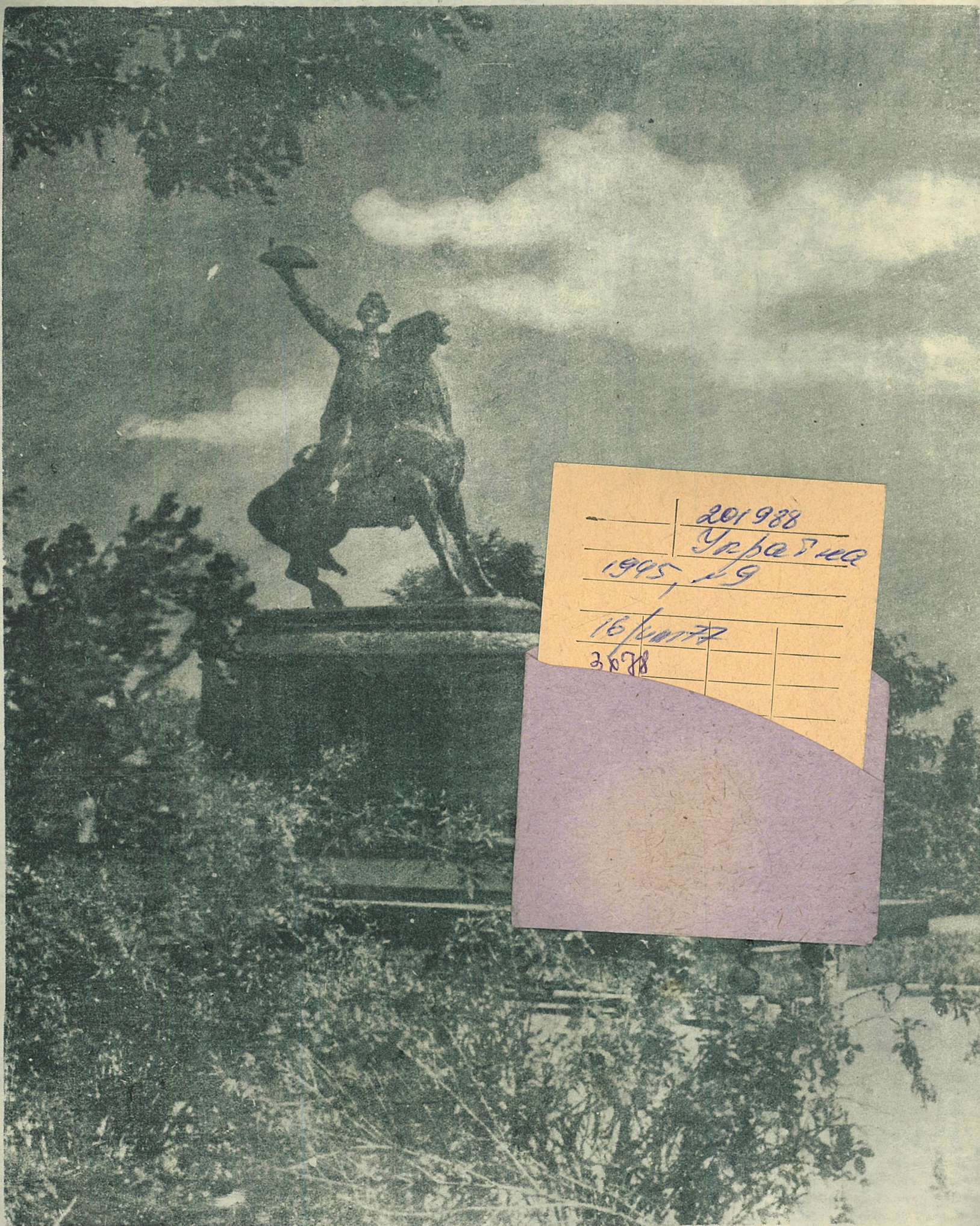

УКРАЇНА

9
1945

26 серпня 1945 року в Ізмаїлі урочисто відкрито пам'ятник великому російському полководцеві О. В. Суворову.
Фото Я. Паволоцького.

УКРАЇНА

ГРОМАДСЬКО-ЛІТЕРАТУРНИЙ
ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

№ 9 (30) ВЕРЕСЕНЬ 1945

Великий Ленін, який створив нашу Державу, говорив, що основною якістю радянських людей повинна бути хоробрість, відвага, незнання страху в боротьбі, готовність битися разом з народом проти ворогів нашої батьківщини. Необхідно, щоб ця чудова якість більшовика стала здобутком мільонів і мільонів Червоної Армії, нашого Червоного Флоту і всіх народів Радянського Союзу.

(Сталін. Виступ по радіо 3 липня 1941 року).

ЗВЕРНЕННЯ тов. Й. В. СТАЛІНА ДО НАРОДУ

ТОВАРИШІ!

Співвітчизники і співвітчизниці!

Сьогодні, 2-го вересня, державні і військові представники Японії підписали акт беззастережної капітуляції. Розбита вщент на морях і на суші і оточена з усіх боків збройними силами Об'єднаних Націй, Японія визнала себе переможеною і склала зброю.

Два вогнища світового фашизму і світової агресії утворились напередодні нинішньої світової війни: Німеччина — на заході і Японія — на сході. Це вони розв'язали другу світову війну. Це вони поставили людство і його цивілізацію на край загибелі. Вогнище світової агресії на заході було ліквідоване чотири місяці тому, в результаті чого Німеччина виявилася змушеною капітулювати. Через чотири місяці після цього було ліквідоване вогнище світової агресії на сході, в результаті чого Японія, головна союзниця Німеччини, також виявилася змушеною підписати акт капітуляції.

Це означає, що настав кінець другої світової війни.

Тепер ми можемо сказати, що умови, необхідні для миру в усьому світі, вже завойовані.

Слід відзначити, що японські загарбники заподіяли шкоди не тільки нашим союзникам — Китаєві, Сполученим Штатам Америки, Великобританії. Вони заподіяли найсерйознішої шкоди також і нашій країні. Тим то у нас є ще свій окремий рахунок до Японії.

Свою агресію проти нашої країни Японія розпочала ще в 1904 році під час російсько-японської війни. Як відомо, в лютому 1904 року, коли переговори між Японією і Росією ще тривали, Японія, скориставшись слабкістю царського уряду, несподівано і віроломно, без оголошення війни, — напала на нашу країну і атакувала російську ескадру в районі Порт-Артура, щоб вивести з ладу кілька російських військових кораблів і створити, тим самим, вигідне становище для свого флоту. І вона справді вивела з ладу три першокласних військових кораблі Росії. Характерно, що через тридцять сім років після цього Японія точно повторила цей віроломний прийом щодо Сполучених Штатів Америки, коли вона в 1941 році напала на військово-морську базу Сполучених Штатів Америки в П'єрл-Харборі і вивела з ладу ряд лінійних кораблів цієї держави. Як відомо, у війні з Японією Росія зазнала тоді поразки. Японія ж скористувалась поразкою царської Росії для того, щоб відхопити від Росії Південний Сахалін, утвердитися на Курільських островах і, таким чином, закрити на замок для нашої країни на Сході всі виходи в океан — отже, також всі виходи до портів радянської Камчатки і радянської Чукотки. Було ясно, що Японія ставить собі завдання відірвати від Росії весь її Далекий Схід.

Але цим не вичерпуються загарбницькі дії Японії проти нашої країни. В 1918 році, після встановлення радянського ладу в нашій країні, Японія, скориставшись ворожим тоді ставленням до радянської країни Англії, Франції, Сполучених Штатів Америки і спираючись на них, — знову напала на нашу країну, окупувала Далекий Схід і чотири роки терзала наш народ, грабувала радянський Далекий Схід.

Але і це не все. В 1938 році Японія знову напала на нашу країну в районі озера Хасан, коло Владивостока, з метою оточити Владивосток, а наступного року Японія повторила свій напад уже в іншому місці, в районі Монгольської Народної Республіки, коло Халхін-Гола, з метою прорватися на радянську територію, перерізати нашу Сибірську залізничну магістраль і відірвати Далекий Схід від Росії.

Правда, атаки Японії в районі Хасана і Халхін-Гола були ліквідовані радянськими військами з великою ганьбою для японців. Так само була успішно ліквідована японська воєнна інтервенція 1918—22 років, і японські окупанти були викинуті з районів нашого Далекого Сходу. Але поразка російських військ у 1904 році в період російсько-японської війни залишила в свідомості народу тяжкі спогади. Воля лягла на нашу країну чорною плямою. Наш народ вірив і чекав, що настане день, коли Японія буде розбита і пляма буде ліквідована. Сорок років чекали ми, люди старого покоління, цього дня. І ось цей день настав. Сьогодні Японія визнала себе переможеною і підписала акт беззастережної капітуляції.

Це означає, що Південний Сахалін і Курільські острови відійдуть до Радянського Союзу і віднині вони служитимуть не засобом відриву Радянського Союзу від океану і базою японського нападу на наш Далекий Схід, а засобом прямого зв'язку Радянського Союзу з океаном і базою оборони нашої країни від японської агресії.

Наш радянський народ не шкодував сил і праці в ім'я перемоги. Ми пережили тяжкі роки. Але тепер кожен з нас може сказати: ми перемогли. Віднині ми можемо вважати, що наша вітчизна позбулася загрози німецької навали на заході і японської навали на сході. Настав довгожданий мир для народів усього світу.

Поздоровляю Вас, мої дорогі співвітчизники і співвітчизниці, з великою перемогою, з успішним закінченням війни, з настанням миру в усьому світі!

Слава збройними силами Радянського Союзу, Сполучених Штатів Америки, Китаю і Великобританії, які здобули перемогу над Японією!

Слава нашим далекосхідним військам і тихоокеанському військово-морському флоту, що відстояли честь і гідність нашої Батьківщини!

Слава нашому великому народові, народові-переможцю!

Вічна слава героям, що полягли в боях за честь і перемогу нашої Батьківщини!

Хай здоровує і процвітає наша Батьківщина!

201988

Державна історична
БІБЛІОТЕКА УРСР

ЗВІРЕНО 1961 р.

8 серпня Народний Комісар Закордонних Справ СРСР В. М. Молотов прийняв японського посла п. Сато і зробив йому від імені Радянського Уряду таку заяву для передачі Урядові Японії:

«Після розгрому і капітуляції гітлерівської Німеччини Японія виявилась єдиною великою державою, яка все ще стоїть за продовження війни

Вимога трьох держав — Сполучених Штатів Америки, Великобританії і Китаю від 26 липня цього року про беззастережну капітуляцію японських збройних сил була відхилена Японією. Тим самим пропозиція Японського Уряду Радянському Союзу про посередництво

у війні на Далекому Сході втрачає всякий ґрунт.

Враховуючи відмову Японії капітулювати, союзники звернулись до Радянського Уряду з пропозицією включитись у війну проти японської агресії і тим скоротити строки закінчення війни, скоротити кількість жертв і сприяти найшвидшому відновленню загального миру.

Вірний своєму союзницькому обов'язкові, Радянський Уряд прийняв пропозицію союзників і приєднався до заяви союзних держав від 26 липня цього року.

Радянський Уряд вважає, що така його політика є єдиним засобом, здатним наблизити настання миру, визволити народи від дальших жертв і страждань і дати можливість япон-

ському народові врятуватися від тих небезпек і руїн, які були пережиті Німеччиною після її відмови від беззастережної капітуляції.

Зважаючи на викладене, Радянський Уряд заявляє, що з завтрашнього дня, тобто з 9-го серпня, Радянський Союз вважатиме себе в стані війни з Японією.

8 серпня 1945 року».

В. М. Молотов заявив також п. Сато, що одночасно з цим радянський посол в Токіо Я. А. Малік передасть Японському Уряду цю заяву Радянського Уряду.

Посол Японії п. Сато обіцяв довести до відома Японського Уряду заяву Радянського Уряду.

Моряки-десантники Тихоокеанського флоту підносять прапор Військово-Морського флоту СРСР над бухтою Порт-Артура. На фото праворуч: серед десантників, на передньому плані — учасниця оборони Севастополя Ганна Юрченко.

Фото ТАРС.

БЕЗЗАСТЕРЕЖНА КАПІТУЛЯЦІЯ ЯПОНІЇ

14 серпня Уряд Сполучених Штатів одержав через Швейцарський Уряд таке повідомлення від Японського Уряду:

«В питанні про ноту Японського Уряду від 10 серпня відносно прийняття умов Потсдамської Декларації і відповіді Урядів Сполучених Штатів, Великобританії, Радянського Союзу і Китаю, надісланої Державним Секретарем Америки Бірнсом і датованої 11 серпня, Японський Уряд має честь повідомити Урядам чотирьох держав таке:

«1. Його Величність Імператор видав Імператорський рескрипт про прийняття Японією умов Потсдамської Декларації.

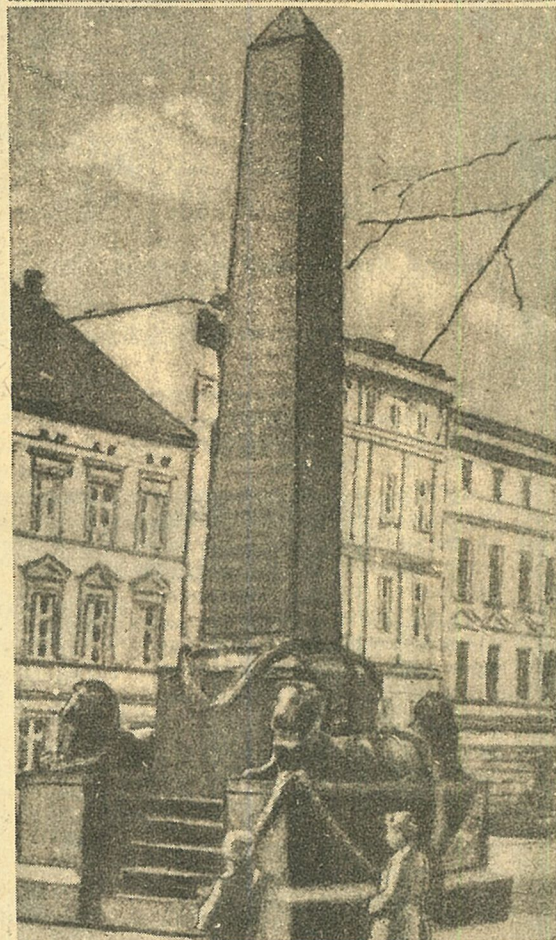
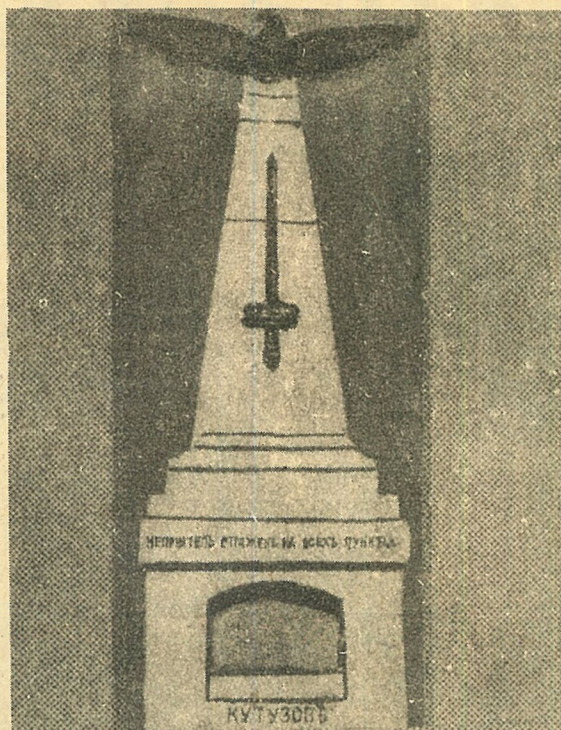
2. Його Величність Імператор готовий санкціонувати і забезпечити підписання його Урядом та Імператорською Генеральною штабквартирою необхідних умов для виконання положень Потсдамської Декларації. Його Величність також готовий дати від себе накази всім військовим, військово-морським і авіаційним властям Японії і всім збройним силам, що є в їх підлеглості, де б вони не перебували, припинити бойові дії і здати зброю, а також дати такі інші накази, яких може зажадати Верховний Командуючий Союзних Збройних Сил з метою здійснення вищезазначених умов».

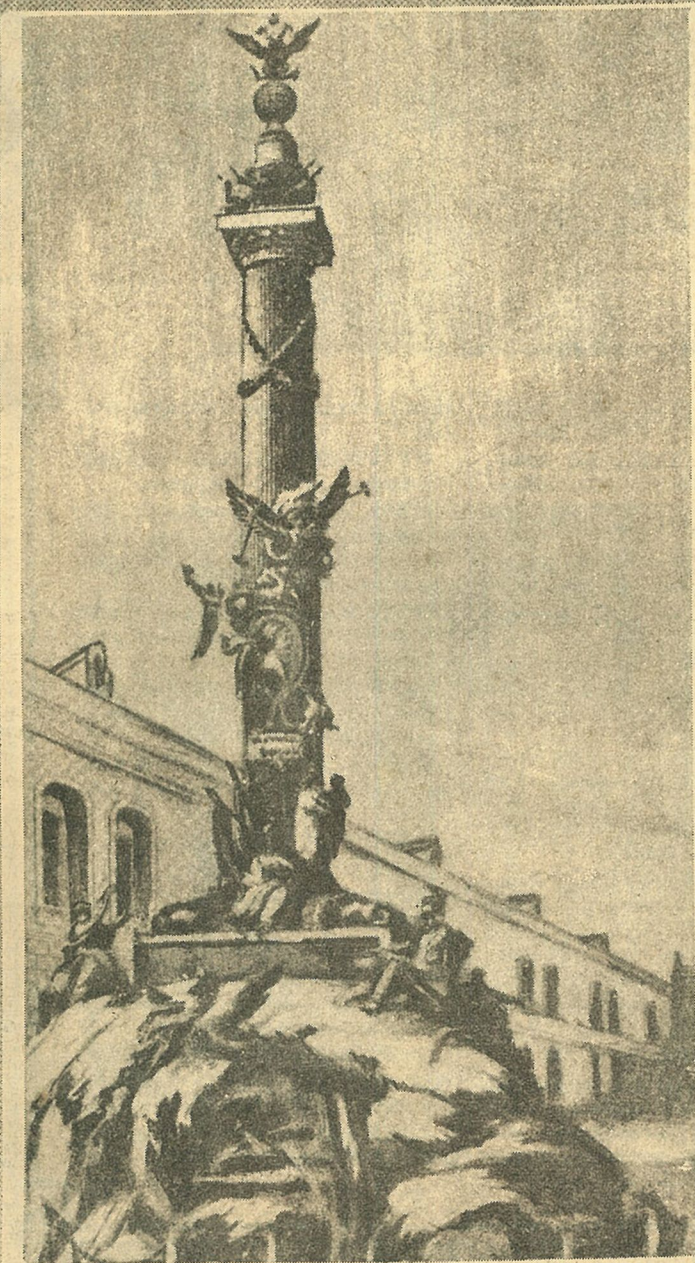
Підписання акту про капітуляцію Японії на борту американського лінокора „Міссурі“. Акт підписує представник СРСР генерал-лейтенант К. Н. Дерев'яко. Біля мікрофона генерал Макартур. Зліва — представники союзних стран, справа — японська делегація.

Будинок-музей М. І. Кутузова, організований командуванням 1-го Українського фронту в м. Буницлау (Сілезія), де помер великий полководець. Внизу пам'ятник Кутузову — остання робота М. Ф. Козакова (1733—1813).

Вгорі—обеліск на тому місці, де була ставка Кутузова в день Бородинського бою 7 вересня 1812 року. Внизу—обеліск в м. Буницлау. „До сих мест довел князь Кутузов-Смоленский победоносные российские войска...” — вибито на цьому обеліску.

ПОЛКОВОДЕЦЬ

«Відступ Великої армії французів».

В. Верещагін.

Сцена з п'єси К. Треньова «Полководець», присвяченої фельдмаршалові Кутузову.

ЛОРИСТОН. Його величність, мій імператор, доручив мені засвідчити вам свою давню глибоку повагу й захоплення.

КУТУЗОВ. Прошу вас, маркізе, передати його величності подяку за таку ласкаву, але мало заслужену мною честь і взаємне мое захоплення великим полководцем.

ЛОРИСТОН (подаючи лист). Його величність просить вас передати лист вашому імператорові.

КУТУЗОВ. Буде переданий.

ЛОРИСТОН. Другий лист вам особисто з проською негайно при мені прочитати.

КУТУЗОВ. Дякую за високу честь.

ЛОРИСТОН. Його величність, мій імператор, доручив мені передати вам глибокий жаль про лихоліття війни, заподіяні вашій країні.

КУТУЗОВ. Як доїхали, маркізе?

ЛОРИСТОН. Дякую. Але його величність звертає, вашу увагу на цілком варварський спосіб ведення війни вашим народом і надмірну його розлюченість.

КУТУЗОВ. З незвички, маркізе! Він двісті років не бачив во-

рогів на своїй землі. А з часів татарської орди — понад триста.

ЛОРИСТОН. Гадаю, він повинен розуміти різницю між військами імператора французів і татарською ордою.

КУТУЗОВ. Різницю? Ні, маркізе, цієї різниці він не бачить.

ЛОРИСТОН. Він некультурно воює!

КУТУЗОВ. Видно, він ще не навчився культурно бити ворога, що вдерся в його хату. Б'є, як уміє.

ЛОРИСТОН. Він, очевидно, приписує нам спалення Москви, але ж ми знаємо, що Москву спалив зовсім незрозумілим нам цілям сам руський народ.

КУТУЗОВ. Руський народ знає, хто і з якими цілями спалив Москву.

ЛОРИСТОН. Він так мало шанує свою священну столицю.

КУТУЗОВ. Для нашого народу священна вся руська земля, кожне місто і кожне село на ній.

ЛОРИСТОН. Його величність вважає за тяжке непорозуміння, що між двома благородними монархами і їхніми великими наро-

дами виникла війна, і вболіває над цим.

КУТУЗОВ. Цілком поділяю вболівання вашого государя.

ЛОРИСТОН. Мій государ був впевнений у ваших почуттях і тому просить прочитати його лист до вас негайно.

КУТУЗОВ. Слухаю. Так, народ теж хоче миру, і моя армія стомлена.

ЛОРИСТОН. Саме про мир, принаймні про замирення, і бажає говорити мій імператор.

КУТУЗОВ. Я дуже шкодую, що не маю змоги вести таку розмову.

ЛОРИСТОН. Але чому?

КУТУЗОВ. Я призначений і вповноважений моїм государем вести тільки війну.

ЛОРИСТОН. Але ж час уже кінчати війну!

КУТУЗОВ. Кінчати? Та ми ще тільки починаємо!

ЛОРИСТОН. Однак, ви зволіли зауважити, що руський народ зараз хоче миру.

КУТУЗОВ. Руський народ завжди хоче миру.

М. І. КУТУЗОВ

1745

1945

М. І. Кутузов. Гравюра Годбі з портрету Волкова.
З Державного Історичного музею в Москві.

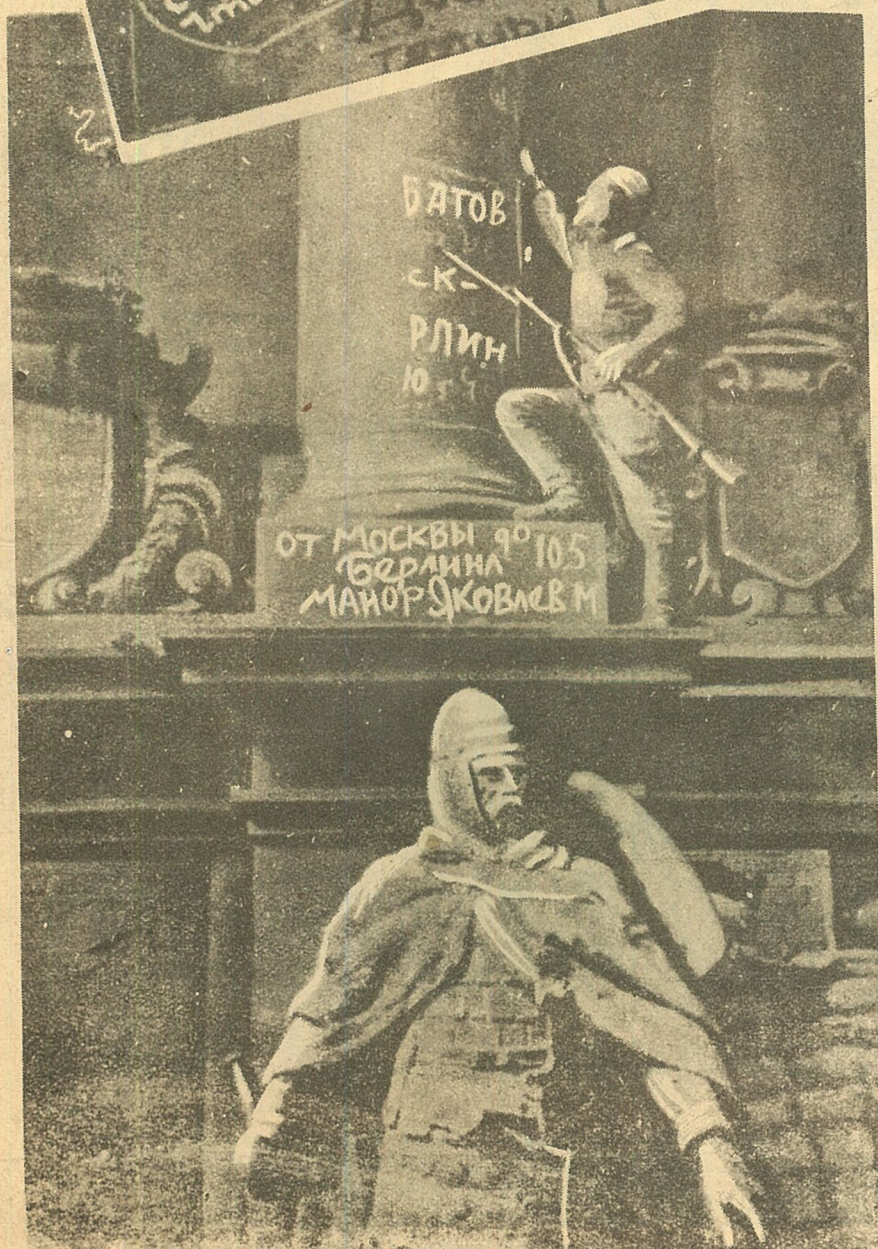
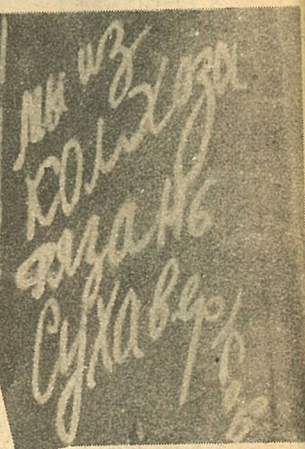
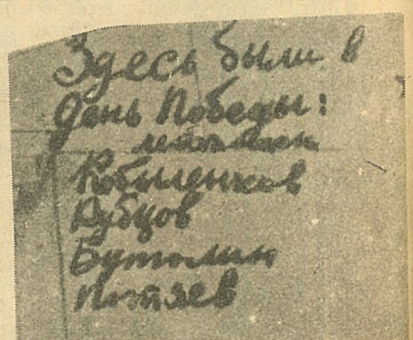
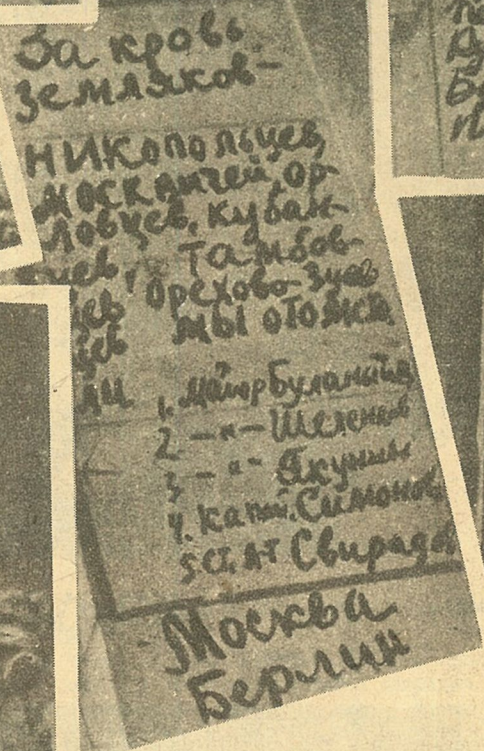
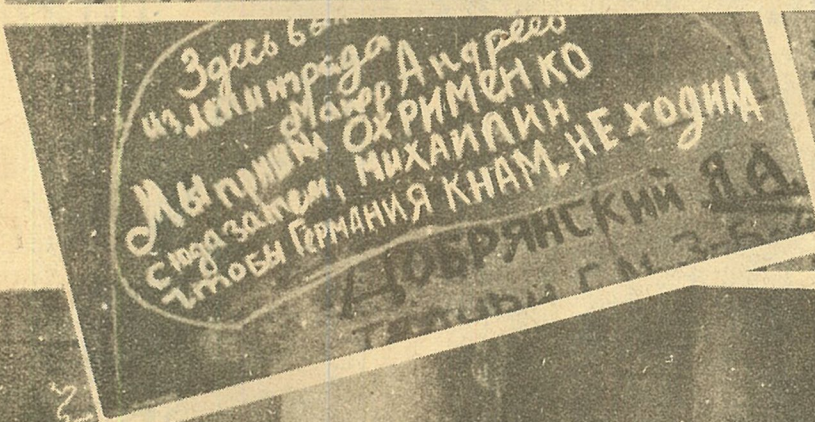
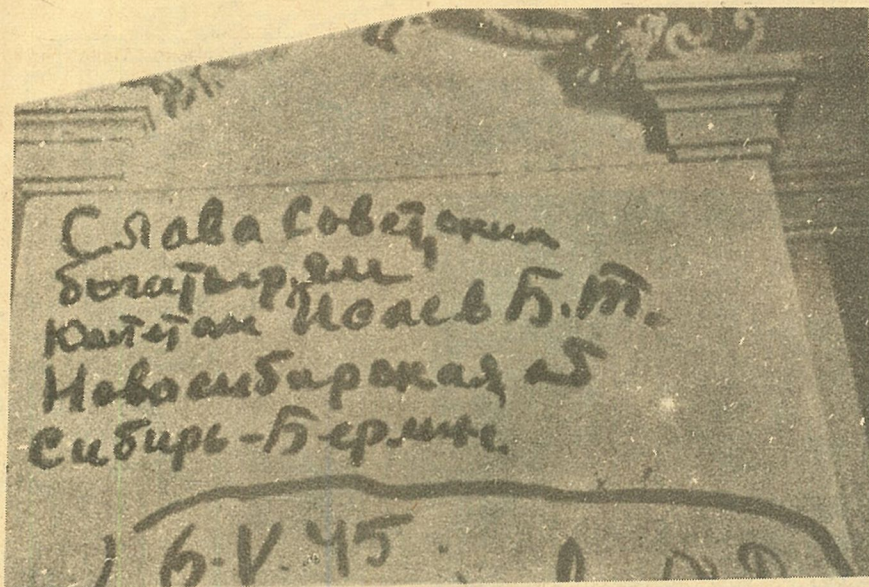
„Военный совет в Филях“. Картина художника А. Тившенка. З Державного Історичного
музею в Москві.

НАПИСИ НА РЕЙХСТАГУ

У центрі Берліна височить величезна сіра будівля Рейхстагу. На його верхівці гордо майорить наш червоний прапор. Бійці й офіцери Червоної Армії, діставшись у фашистське лігво, неодмінно відвідують цю похмуру будівлю.

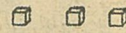
Фашисти шалено тут оборонялися: у величезних отворах вікон, замуrowаних цеглою, залишено маленькі бійниці для стрільби. Бійниці зовні закурени: ворог віс жорстокий вогонь по наступаючих війнах Червоної Армії.

Дивлячись на колонаду біля входу, на сходи й зали цієї будівлі, на попіл, на пил від тинку та битої цегли, який лежить грубим шаром під ногами, мимоволі почуваш силу нашої зброї і могутній дух нашого народу. Адже

тут ще недавно виголошувались істеричні промови про те, що росіяни вже розбиті. Однак, ні будівлі, ні її господарів не лишилось, а росіяни — ось він! Погляньте на ці написи на стінах Рейхстагу. І тут тисячі. Вся будівля рясніє ними зовні й усередині — від підлоги до стелі. Скрізь, де тільки можна щонебудь написати, виведено крейдою, вугіллям або навіть олійною фарбою знаменні слова. Злий і добрий гумор нашого народу виявився в цих простих словах. Дещо ми занотуємо в свою записну книжку.

М. РОМАШЕНКО.

□ Розвідач рядовий Наріманов Іван першим прорвався в Рейхстаг 29 квітня 1945 року і підніс прапор перемоги. Рівняйтесь на Наріманова!

□ Ми поклялись біля Волги прийти в Берлін — і ми прийшли! На вулицях міста теліпаються білі прапори, а наш прапор Перемоги гордо майорить над Рейхстагом. Аюпов, Кобилін. 3.V-45 року.

□ Тут були двоє друзів — Шульдешов і Шавков Б. Т., Орловської та Курської областей. Хто їх знає — вважайте живими, чекайте зустрічі.

□ Терек — Дон — Дніпро — Південний Буг — Вісла — Одер — Берлін. Були 9/V-45 р. в День Перемоги. Гвардії старшина Романенко й ст. санітар Овчинников.

□ Бісмарк! Ти правду сказав: з Росією можна воювати, але перемогти не можна! Пора всім зрозуміти, що таке Росія.

□ Ми, росіяни, все подолаємо. Суворовці Смоляков та Єрмолаєв В. П.

□ Слава підполковникові Гайдаєві, який провів нас від Станіслава—Сталінграда до Берліна! Красільников з Києва. 12/V — 45 р.

□ Ми пішли й перемогли. Танкісти: Борцов, Литвінін, Листопад, Захаров, Калінін.

□ Тут була Федосова К., шахтар з Донбаса. 14/V — 45 р.

□ Ну, пам'ятай, Берліне, і наші імення: Серпухов, Морозов, Ілюхін, Тула.

□ Комісія оглянула: Рейхстаг ремонтів не підлягає. Тех. комісія — Романов А. П., Кінянін Н. Н.

□ З Проскурова був тут 27/V — 45 р. Федорович В. І.

□ За Севастополь, Сталінград, Ленінград помстились! Дегтярьов, Обеляев, Вишинський.

□ Прийшли в гості до Гітлера і, не заставши його, пішли. Павленко, Поволоцький.

□ Ми з Волги. Коробко.

□ «Русские немцев били и в Рейхстаге были». І. Леонов.

□ 1942 км від центру Берліна до Москви.

□ Пам'ятайте, німці, ніколи не ходіть на Росію! Н. Чирков.

□ Омськ — Берлін. Лахута Петро.

□ Хабаровськ — Берлін. Діденко І. Є.

□ Курішор і Козаков вели вогонь прямою наводкою по Рейхстагу з четвертого поверху сусіднього будинку.

□ Одеса-мама скрізь пройде! Мунтян.

□ Я дивуюсь, чому таке безладдя в урядовому будинку. Де хазяї? Дорошенко.

□ Цілком задоволений — робота до-сконнала! Гребньов А.

□ Хай ці тисячі записів великих переможців навки залишаться в пам'яті тих, хто зазіхав на свободу, хто загрожував світові вічним рабством. Зубрицький, Акімов.

□ Тут був курський соловей — Ванька.

□ Судять переможці, зроблено все правильно. Майор Кухаренко — Москва, капітан Бурченко — Урал.

□ Помстились за Україну. Подуст М. А.

□ Земляки, я також тут. Від Борисоглебська до Берліна. Рудов, 19-V—45 р.

□ Тут були батько з сином. Оженко Петро й Толя.

□ Будь ти проклятий на багато поколінь! Терещенко, госпіталь 4196, 17/V — 45 р.

□ Привіт товаришеві Сталіну від донбасівців! Рижиков, Плеханов, Заусов.

□ Захищаючи свою рідну Киргизію, я йшов від Фрунзе до Берліна. Старший лейтенант Удалов.

□ Фюрер! ти погорів! Сказано—зроблено! Старший лейтенант Канлій.

□ «Русские прусских всегда бивали».

Танкісти Бардюкова. 22/V — 45 р.

□ Кавказ — Рейхстаг. Рязанцев.

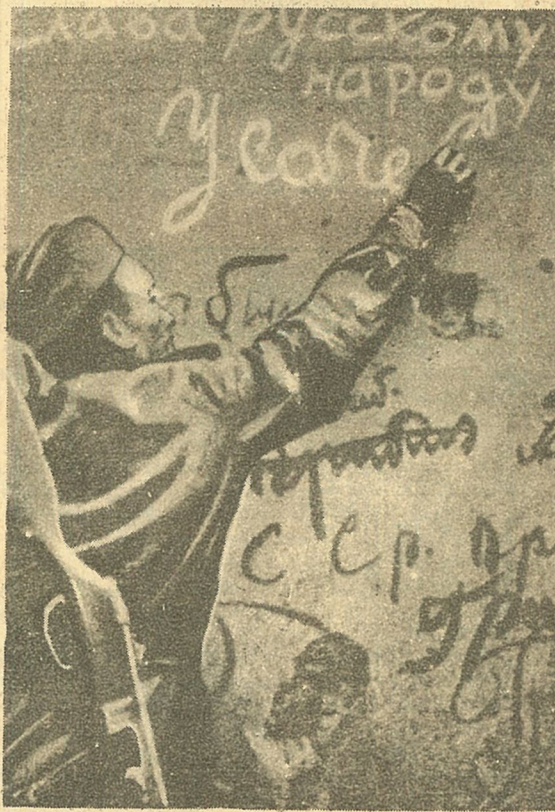
3/V — 45 р.

□ Слава льотчикам-гвардійцям Новікова, які бомбили Берлін з пікірування! Учасник неодноразової бомбіжки Берліна — гвардії старшина льотчик Ф. Луговський.

□ Здійснилась мрія — побувати в мерзенному Рейхстагу. Ведішев, Чумаков.

□ Проклятий фашизм хотів поневолити слов'ян і прийшов на нашу землю з мечем і, кінець-кінцем, від нього ж і загинув навки. Хай живе наш великий батько Сталін! Боець танкового з'єднання Суслін Н. В., Тамбовської області.

□ Шлях від Ленінграда довгий, але ми пройшли. Лисенко, Безкровний.

A black and white oval portrait of a man with a mustache, wearing a dark suit and a white high-collared shirt. The portrait is set against a light background.

Іван Франко, видатний син українського народу, був не тільки відомим письменником, а й активним громадським діячем. Він студіював теорії основоположників наукового комунізму і мав намір познайомити з працями Карла Маркса та Фрідріха Енгельса й широкі кола своїх читачів.

У Франка не було змоги (через брак коштів) видати ці переклади. Але й самий факт роботи над ними мав неабияке значення.

У віденському демократичному щоденнику «Ді Цайт» Іван Франко розповів 1903 р., як дійшло до того, що він написав оповідання «На діні». Це дуже цінний автобіографічний матеріал. Розчарувавшись в лекціях тодішніх професорів львівського університету, Франко відчув огиду до них і почав шукати знання поза університетом. «Я читав, — оповідає Франко, — Дікенса, Толстого і Золя, діставав книги Брандеса про Лассалля, потім дешево з брошур Лассалля, і я став соціалістом».

У добірні книг до читання вирішальним на Франка був вплив Михайла Драгоманова, що як емігрант проживав у Женеві. Своїми відкритими листами до галицької молоді в студентському органі «Друг» і особистим листуванням Драгоманов старався розбудити в молоді критицизм, відданість інтересам народу, любов до справжньої життєдайної науки. Як селянський син, Франко був глибоко захоплений такими словами, хоч і не міг вияснити собі, як він, «засуджений на класичну філологію пролетарій, міг би дійти до того, щоб віддати свої сили на службу селянських інтересів».

Шлях до служби для народу промовства йому соціалістичний процес 1878 р. 12 червня 1877 р. Франка заарештували й разом з іншими обвинувачували в приналежності до таємного соціалістичного товариства. Акт обвинувачення починався так: «Відомо, що існує соціалістична пропаганда, а що уряди не терплять її, то вона діє через таємні товариства». На думку обвинувача, досить було доказати кому, що хтось є соціалістом, щоб цим самим притягти його до суду за участь у таємному товаристві. «Ми, обвинувачувані, — пише Франко, — могли до захриплення говорити, щоб доказати, що соціалізм — це доктрина, а не якийсь таємний союз, що соціалістична пропаганда діє в Німеччині й навіть в Австрії зовсім легально і що весь зібраний протягом місяців слідства проти нас матеріал не доводить найменшого сліду існування таємного союзу. Все було марно. Наші судді знали про соціалізм не більше, ніж прокурор, — та ж усі вони займалися наукою в університеті тільки для хліба, не цікавилися жодним соціалістичним питанням й по одержанні посади, певне, не прочитали жодної книги, крім романів!»

Засуджений на шість тижнів суворого арешту, Франко відсидів його й 5 березня 1878 р. вийшов на волю.

Перед заарештуванням Франко вживався Чернишевським і перекладав його роман «Что делать?» По виході з тюрми він захопився такими попередниками марксистської критики в Росії, як Белінський, Добролюбов, Герцен,

і за Бєліньським кинув виклик: «У нас нема літератури». Перед заарештуванням Франко придбав перший том «Капіталу» Карла Маркса, який при трусі забрала поліція. 1879 р. він переклав із того самого, відібраного з поліції, примірника 24 розділ — «Початок і історичний розвиток капіталістичної продукції в Англії», задумуючи надрукувати цей переклад окремою книжечкою у видаваній ним тоді «Дрібній бібліотеці». Через брак коштів Франко не надрукував тоді ні названого перекладу, ні перекладеної для «Дрібної бібліотеки» праці Фідріха Енгельса про розвиток соціалізму від утопії до науки (обидві речі видав я 1926 р. у львівській «Культурі»).

В белетристичній формі Франко виклав причину свого засуду в оповіданні «Моя стріча з Олексюком», надрукованому в «Дзвіні», продовженні першого соціалістичного журналу українською мовою «Громадський Друг». На питання Олеси Сторожа, що таке соціалізм, тут приходить таке якнайпопулярніше пояснення: «Соціалізм, — відповів я, — то така наука, що-

би от для прикладу, — що мають люди обробляти поле по кусничкові, кожний окремо для себе, — то щоби обробляли разом, — то ніби щоби все поле збили в один лан громадський і щоби на нім робили всі разом, — що вродиться, також разом іде до громадського шпихліра, а відтак уряд громадський ділить кожному після того, як робив: робив більше, більше дістає — робив менше, то й менше дістає». В такому дусі йдуть і дальші пояснення.

1878 р. Франко написав польською мовою невеличкий «Катехізис економічного соціалізму», виданий львівськими робітниками. В перекладі на українську мову я подав текст цього катехізису в статті «До соціалістичного світогляду І. Франка» в збірнику «Іван Франко» (1926 року). Книжечка починається запитанням «Що таке соціалізм?» На запитання тут подана така відповідь: «Соціалізм — це змагання усунути всяку суспільну нерівність, усякий визиск і всяке убожество, запровадити справедливий, щасливий від теперішнього лад, а саме таким способом, що теперішній продукційний

Тоталіт і теорія
~~Філософія-Епістемологія на основі соціалізму~~
Епістемологія Енселса

[illegible]

капітал, себто ґрунти, фабрики, машини й інше знаряддя праці, а так само всякий сировий матеріал, замість бути приватною власністю кількох людей, має перейти на власність загалу. Тим самим соціалізм протинний усякому поділові, — він не хоче відбирати від одних, а давати іншим, уважаючи все, що тепер має людськість, за наслідок праці всієї людськості від довгих віків, що, отже, несправедлива річ давати його у виключне володіння кільком людям, які можуть знищити те, на що працювали інші, аби вживати його навіть на шкоду трудящим. Найсправедливіша річ, щоб те, що досі випрацювала людськість, належало тільки їй усій, було її спільною і вічною власністю, з якої однаково може користати кожен і до якої з свого боку він повинен докладати своєї праці, скільки може».

Не маючи ніяких засобів до життя у Львові, Франко взимку 1880 року виїхав у Коломийський повіт як приватний учитель. В Яблоніві заарештували його і відправили до Коломиї. «Чому? — питає Франко в названій статті у віденському щоденнику й відповідав: — Недалеко, в Косові, стався злочин: селянин стріляв у в'їта, правда, не вбив його, але все таки поранив. Селянин і його спільники були заарештовані, а що він заявив себе атеїстом, то

Карло Маркс

Початок історичний розвиток

Коммуністичної продукції в Англії

З мислєвого керекла

Ван Франко

негайно була посаджена в тюрму сестра засудженого разом зі мною в 1878 році Павлика, Ганна, яка також жила в Косові і була засуджена тоді «за вербування членів до таємного соціалістичного союзу», але сама вона не належала до нього. Соціалізм і атеїзм — так думали собі панове з коломиїського суду — це ж діти одного духу. А що я тепер саме випадково попав у повіт, хоч і до місцевості досить віддаленої від Косова, то для тих панів було зовсім природно уплутати мене в коломиїську історію, хоч я не мав найменшого поняття про неї. Та ж я був також соціаліст! І таким чином мусів я знову зазнати тримісячного слідчого арешту».

В тих бурхливих роках життя Франка його зв'язки з львівськими робітниками були досить жваві. Він був пильним співробітником і якийсь час редактором польської робітничої газети «Праца». 1879 і 1880 рр. він разом з одним знайомим, євреєм Інлендером, викладав суспільну економію в робітничих гуртках самоосвіти. Вислідом тих зносин була співпраця Франка в брошурі «Програма соціалістів Східної Галичини», 1881 року виданій у Женеві польською мовою. Українською мовою він популяризував соціалістичну програму — «Чого хоче Галицька робітницька громада?» Під текстом стоїть дата: 10 грудня 1881 р. і замітка: «Друкувати ціле грубими буквами і в маленькім форматі, щоб можна вложити в кишеню». Цю популяризацію Франка надрукував я вперше 1924 р. у львівській «Культурі».

Зацікавлення Франка соціалізмом дало йому дуже багато як поетові, белетристові, журналістові, критикові й ученому.

Академік Михайло ВОЗНЯК.

Київ, 19 квітня 1914 р. Група учасників...
1888, С. Петербург, в редакції журналу...
19 квітня 1914 р., С. Петербург, в редакції журналу...
В. Миколайчук, 16, кв. 3.

НАЧАЛЬНИК
КІЕВСКАГО
ГУБЕРНСКАГО
ЖАНДАРМСКАГО
УПРАВЛЕНІЯ
1914
Всего введено в Управление...
Киев

„ПРАВДА“

24 вересня вийшов десятитисячний номер газети «Правда» — органу Центрального Комітету Всесоюдної Комуністичної партії (більшовиків).

Вихід десятитисячного номера — велика подія в житті нашого народу. «Правда» народилась 1912 року разом з новим піднесенням революційного руху. Роль «Правди» була надзвичайно велика. Кожний примірник газети читали десятки тисяч людей. Газета формувала їхню класову свідомість, виховувала й організовувала їх на боротьбу за соціалістичну революцію.

Царський уряд систематично переслідував «Правду», накладав великі грошові штрафи. За 2½ роки вісім разів закривали газету. Але вона знову виходила під іншою, схожою назвою: «За правду», «Путь правды», «Трудовая правда» та ін.

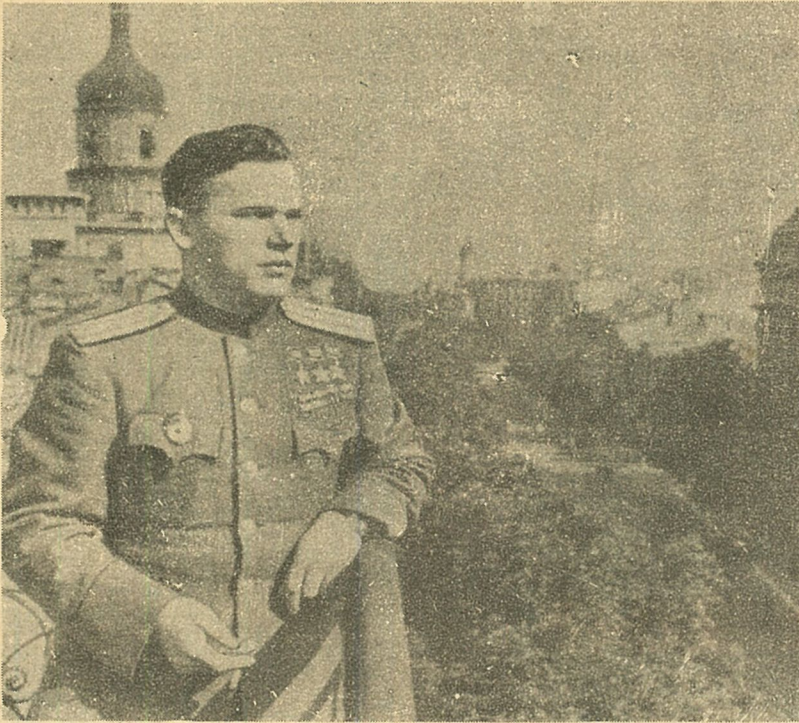
«Правда» мала безліч кореспондентів: тільки

за один рік у ній було надруковано понад 11.000 робітничих кореспонденцій.

На видання газети й штрафи потрібні були великі кошти. Їх збирали поміж себе робітники, уриваючи по пятаку. по гривенику від своєї копійчаної зарплати. На адресу редакції надходили гроші з різних кінців Росії.

«Правда» стояла в центрі боротьби за партійність, за відбудову масової робітничої революційної партії, «Правда» 1912 року — це закладка фундаменту перемоги більшовизму 1917 року» (Сталін).

Понад 30-річне існування «Правди» є чудовим прикладом служіння справі комунізму, справі народу. В роки Вітчизняної війни «Правда», як і завжди, виховувала людей в дусі безмежної вірності Батьківщині, закликала до стійкості в боротьбі з ворогом, збуджувала дух героїзму та самовідданості у праці і на полі бою.

Під час свого перебування в столиці України тричі Герой Радянського Союзу І. М. Кожедуб оглядає краєвиди Києва.

Є СЕЛО НА ПІВНОЧІ УКРАЇНИ

Можливо, згодом це село на Сумщині зватимуть Кожедубовим. Сьогодні його звуть Ображіївкою. Нічим воно досі не було знаменне — звичайне українське село, не таке вже й велике, але широко розкидане серед луків, оточене рідким сосновим лісом.

Багато літ прожив в Ображіївці колгоспник Микита Іларіонович Кожедуб. Він помер навесні нинішнього року. Всяк тут покаже вам його хату: від сільради навскоси, по тій вулиці, де школа, де клуб. Далі треба взяти ліворуч, і там, за поламаним містком, напроти колгоспного ставу, хата, яку ви шукаєте.

У Микити Кожедуба була дочка Мотря й четверо синів: Яків, Грицько, Сашко та Іван, Мотря вийшла заміж і проживає тепер у Богданівці — це село того самого Шостенського району. Яків був у Червоній Армії, ще спід Сталінграда писав братам, а далі слід його загубився на воєнних шляхах. Грицька німці завезли на гітлерівську каторгу, і відтоді про нього ані чути. Сашко працює в пожежній команді в Челябінську. Івана знає тепер увесь Радянський Союз та, мабуть, і цілий світ. Іван — наймолодший з синів Микити Кожедуба: народився в Ображіївці 25 років тому.

Народився він не в тій хаті, яку ви бачите тепер у глибині садиби Кожедубів. Тієї, колишньої хати, де він народився, немає: Простояла вона багато років, пережила фашистську окупацію, похилилася, в землю вросла. А коли німців вигнали, подивився старий Кожедуб на свою хату і вирішив нове життя починається, не годиться йому, Кожедубові, в такій хаті жити. Розібрав він її, додав дерева й спорудив собі нове житло. По смерті Микити Кожедуба тут залишилась його невістка, дружина Якова, Уляна Кожедуб та двоє малих онуків старого.

Ми не знаємо, якою була колись хата Кожедубів. Але, мабуть, вона нагадувала нинішню. Теж, видно, була крита соломом, а на призьбі, напевне, так само підсихали розв'язані пшеничні околоти. І теж, мабуть, мала червонясті віконниці, а всередині була в ній велика піч, ретельно підведена червоною глиною. І була така сама глиняста червонувата долівка і широкий піл, вкритий темночервоним рядном, а спід рядна виглядав край простирадла, вишиваний червоними і чорними півниками. А на покуті перед образами стояв сніпок з житніх колосків, складений з окремих пучків, перев'язаних разом так, що виходить наче восьмикутна зірка з колосків. На полиці, прибитій до сволоків, так само, мабуть, достигали зелені баклажани.

— Уляна орудує рогаками в печі. Відблиски полум'я падають на її обличчя, освітлюючи зморшки на чолі, тиху посмішку на вустах. На печі, вкритій дідівським кожухом, спить її менший синок — Волік. Більший — Шурик тулиться до материній спідниці і уважно розглядає нас спід лоба своїми безжурними дитячими очима. Видно, він про багато дечого хотів би записати в міських гостей, але не наважується в присутності матері.

Шурикові дев'ять років. На ньому довгі штаниці, підвернуті на літках. Штаниці тримаються на одній підтяжці і мають глибокі, мало не до колін кишені. Волосся в нього біляве-біляве. Кольором своїм

воно нагадує перестиглий овес проти сонця і відсвічує справді нісяним відблиском. Обличчя рожеве, наче в дівчинки.

Ми дивимось на стінку, на численні фотографії Івана Кожедуба — в формі курсанта повітряної школи, в мундирі офіцера Червоної Армії. Разючою здається нам фамільна схожість між ушавленим героєм та його дев'ятилітнім небожем.

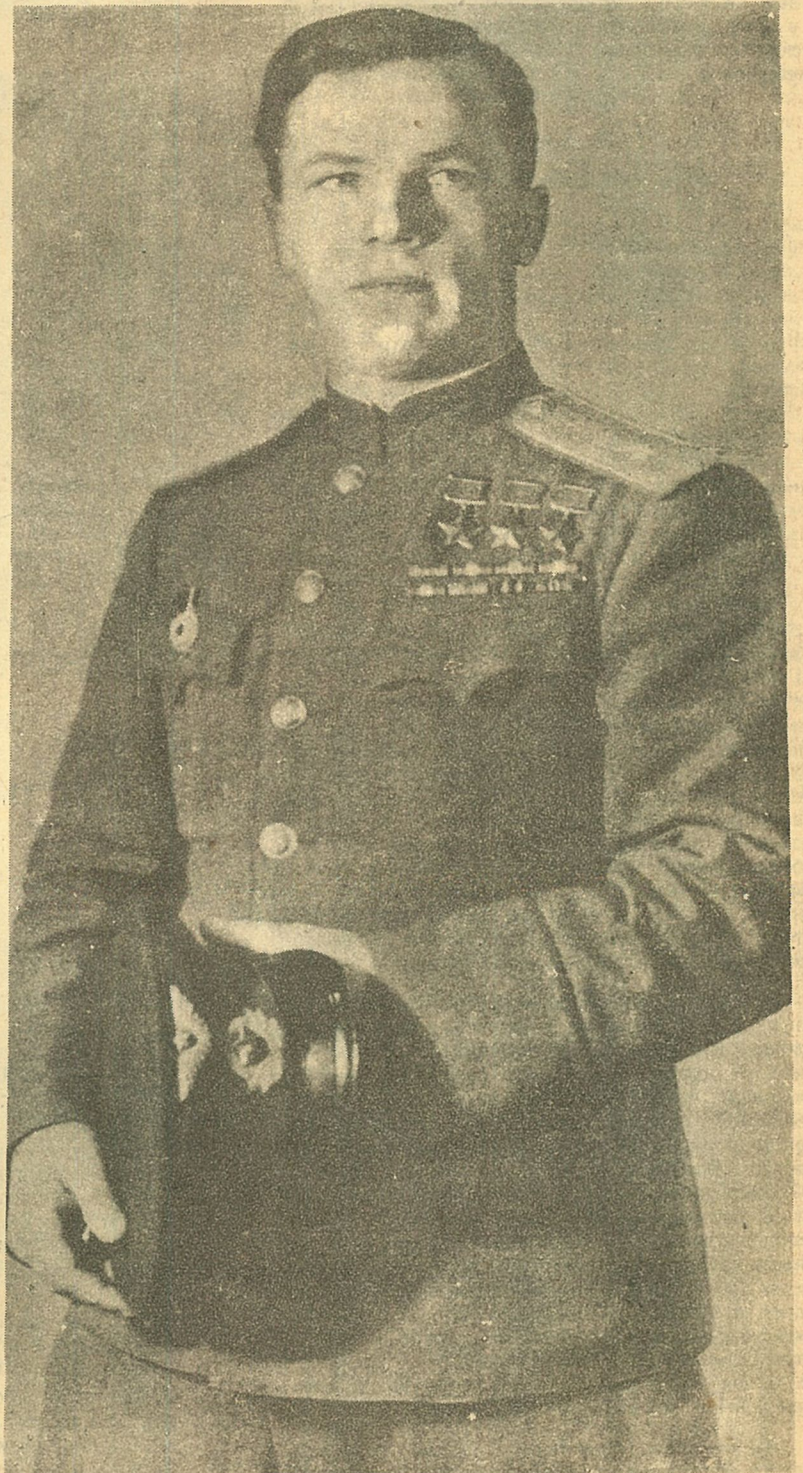
Ми питаємо Уляну:

— А не подібний хоч трохи Шурик до Івана в ті роки?

Вона уважно дивиться на сина.

— Та де там трохи. Такий самісінький і він був. Точно. Такий самий білявий. — І додає посміхнувшись: — Тільки той трохи кирпатіший був...

Коли людина збила 62 ворожі літаки, коли вона — тричі Герой Радянського Союзу, коли ділить разом з Олександром Покришкіним славу найкращого радянського асса, — тоді дуже важко уявити собі цю людину дитиною, в довгих штаних на одній підтяжці, з білявою, наче передчасно посивілою, головою, з безжурними блакитними очима,

І. М. Кожедуб.

Фото Я. Давідсона.

уп'ятими в надзвичайно цікавий, але ще не зовсім зрозумілий світ. А тим часом все це так і було, і багато односельців пам'ятають Івана Кожедуба саме таким. Нам у цьому допоміг Шурик — маленький дівинчик одного з найвидатніших льотчиків нашого часу.

Микита Кожедуб аж до самої колективізації ніяк не міг вибитися із злиднів. Сім'я велика, годувати її не було чим. Злидарював Кожедуб замолоду, поневірявся на чужій роботі. А проте була це людина статечна і, як на селянина, дуже письменна. Уляна береже зошит, що належав Микиті Кожедубові. Великими літерами переписував старий у зошит усе, що здавалося йому цікавим у книжках. Окремі сторінки заповнені віршами самого Кожедуба. Багато з останніх віршів присвячено синові-герою. Микита Кожедуб писав вірші російською мовою.

«Хотелось бы сына скорей повидать,
Хотелось бы встретить и руку пожать», —

звертався він до сина, коли вже був тяжко хворий, прикутий до ліжка. Сина його тоді вже знали всі, як двічі Героя Радянського Союзу.

Микита Кожедуб завжди мріяв дати своїм синам освіту. Проте старшим синам його вчитися не пощастило. Кожедуби були тоді ще дуже бідні. Коли став підростати Іван, життя сім'ї змінилося на краще: радянська влада допомогла старому селянинові міцніше стати на ноги. Колгоспний лад збільшив його достатки, вивів із злиднів. Іван, на відміну від братів, скінчив школу в селі, а далі хіміко-технологічний технікум у Шостці.

Змалку Іван Кожедуб мріяв стати художником. Він захоплювався олійними фарбами. Деякі його дитячі роботи збереглися в Уляні. Звичайно, вони далекі від досконалості — адже це роботи хлопчика-самоука. Але виразно в них відчувається любов до широкого, сміливого мазка і прагнення до великих масштабів. Очевидно, природа наділила Івана Кожедуба не тільки талантом блискучого льотчика, але й безперечним обдарованням художника.

Складається враження, що Іван Кожедуб — людина виняткових здібностей. Свій бойовий шлях він пройшов не тільки блискуче, але й надивовижу швидко. 13 березня 1943 року він уперше прибув на фронт. 26 березня зробив перший бойовий виліт. Перший ворожий літак він збив лише 6 липня того ж 1943 року. Але минуло тільки сім місяців — і згідно з Указом Президії Верховної Ради СРСР від 4 лютого 1944 року він — вже Герой Радянського Союзу. В серпні того самого року він одержує другу медаль «Золота Зірка». 22 квітня 1945 року в районі Берліна в своєму останньому повітряному бою він збиває 62-й літак противника і за кількістю збитих хижаків займає друге місце в усьому Військово-Повітряному Флоті СРСР.

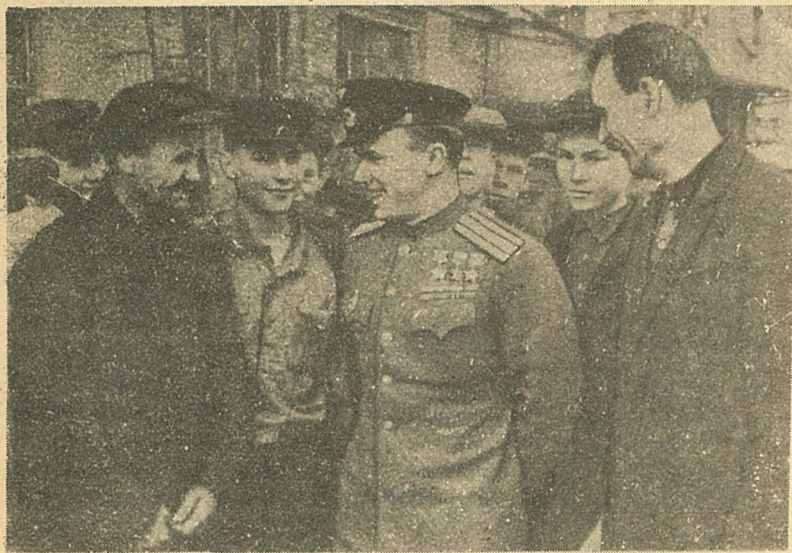
Рано вранці виїздили ми з Ображіївки — тихого привітного села на півночі України.

Сходило сонце. Рожево-фіалковий туман стелився над болотами. Наче закам'янілі, хилилися над колгоспним ставом верби, сині од роси. Хлопчиська, однолітки Шурика Кожедуба, вигонили худобу на пасовисько.

Мимоволі спадало на думку, що, мабуть, чи не таку саму Ображіївку бачив перед собою Іван Кожедуб в своєму дитинстві.

П'ять років не був Іван Кожедуб у рідній Ображіївці. Але хто може розповісти, скільки разів постала вона перед ним — там, високо над землею, в захмарній далечині. І хто може розповісти, як у хвилини грізних випробувань, у хвилини, коли смерть здавалась неминучою, саме вони — образи рідного села, на мить промайнувши перед очима, помножували сили, зміцнювали волю до боротьби й перемоги.

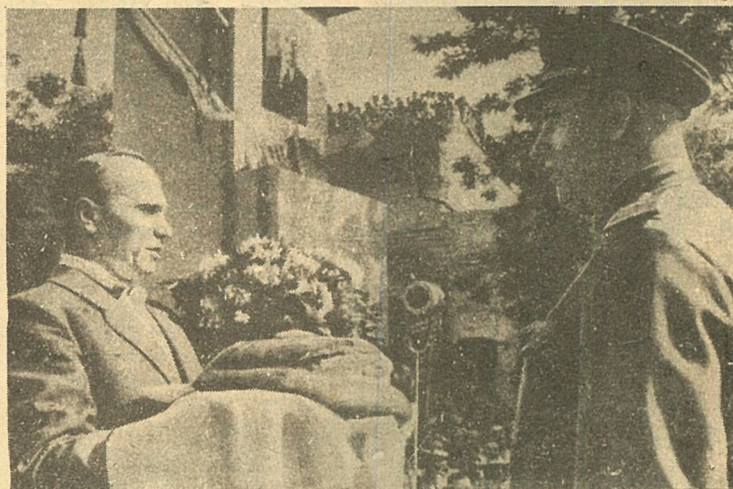
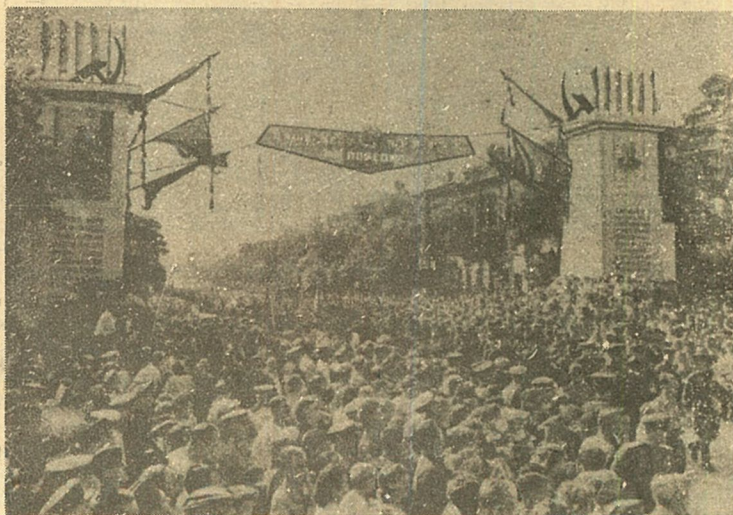
Леонід СЕРПІЛІН.

І. М. Кожедуб на зустрічі з робітниками Київського заводу «Ленкузня».

Фото Я. Давідзона.

ВІЙСЬКА ТРЕТЬОГО УКРАЇНСЬКОГО ФРОНТУ ПОВЕРТАЮТЬСЯ НА БАТЬКІВЩИНУ

З овіяними славою прапорами повертаються війська Третього Українського фронту з бойових позицій додому для мирного життя і творчої праці. Радісно зустрічає Одеса героїчних синів радянської Батьківщини. Місто прикрашене прапорами, плакатами, квітами.

На фото: голова Одеського виконкому т. Давиденко подає командирові з'єднання хліб-сіль від населення Одеси.

Фото Я. Давідзона.

НА березі моря жила красуня Родоп. Почав до неї залицятися сам Нептун. Родоп втекла від моря, але Нептун гнався за нею далі й далі. Тоді вона кинулася по допомогу до велетня Балкана, доброго захисника всіх слабших. Балкан став боротися з Нептуном. Страшна була боротьба царя глибоких вод Нептуна і велетня Балкана. Підвів руки Нептун — і гори-хвилі почали заливати землю. Вирвав тоді на своїй голові Балкан волосся і кинув його — і там, де воно впало, враз вирости високі гори; Родоп з жаху скам'яніла й обернулася на одну з гір — тільки не навки. Колись вона оживе.

Отаку легенду про гори Балкани розповіли нам, коли ми мандрували по Болгарії, по її гірських дорогах, що вилися високо по зелених Балканах і по привітних долинах, де гнулися дерева під вагою сонячних абрикосів, соковитих персиків і груш.

Я дуже люблю гори, і ця подорож — для мене несподівана радість.. Я ладна їхати по яких завгодно покручених і небезпечних місцях, дряпатися, хоч і дуже неспритно, з охами й ахами на всякі вершечки, слухати без кінця пісні та легенди про гори і проїнятися такою ж любов'ю до Балканів, як і наші привітні господарі-болгари.

— Тут ховалися партизани, — часто показують нам те чи інше місце в горах. Балкани — старий і надійний притулок. Ще повстанці проти турків 1876 року жили в лісах балканських гір; перебували тут і партизанські загони, що боролися останніми роками проти фашистів. З Балканами міцно переплелася історія боротьби Болгарії за своє визволення, за свою незалежність. З Балканами пов'язана знаменна дата — побратимство руського і болгарського народу в русько-турецькій війні, скріплене кров'ю обох народів.

Ми їдемо на Шипку, цей безсмертний пам'ятник слави руських воїнів, з якого ніби видно події далеко-далеко в туманах минулих років.

Ми зупиняємося в Шипкінському монастирі. Нас стріває старий вояка — сторож музею. Сторож виструнчується перед нашим генералом і дарує фотографії Шипки. Він водить нас по церкві, показує могили руських воїнів, що загинули в боротьбі з турками за незалежність Болгарії. Скільки загинуло їх тут в страшний завірюсі, негоді, снігу, на цій високій Шипці, далеко від рідної землі!

Ми читаємо написи на мармурових плитах — прізвища офіцерів і просто «137 нижних чинов» та «120 нижних чинов».

Згадуючи славних дідів і їхніх гідних сміливих онуків — наших рідних воїнів Червоної Армії, що знову захищали та визволяли цю зем-

Село Слівен. Одна з вулиць.

лю і гинули тут на невідомих гірських перевалах — ми кладемо на вершині Шипки наші квіти.

ДОБРЕ ДОШЛИ!

— Добре дошли, скопі гостеньки, любі сестри (добро пожалувати, дорогі гості, милі сестри!)

Такими словами зустріли нас в Болгарії, коли ми приземлились ясним прозорим ранком на Софійському аеродромі і одразу потрапили в обійми болгарських жінок. По дорозі до театру, де вже розпочав свою роботу Перший вільний конгрес болгарських жінок, жінки з квітами кілька разів зупиняли наші машини, підбігали до нас, тисли руки, цілували й плакали. Ми були схвилювані і зворушені. Ми не чекали такої зустрічі. В театрі, коли наша делегація вийшла на сцену, знялася ціла буря. Всі підвелися з місць, плескали в долоні, високо піднісши над головою руки, кричали: «Да живее Советский Союз! Да живее советская жена! Да живее другар Сталин!»

Тут же на сцені нас усіх обіймали, цілували і просили:

— Скажіть зараз хоч кілька слів, наші жінки хочуть почути привіт від Сталіна. Ми чекали вас багато років.

І ми відчули правду цих слів. Ми були серед жінок, що вперше з'їхалися з усіх кутків Болгарії обговорити найважливіші для себе справи в державному житті країни. Вперше в житті Болгарії жінки можуть взяти участь нарівні з чоловіками в перших вільних демократичних виборах свого народу. Жінки вперше гаряче й палко беруться до громадської державної роботи. Важливі питання — охорона дитинства й материнства, болгарська жінка і слов'янська єдність, кооперування землі, новий статут жіночого союзу, затвердження бюджету союзу — стоять на порядку денному конгресу. І всі згадують у своїх доповідях і виступах Радянський Союз, радянських жінок, як приклад для себе. З надзвичайною увагою і цікавістю слухають наші виступи і без кінця розпитують.

В нашої делегації — кандидат економічних наук Гагаріна, заступник голови Комітету в справах культури і мистецтва Чекіна, знатна ткаля Меншикова, знатна трактористка Маруся Білоусова, журналістка, піаністка — лауреат всесоюзних і міжнародних конкурсів Ніна Ємельянова, директор туберкульозного інституту при Академії медичних наук Лебедева, інженер-конструктор Когтева, дитяча письменниця і два члени делегації, що викликали загальне захоплення, куди б ми не приїздили — льотчиця Герой Радянського Союзу Руфіна Гашева і генерал-директор тяги Зінаїда Троїцька.

Болгарські жінки дуже задоволені, що можуть познайомитися з радянськими жінками різних професій і спеціальностей. Їм стільки набіхували фашисти про радянську жінку! І як здивовані вони, коли, слухаючи промову генерала Троїцької, чують, з якою любов'ю розказує вона про свою маленьку дочку, про виховання дітей в Радянському Союзі. І водночас ця сама ніжна мати на зборах в депо робить прекрасну спеціальну доповідь для залізничників, оглядає уважно паровози, кидає мимохіть ділові технічні зауваження, і інженери дивуються з її обізнаності.

Для болгарської жінки були відкриті досі лише дуже вузькі стежки, більшість жінок, навіть освічених, лишалися «домашніми» (домашніми господарками). Наші розповіді про досягнення жінок на виробництві, в науці, про охорону материнства і дитинства, про нагромадження багатодітних матерів вони слухають, як зачаровані. Вони кажуть:

— Перед нами ще багато роботи і боротьби, але ми віримо в наш народ.

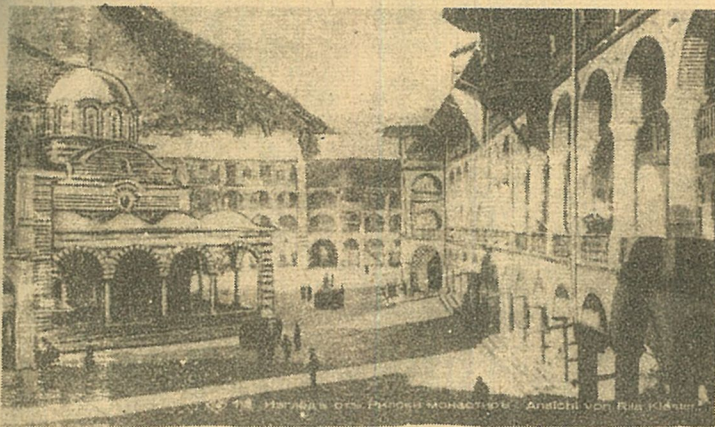
Справді, боротьби ще багато, боротьба зараз точиться навколо підготовки до виборів, перших вільних демократичних виборів у Болгарії, що їх проводить Вітчизняний фронт і де першим кандидатом висувається вірний син Болгарії Георгій Дімітров. Вороги Вітчизняного фронту і тепер намагаються зірвати ці вибори.

Роль жінок у цій роботі, в цій боротьбі величезна. Ми познайомилися з передовими жінками Болгарії. Особливо велике враження справило на нас знайомство з героїнею болгарського народу, генеральним секретарем Національного комітету Вітчизняного фронту і головою жіночого союзу — Цолою Драгойчевою або Соною, як її звикли звать в підпіллі. За плечима у Цоли багато років невтомної боротьби з фашизмом, роки жакливого концтабору. Її ім'я — як гасло «наша Цола» — з любов'ю і ніжністю вимовляють жінки по всіх закутках Болгарії, в селах і на фабриках.

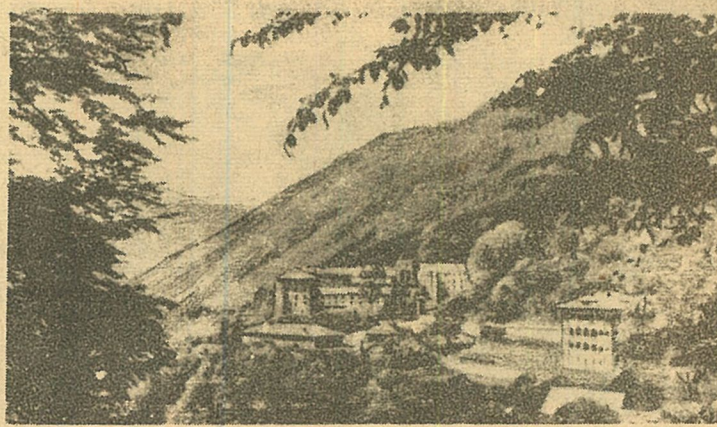
З нами щиро заприятелювала одна з активних діячок жіночого союзу Анна Б., дружина генерала, недавно нагородженого нашим урядом (за участь у розгромі фашистів) радянським орденом Червоного Прапора. Понад 20 років Анна — член робітничої комуністичної партії. Зовсім юною, натхненною дівчиною почала вона свій шлях революціонерки. Підлітна робота, в'язниця, суд, втеча за кордон, розлука з чоловіком, страшний концтабір під час Вітчизняної війни.

Вона просто й тихо розказує нам — тільки трохи тремтить її голос — як німці нещадно катували її, зв'язували колесом і кидали з кутка в кут, били гумовими палицями до того, що в неї на руках і на ногах м'ясо почало гнити і відпадати шматками. Ми бачили сліди катування на її руках. Їй ще досі болять ноги і, мабуть, ще довго болітимуть.

Про свого чоловіка вона не знала нічого кілька років і її повідомили, що він загинув. Маленький синок перебував у друзів. Катуючи її, садисти-жандарми приговорювали: «Шкода хлопчика — такий розумний!» Але вона мовчала.

Рильський монастир.

Краєвид біля Софії.

9 вересня вона була визволена, як був визволений від фашистів увесь болгарський народ. Несподівано Анну знайшов її чоловік, який керував великим партизанським загonom. Він теж думав, що його дружина давно загинула.

Це не поодинокі історія людського життя. Багато трагічних епізодів розповіли нам партизани та партизанки — і хіба справді могли вони не вважати радянських жінок за своїх рідних сестер і не любити над усе нашу Червону Армію! І коли, під час подорожі, нам влаштовували справжні застави, засипали квітами, цілі демонстрації з хлібом і сіллю зустрічали нас у містах, — ми знали, що цей вияв любові стосується не до нас, а до нашої Батьківщини, до нашого великого радянського народу.

СВАТАННЯ В ДУПНІЦАХ

Маси народу, особливо по селах, на фабриках, з захопленням зустрічали радянських гостей. Розказують, що частини Червоної Армії з великими труднощами проходили болгарські села: кожна родина хотіла мати у себе гостя і не відпускала, не почастувавши. Гостинність болгар, справжня слов'янська гостинність, взагалі надзвичайна. Я ніколи не забуду Дупніці. Ми їхали з Рильського монастиря, куди після конгресу нас запросив відпочити мер Софії.

Подорож була чудесна. Це чи не найкраще місце в Болгарії. Високо в горах понад 10 віків стоїть мальовничий Рильський монастир. З високої гори Рили падають водоспадами річки, густі ліси здіймаються зразу ж за монастирськими стінами. Входиш у браму і мимоволі зупиняєшся: невеличке подвір'я, монастир, надзвичайно яскраво розмальований картинами з ветхого і нового завіту, з життя святих, навколо подвір'я — будівля, яка стоїть з усіх боків площу монастиря. Це — хелії, трапезна і гостиниця з портиками, балкончиками, теж пофарбовані надзвичайно барвисто. Все це ніяк не нагадує суворого стилю древніх руських церков, а скоріше якісь театральні декорації, де змішано стилі і східні, і західноєвропейські. Недарма в ті далекі часи, коли виник монастир, Болгарія і саме Софія були на стику великих торговельних шляхів на схід і на захід. В бібліотеці монастиря зберігаються найстаріші пам'ятники слов'янської писемності, найстарвіші видання євангелії.

В монастирі ми перепочили, поблукали по горах та лісах і повертались дуже задоволені до Софії. В цій подорожі брало участь багато народу, і цілий поїзд машин спускався з гір.

Наша машина, де сиділи генерал, я. інженер Когтева, Ніна Ємельянова і три болгарські жінки, йшла далеко попереду всіх, і в містечку Дупніцах ми вирішили почекати решту.

Було дуже гаряче. Ми вийшли з машини і сіли на ганку якогось будиночка. Раптом з другого боку будинку вибігає літня вже жінка, гладка, весела (вона дуже нагадала мені наших українських жінок, клопітливих господинь) і почала нас запрошувати до хати: чого, мовляв, на сонці пектися, коли у неї в хаті чисто, є студена вода. Ми спочатку одмовлялись, але, побачивши, що жінка ображається, пішли в її невеличку квартирку, дуже бідно, але надзвичайно чисто обставлену.

Господиня одразу заметушилась і піднесла нам на підносі в склянках справді чудесної студеної води. Одна з жінок-болгарок сказала їй:

— Ти знаєш, хто у тебе в гостях? Оце дружина міністра, а це наші радянські гості — жінки.

Хазяйка схопилася за голову, зацмокала губами (вияв надзвичайного захоплення у болгар), заметушилась ще дужче, почала говорити, що вона не знала і яка вона щаслива, та це ж вона своїм синам напише, а вони ж у неї обидва в армії. І, не знаючи, що їй давати раніше, хапала то фотографії синів, то вазочку з варенням, то пляшку з вином. Обидва сини були справді дуже красиві юнаки, і ми зрозуміли ту гордість, з якою мати поклала їхні картки перед нами.

— Обидва в армії, обидва на війні були, — сказала вона і раптом додала: — От би і посватали за вас... Хіба погані?

Ми жінка була щиро розчарована, коли дізналась, що ми всі заміжні. Все ж таки вона ніяк не хотіла, випустити нас, не почастувавши і ойкала та прищмокувала, аж поки ми сіли в машину, а потім ще довго стояла на ганку, махала руками і передавала привіт радянським людям.

НА БУРГАСЬКОМУ ПЛЯЖІ

Ми проїхали всю Південну Болгарію: міста Пловдив, Стара Загора, Казанлик, Слівен, Бургас, відвідали села Перущица, Гулямо-Канара, Долбоки, Коблешки й інші. Скрізь нас палко зустрічали, скрізь стихійно виникали мітинги. В кожному місті ми проводили загальноміські збори, відвідували фабрики. Зустрічати нас часто виїздили за кілька кілометрів від міста і всюди намагались показати все, що тільки є цікавого.

До Бургаса — останнього пункту нашої подорожі — ми приїхали досить таки зморені і переповнені враженнями.

Ми їздили по Болгарії, розбившись на дві бригади, і мали повернутися назад по північній Болгарії, через Варну, Шумен і Тирнов, а друга бригада — нашим маршрутом.

В Бургасі після зустрічі, знаючи, що ввечері має бути великий мітинг на майдані, наш бригадир Людмила Чекіна запропонувала нам до вечора відпочити і провести час, як ми хочемо.

Ми з моїм генералом вирішили поїхати на море. Адже нам ще в Софії розповідали про надзвичайний пляж і чорний бургаський пісок.

Ми спокусили ще Валю Когтеву, Дарину і Ромену — товаришок з жіночого союзу, які супроводили нас по Болгарії і з якими ми швидко заприятелювали.

Пляж справді був чудовий, пісок м'який і кольору такого, як попіл, а Чорне море — як і у нас удома, в Криму і на Кавказі: — синє і рідне.

Ми обрали місце подалі від людей і з насолодою простяглися на піску. Але недовго довелося нам блаженствувати: раптом ми побачили, як розвиваються широкі чорні спідниці.

— Генерале, — сказала я, — я певна, що це до нас. — І ту ж мить опинилися ми в обіймах двох жінок.

— Та ми як узнали, та ми ж злякалися, та як це так — ви самі пішли на море... Та що ж ви про нас подумаете, що ми вас самих пустили — ми ж вас чекали, ми вас на конференції чули і тепер з села прийшли на конференцію...

Ми були, звичайно, здурюшені, але й шкодували, що не встигли скупатися, а зараз вже й не можна було. Жінки раптом встали і почали відганяти за 100 кроків усіх прохожих:

— Киші! Киші! Тут радянські жінки купуються. Киші! Ти соромиш всю Болгарію! — закричали вони на якогось хлопчика, що пробіг повз нас.

Ми вже стávalи центром уваги. На щастя, вони пішли проводити Валю, яка мусила йти додому, і ми з генералом поспішили кинутися в воду.

Тільки-но ми вилізли, якась явно підозріла людина з'явилася на обрії і попрямувала до нас. Людина була в окулярах, з портфелем під пахвою. Я штовхнула генерала.

— Зіночко, — мовила я сумно, — я певна, що це до нас.

Справді, людина почала робити знаки Дарині, і Дарина поспішила до неї.

Повернувшись вона збентежена і червона.

— Це репортер від редакції газети, йому конче потрібно негайно ж взяти інтерв'ю в генерала і в тебе...

Ми вже зібралися додому, присіли на човен, щоб взяти черевики і раптом побачили, що до нас наближаються якось надто вже урочисто чоловік і дві жінки.

— Зіночко, — сказала я генералові, — поспіши, я певна, що це до нас

НА СЛОВ'ЯНСЬКОМУ СОБОРІ В СОФІІ

На фото зліва направо: дійсний член Білоруської АН А. Жебрак, болгарський письменник Нікола Ланков, чеська громадська діячка Марія Шверма, російський поет Ніколай Тіхонов, український поет Павло Тичина, болгарський письменник Крестю Белев.

ЖІНОЧА ДЕЛЕГАЦІЯ В БОЛГАРІЇ

На фото справа: інженер-конструктор В. Когтева, письменниця О. Іваненко, генерал-директор З. Троїцька, піаністка Н. Емельянова, директор тубінституту З. Лебедева, керівник делегації доцент З. Гагаріна, журналіст М. Белкіна, ткачиха З. Меншикова, Герой Радянського Союзу Р. Гашева, трактористка М. Білоусова.

Справді, чоловік привітався і сказав щось болгарською мовою, а Дарина нам переклала, що він перепрошує, що так вийшло, що він пізно дізнався, що радянські гості прийшли на пляж, а він — завідувач пляжу і обіцяє, що завтра буде влаштована зустріч, як слід.

ПОДАРУНКИ

Нас зворушували без краю ці вияви любові до радянського народу, всі ті щирі подарунки, що їх підносили нам — квіти, дерев'яні шкатулки, фартухи, рушники, але найдужче нас хвилювали подарунки товаришам Сталіну і Дімітрову. Іноді вони були заздалегідь підготовлені Жіночим союзом.

У Слівені ми відвідали кілька текстильних фабрик. Все це — фабрики приватних хазяїв. На одній з них, після мітингу, коли ми вже збиралися сідати в машини, робітники раптом захвилювалися, заметушилися і зупинили нас.

— Почекайте! Ми хочемо передати подарунки товаришам Сталіну і Дімітрову. Ми передамо на штани — нашої роботи.

Вони винесли два одрізи досить грубошерстного сукна «в елочку». Але треба було бачити їхні обличчя, чути їхні слова. — Обов'язково передайте, скажете — від робітників фабрики Калова.

Фабрикант Калов стояв тут же, і йому нічого не лишалося робити, як виїняти ручку-автомат для напису.

Цікавий одержали ми подарунок у Бургасі.

Ми з Троїцькою вийшли з дому в місто; раптом нас наздоганяють дві жінки, просто вдягнені, з кошиком в руках.

— Ви — радянська делегація?

— Так.

Жінки виймають покvapливо три пляшки вина і кажуть, ніби мова йде про звичайну річ.

— Одну, будь ласка, передайте товаришеві Сталіну, одну товаришеві Дімітрову, а одна — на вашу делегацію. На все добре!

Цілюють нас міцно і зникають так само швидко, як і з'явилися.

З любов'ю дивлюся я зараз на «скромні дари», як вони казали, болгарських жінок, на фартушки, вишиті скатертинки, рушники, і перед моїми очима — Стара Загора, Долуоки, Камневе, Булгарово, особливо хвилюючі мітинги пізно ввечері, на сільських майданах, де збиралось іноді до 5 тисяч чоловік, де зустрічали нас хлібом і сіллю, співом радянського і слов'янського гімнів, голосним «ура», вигуками «Да живее Советский Союз!», «Да живее другар Сталін!», де ловили кожне наше слово — слово правди про Радянський Союз. Ще точиться гостра політична боротьба, ще не всі профашисти викриті, а ті, що й викриті, ще не всі покарані по заслугах, проте, ми відчували серце народу, ми бачили на власні очі те захоплення, з яким народ відгукується на гасла про слов'янську єдність, про братерство слов'янських народів, про дружбу радянського і болгарського народів. Ми бачили, скільки сили й енергії в палких очах молоді, в руках жінок, і, коли ми від'їздили, нам кричали: «Вітайте Радянський Союз! Вітайте Сталіна, Дімітрова! До відження!»

Ми вірили, що справді «до відження»: нашу дружбу, скріплену кров'ю, не порушити і не зламати нікому.

Оксана ІВАНЕНКО.

Христо БОТЕВ.

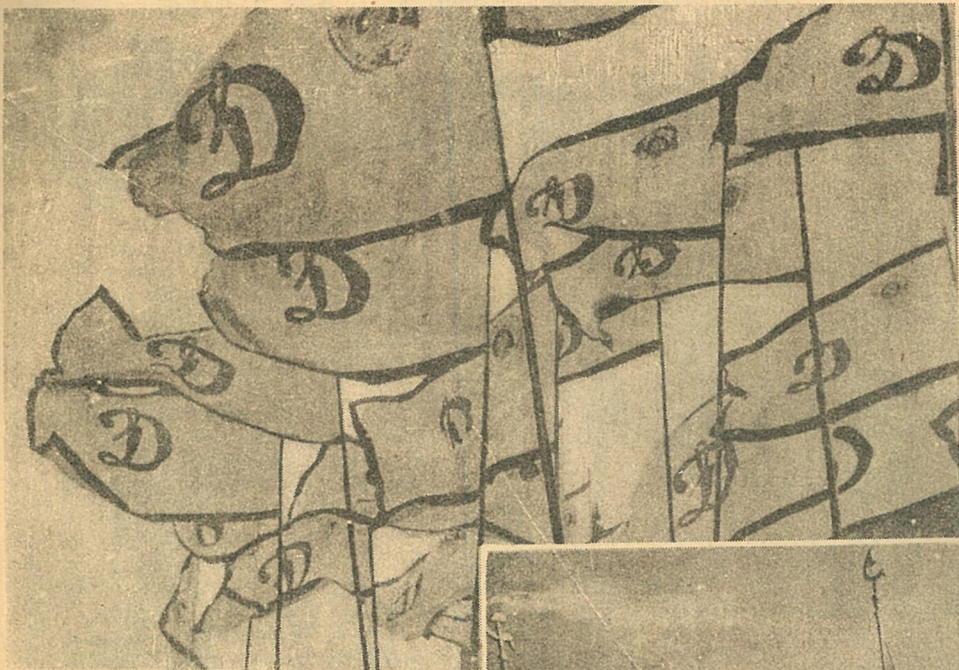
ХАДЖІ ДИМИТРІЙ *

Живий він, живий є! Там на Балкані
Юнак лежить, стогне, підпливши весь кров'ю.
Ох мука під серцем в глибокій у рані!
А й сам же ще молод, при повнім здоров'ю.
В один бік рушниця упала з розгону,
А в другий бік шабля, одбита од краю.
Темніє ув очах — аж голову клонить,
Уста — цілий всесвіт! — уста проклинають.
Лежить повстанець, а в небі палає
Сердитее сонце. І вітер віє.
У полі — он чути — жниця співає,
А кров ще дужче тече, червоніє.
Ось саме ж жнива тут... Співайте, рабіні,
І сумно і тужно! А ти, сонце, — лихо! —
Печи рабську землю! Нехай пак загине
І цей ще юнак... Та цить, серце, тихо!
Бо той не вмирає, хто з криком «свобода!»
У битві поляже: його ж жаліє
Земля і небо, і звір, і природа,
Співець у пісні за нього боліє.
Удень його крильми осіняє орлиця,
І вовк йому кротко облизує рани;
Над ним і сокіл, юнаків птиця,
Як брат — охоронець, близький, жаданий.

Настає вечір — місяць засяє,
Вгорі у зорях небосхил повисне;
На горах вітер з лісом розмовляє,
Балкан співає гайдуцьку пісню.
У білій одежі русалки виходять,
Чудових, прекрасних пісень співають,
В зелених травах нечутно ходять,
До юнака дійдуть, тихо посідають.
Одна йому зілля приклада до рани,
Студеною друга присне водою,
А третя цілує в уста, як кохана.
А він же милується — з неї, молодой!
Скажи мені, сестро, де ж Караджата?
Та де ж і загін мій, збройна дружина?
Душа моя з тіла одійде хай свято.
Я хочу, сестро, отут і загинуть.
І плескають в руки, пливуть надземно,
Здіймаються в небо, що висне в зорях.
Летять і співають, поки ще темно,
Караджі духа шукають у горах.
Та вже он світає! А на Балкані
Юнак все лежить і кров'ю стікає, —
І вовк йому лиже лютую рану.
А сонце ще дужче згори припікає...

З болгарської переклав Павло ТИЧИНА.

* Хаджі Димитрій — повстанець. Року 1868 він разом з ватажком чоти повстанців, Стефаном Караджою, перейшов із Румунії Дунай. Ботев уважав справу Хаджі Димитрія за таку, що зробила епоху як в історії нашої (болгарської) еміграції, так і в історії нашого подітчного та розумового відродження.

ВСЕУКРАЇНСЬКА СПАРТАКІАДА

Фізкультура та спорт набули в нашій країні небаченого розмаху. За час Великої Вітчизняної війни фізкультурники, закликані до лав Червоної Армії, продемонстрували не тільки свою велику фізичну витривалість, а й високий моральний дух.

На Україні вже відбудовано багато стадіонів, спортивних майданчиків, водних та лижних станцій, зруйнованих німецькими варварами.

По містах і селах України знов організувались тисячі фізкультурних колективів. Десятки тисяч спортсменів взяли участь у спартакіадах Київської області.

26 серпня, в день відкриття Всеукраїнської спартакіади, вперше після війни, на вулиці вийшли колони фізкультурників.

Давно не бачив Київ такого урочистого свята!

По всьому Хрещатику—ліс прапорів. Фасади будівель прикрашені портретами керівників партії та уряду, маршалів Радянського Союзу.

Урочистим маршем проходять учасники Республіканської спартакіади — шахтарі, металурги, колгоспні спортсмени, учні ремісничих училищ — люди різного віку, різних професій, представники всіх областей України. Серед них — посланці Закарпатської України в своїх національних костюмах.

Марш закінчився. Хрещатик перетворюється на величезний стадіон. Виступають борці, гімнасти, рухаються ринги з боксерами, відбуваються зустрічі волейбольних і футбольних команд.

Чудовий парад, в якому взяли участь 25.000 спортсменів, закінчився виступом ансамблю пісні і танцю.

На закінчення відбувся футбольний матч між командами Ужгорода і Львова.

Результати спартакіади ще раз довели, що наша молодь може добитись нових, ще вищих рекордів.

На спартакіаді поставлено три республіканські рекорди: два (з плавання) — поставила Ганна Чередниченко і один (з стрибків у висоту) — Люба Канакі. Легкоатлети за час спартакіади пробігли таку кількість кілометрів, яка дорівнює відстані від Києва до Москви.

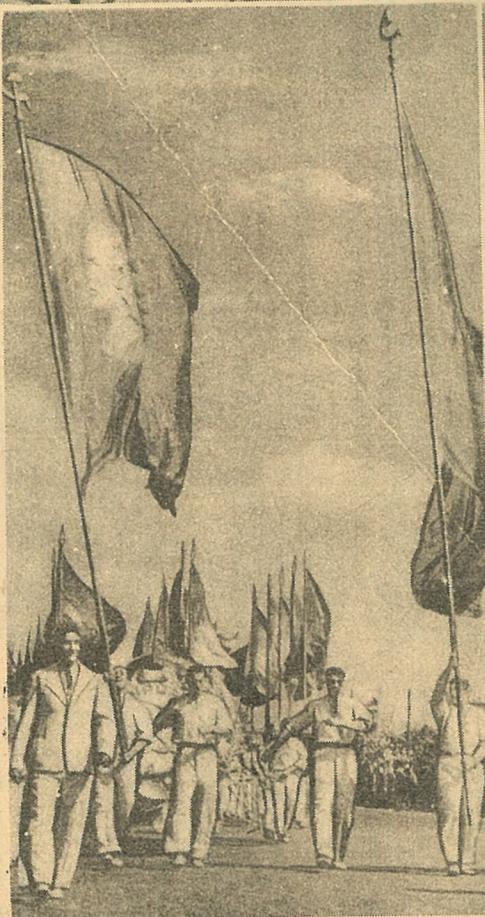

Фото К. Ліпка.

Тихо-тихо Ду

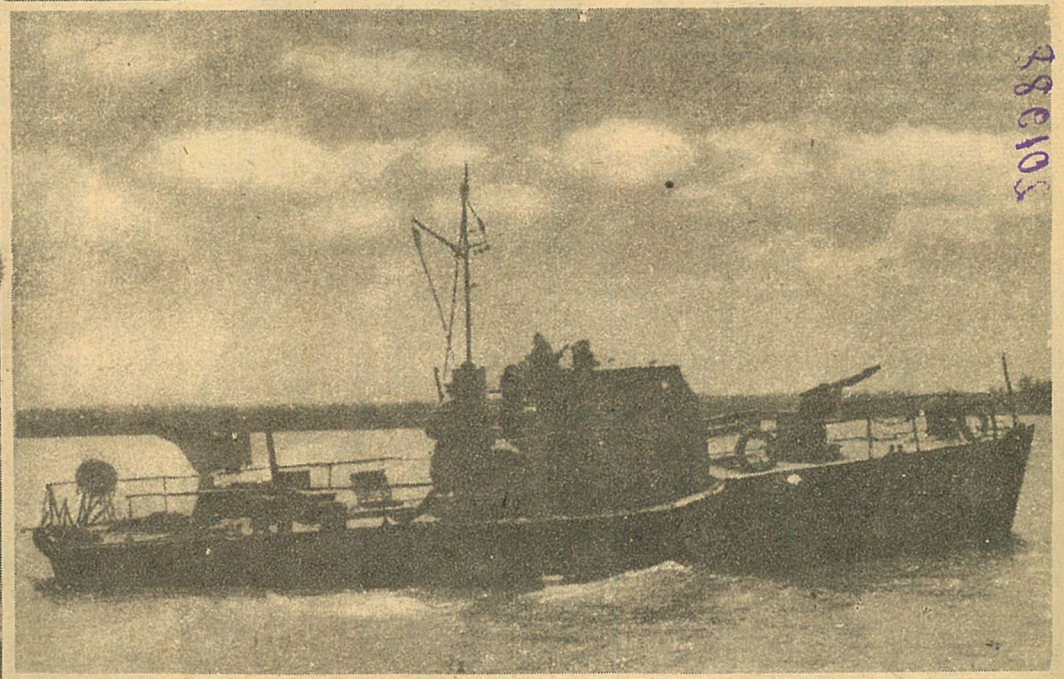
Тихо-тихо Дунай воду несе,
А ще тихше дівча косу чеше:
— Пливи, косо, тим Дунаєм просто,
Завдай тугу зеленому лугу,
Завдай жалю зеленому гаю;
А в тім гаю — явір зелененький,
Під явором — коник вороненький,
На конику — козак молоденький,
Сидить собі і в скрипоньку грає,
Струна струні вірне промовляє:
«Нема краю синьому Дунаю,
Нема впину вдовиному сину...»

Всюди, по всіх неосяжних просторах нашої величної Батьківщини, можна і нині почути в стародавніх народних піснях лунке ім'я споконвічної слов'янської ріки — тихого або синього Дунаю. Співають про нього і під Москвою, і біля Онезького озера, і на Амурі, і в Білорусі, і по всій Україні — біля Львова, на Волині, в Полтаві.

Видатний учений Микола Сумцов писав колись у журналі «Киевская старина»: «Видатне значення Дунаю в південноруській поезії не можна пояснити лише, чи навіть переважно, найстародавнішим знайомством слов'ян з цією великою рікою. Потрібні були, в додаток до цього стародавнього знайомства, нові, часто повторювані зв'язки з Дунаєм та придунайськими країнами. Такі зв'язки були: найбільше воєнні, потім мирні, політичні торговельні й промислові... В X столітті великий князь київський Святослав хотів зовсім переселитись на Дунай... Як сильно вплив Дунай в українське життя, видно з того, що він увійшов у пісні, приказки... Можна думати, що український Дунай, точніше — загальнослов'янський Дунай, в значенні великої ріки взагалі, коріниться в передісторичній старовині...»

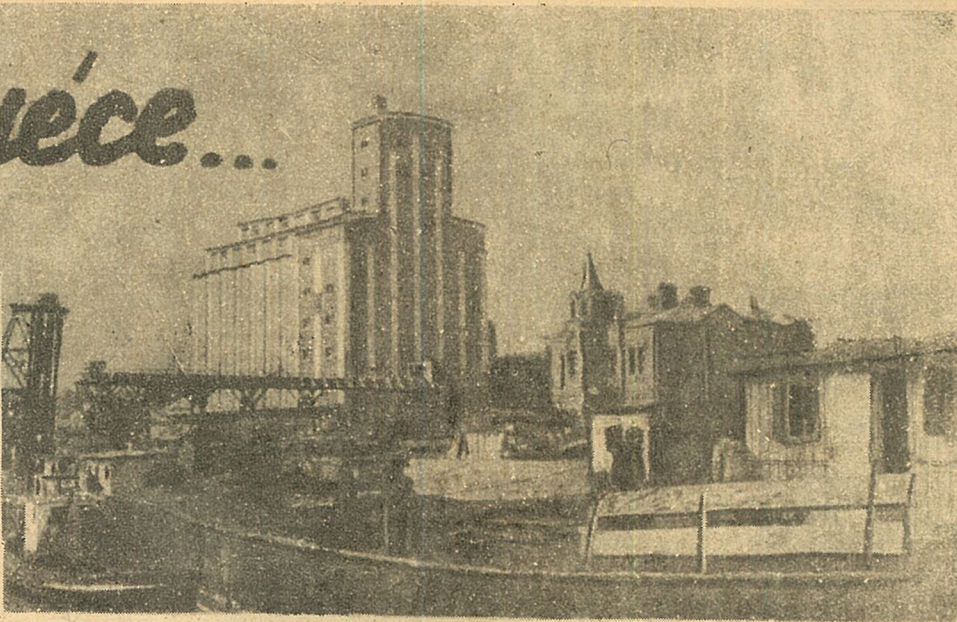
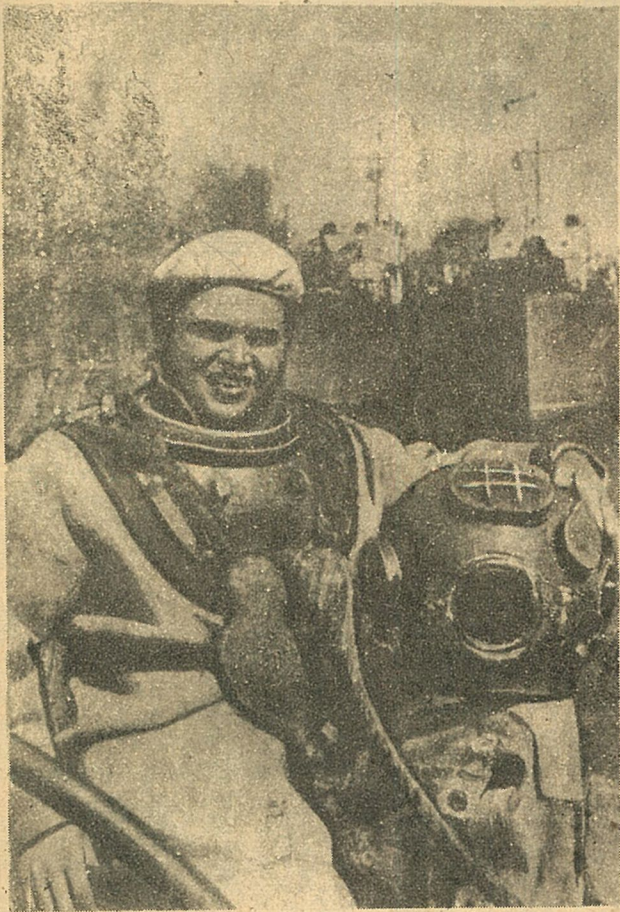
І ось він, — тихий Дунай, українська, радянська частина великої слов'янської ріки, жене рудувату прозору хвилю в Чорне море. Російська та українська мови спільним джерелом бринять на східній березі ріки, як і бриніли вже не одну сотню років тому.

За рік, що поминув після визволення Ізмаїльської області від німецько-румунських окупантів, ожили радянські береги Дуная: закосились лани, запишались важкими гронами виноградники, загриміли вибухи в каменоломнях, загули на ріці пароплави; всюди сновигають на човнах рибалки; в портах Дуная — в Ізмаїлі, в Килії, у Вилкові — стугонять крани, важкою ходою ступають вантажники, туди-сюди поспішають машини й підводи; прикордонні застави пильнують берега,

чорноморська бригада траління очищає від німецьких та румунських мін фарватер ріки й простори Чорного моря наспроти дунайського гирла; в тутешніх червонофлотців ще не поминули небезпеки війни, бо тральники відважно полюють на міни, підступно порозставляючи ворогом у найнесподіваніших місцях; чорноморські водолази, пірнаючи в дунайську воду, допомагають тральникам...

Най воду несе...

886102

Бойові кораблі славної Дунайської флотилії ходять тепер на всьому протязі Дуная, вздовж берегів кількох європейських країн, повертаючи й до своєї бази, до прославленого в історії Росії придунайського міста Ізмаїл...

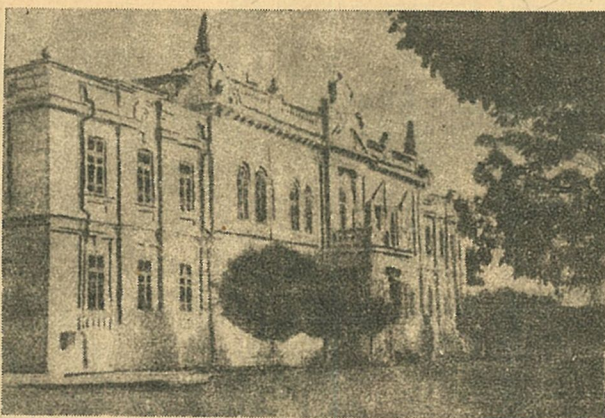
Дорогою додому помічають червонофлотці дівчат на радянському березі, на винограднику, і привертають їхню увагу пісню (недарма бо вони — учасники Дунайського червонофлотського ансамблю!) й танцем, від якого аж весь катер гуде. Щоб дівчата краще бачили їх, моряки забрались аж на дах штурманської рубки свого корабля, за що й заробили зауваження командира...

Коли червонофлотці замовкли, їм на відповідь над Дунаєм полинула тиха жіноча пісня:

Тихий Дунай, не гуди,
Моїх діток не збуди...

Ми тоді слухали цю пісню, а тепер у Києві згадалися нам слова невідомого автора «Слова о полку Ігоревім»:

«Сонце світиться на небесі... дівці поють на Дунаї, в'ються голоси через море до Києва...»

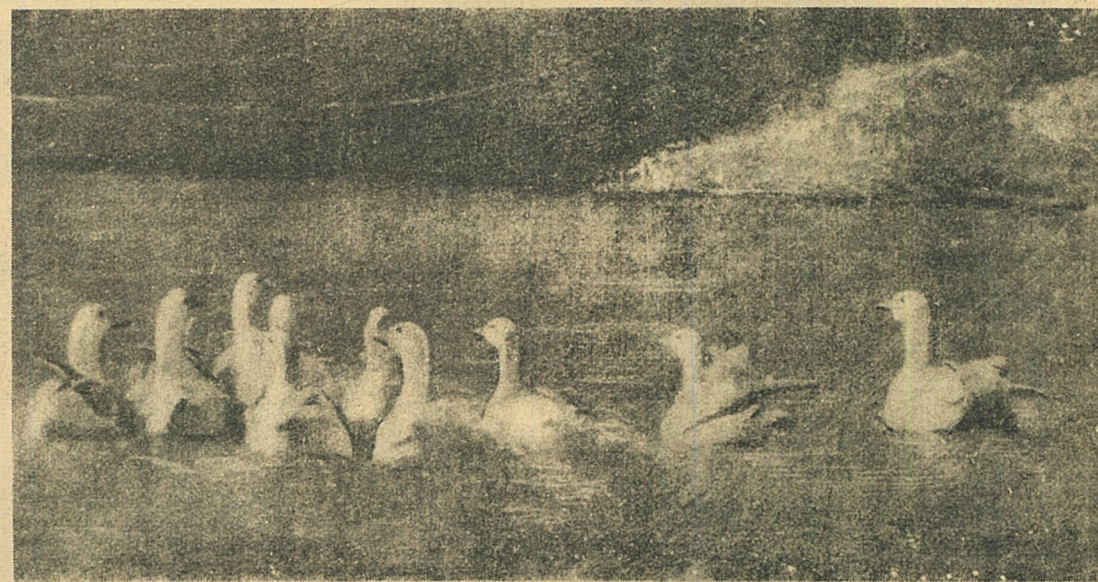
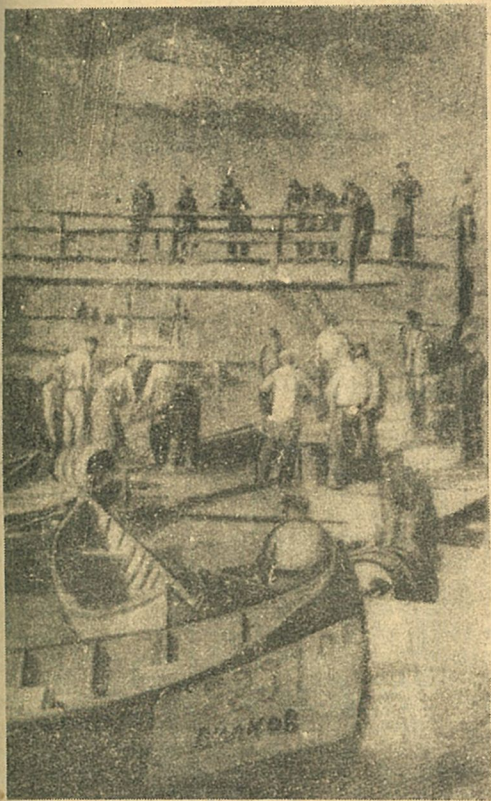
На Дунай, до ІЗМАЇЛА, до міста суворовської слави, 26 серпня, в день річниці визволення міста від фашистського іґа, зібралось чимало гостей. На чолі урядової делегації прибув з Києва Заступник Голови Ради Народних Комісарів УРСР Леонід Романович Корнієць. На чолі делегації червонофлотців, що відзначилися в боях за Ізмаїл, прибув командуючий Дунайською флотилією віце-адмірал Холостяков.

На свято відкриття пам'ятника великому російському полководцеві О. В. Суворову, яке відбулося в той урочистий день, зібралися тисячі трудящих міста. Прийшов сюди й старожил Ізмаїла порт-артурець Яків Іванович Ростовцев. Старі бойові медалі, що сяють на його грудях, привертають увагу посланців ізмаїльських дивізій, які

прибули сюди на свято. Войовничий і поважний вигляд старого російського солдата викликає приязну й шанобливу посмішку в учасника ізмаїльського десанту Героя Радянського Союзу старшого сержанта Михайла Харіна. З тими ж почуттями пошани та подиву обернулись до нього й гості з Дунайської флотилії — капітан І. Верхогляд, старший лейтенант А. Удодов, старший лейтенант М. Раскатов, лейтенант Г. Прокопенко, червонофлотці М. Купрадзе, А. Неврузов та інші.

Того ж дня в Ізмаїлі, в передмісті Копана Балка, відбулось урочисте відкриття обеліска — пам'ятника жителям Ізмаїла, учасникам Вітчизняної війни, які загинули в боях за волю й незалежність нашої Батьківщини. Трудящі Копаної Балки збудували цей пам'ятник на власні кошти...

Чотири ініціатори побудови пам'ятника землякам-воїнам зібралися до обеліска після його відкриття—Петро Колодяжний, Кузьма Моторнюк, Мотря Агуренко і Т. С. Тимошенко.

Про дунайське місто **ВИЛКІВ** писано чимало, але все так, щоб читач не зрозумів — що ж воно за місто щоб і самі вилківські рибалки не впізнали його. Деякі недолугі журналісти не раз називали Вилків «українською Венецією», хоч, здавалось би, давно пора, шануючи свій край, не тулити до хороших старовинних слов'янських назв зайложені європейські налички. Настав той час, коли в європейських столицях, в містах цілого світу з'являються вулиці, майдани та бульвари, які носять імена Севастополя, Сталінграда, Москви, бо перед славою радянського народу з пошаною і подякою схиляє голови увесь світ...

Містечко Вилків — «українська Венеція»? Ані подоби! Самі погляньте! Вода тут — в двох гирлах Дуная і в отаких рівчаках, дуже красивих і поетичних, — ви бачите їх на середній фотографії і на четвертій сторінці обгортки; перед нами українське місто Вилків, не схоже ні на яке інше місто в світі, поетичне й жваве місто рибалок. Ото, на містку, рибалки одержують смолу, щоб смолити сіті й снасті, а оце, нижче, переправляють з рибзаводу звичайний лід, щоб не псувався улов, хоч би й отака рибина, піймана на Потапівським промислі, яку тримає моторист рибальського катера Гнат Галкін.

Старий рибалка-колгоспник Сильвестр Миколович Тіхонів. 45 років ловить у морі й на Дунаї рибу — на оці свої гачки, які називаються „посудою“.

Вилківські рибалки виїждять на промисел кілометрів за 20 від свого міста — чи до Потапівського гирла, чи до Жебріяні, чи до цікавого куточка в плавнях, при березі Чорного моря, яке має дивну назву **ПРІРВА**. Оцю саму Прірву ви й бачите внизу сторінки, на панорамі.

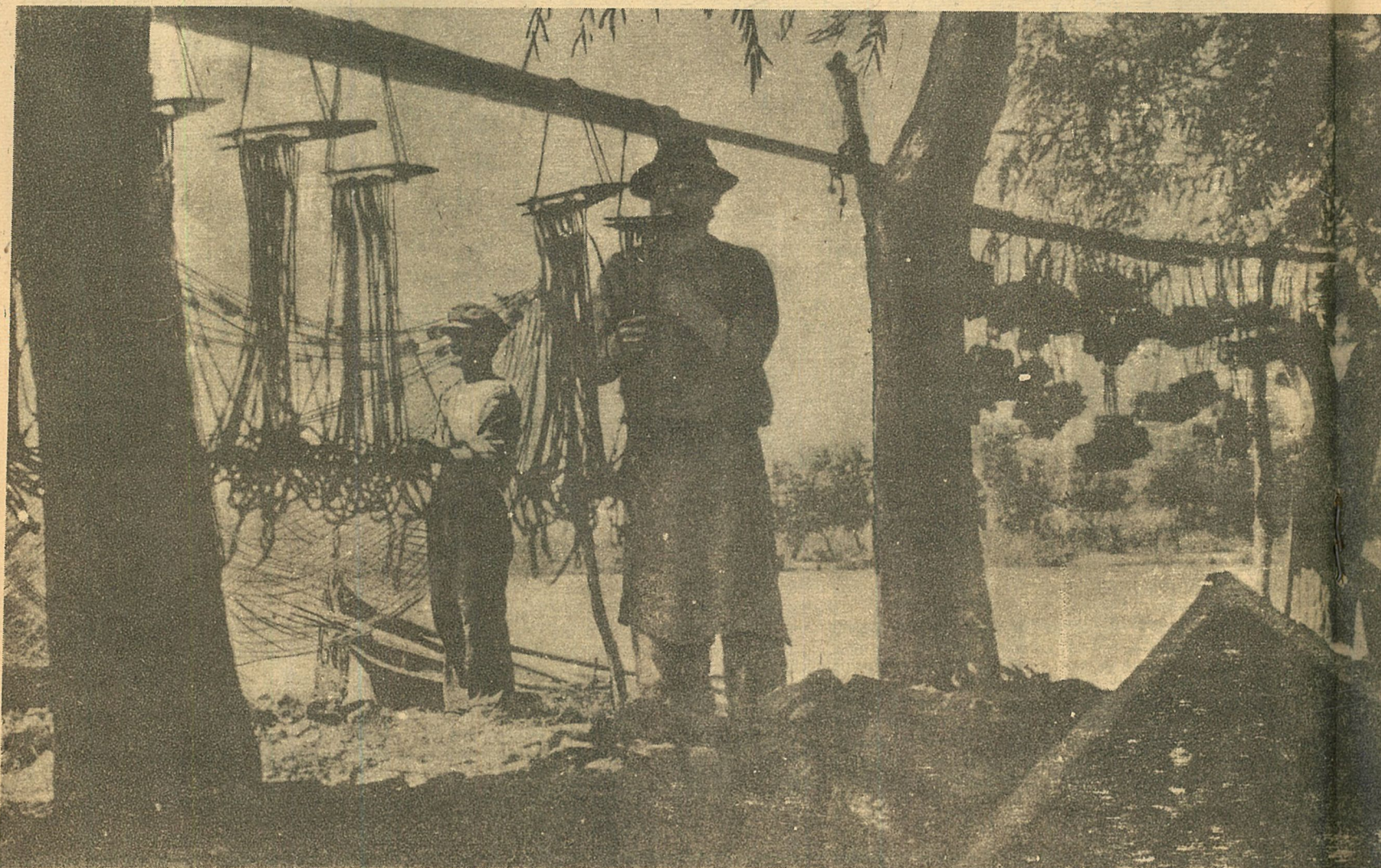
Це — поетичні береги, порослі вербами та очеретом. Всюди невеличкі хижки, в яких рибалки живуть лише влітку, на зиму повертаючись до Вилкова. Але тут є і добра хата. В ній літом і зимою живе Сидір Йосипович Овсяніков, дядько невсипущий і роботящий. Він насадив круг хати сад — яблуні, груші, сливи, айву. Тут же в нього й город. Ходить по подвір'ї й корова. Дивно й приємно зустріти в цих диких місцях таке затишне господарство. Правда, деякі сусіди лають старого Сидора за його невсипущість і заподадливість, а деякі говорять про нього прихильно й придивляються, щоб і собі розвести в плавнях таке ж господарство. Раніше бо говорили, що в цих місцях нічого, крім верби та очерету, не росте, а Сидір, узявшись до діла, викохав чимало фруктових дерев. Щоб не гинули вони від морської води, яка сягає сюди весною та восени, Сидір Овсяніков насапив для кожного дерева чималий горб, прокопав навкруг глибокі рівчачки, розкидав де треба коров'ячий гній... Ще ні світ, ні зоря, а Сидір Йосипо-

вич уже забирає свої гострі гаки з поплавцями й вирушає на човні далеко в море. Перевіривши снасть та забравши спійману рибу, він опівдні повертається додому, здає до колгоспу улов та й знов береться до діла: гострить гаки, смолить вірьовки й металеві банки-поплавці, щось лагодить у човні, ходить по саду й городу... В колгоспі про нього говорять: свій план виконує він швидко й краще за багатьох інших... (Див. фото праворуч скраю).

Кілька рибальських колгоспів з Вилкова селились цього літа на Прірві. Літо видалось трудне. Дощів майже не було, вода не каламутна, отже й рибу ловити в самім Дунаї та й на морі біля pola не так просто: снасті з тисячами гострих гачків рибка в прозорій воді бачить здалека та й обминає стороною. Гаки ставлять далеко в морі, і минає кілька годин, поки рибалка в човнику догребе до своєї снасті; цілий день роботи часом промдає цього літа даремно... Але всі вилківські колгоспи з місяця в місяць виконують свій план.

Не відстає від інших і старий, з діда-прадіа, рибалка, член колгоспу ім. Тимошенка, Лазар Савелович Мілентьев. Він такий же невсипущий і роботящий, як і всі рибалки, що люблять своє трудне й небезпечне діло гарячою, міцною любов'ю.

(Фото праворуч посередині, під яблунею).

ями й
ризши
ні по-
та й
ть ві-
ить у
і про
цко й
воруч

се-
руше.
гже й
гирла
гків
минає
бе до
падав
спл з

адіда,
о Са-
і ро-
рудне
ю).

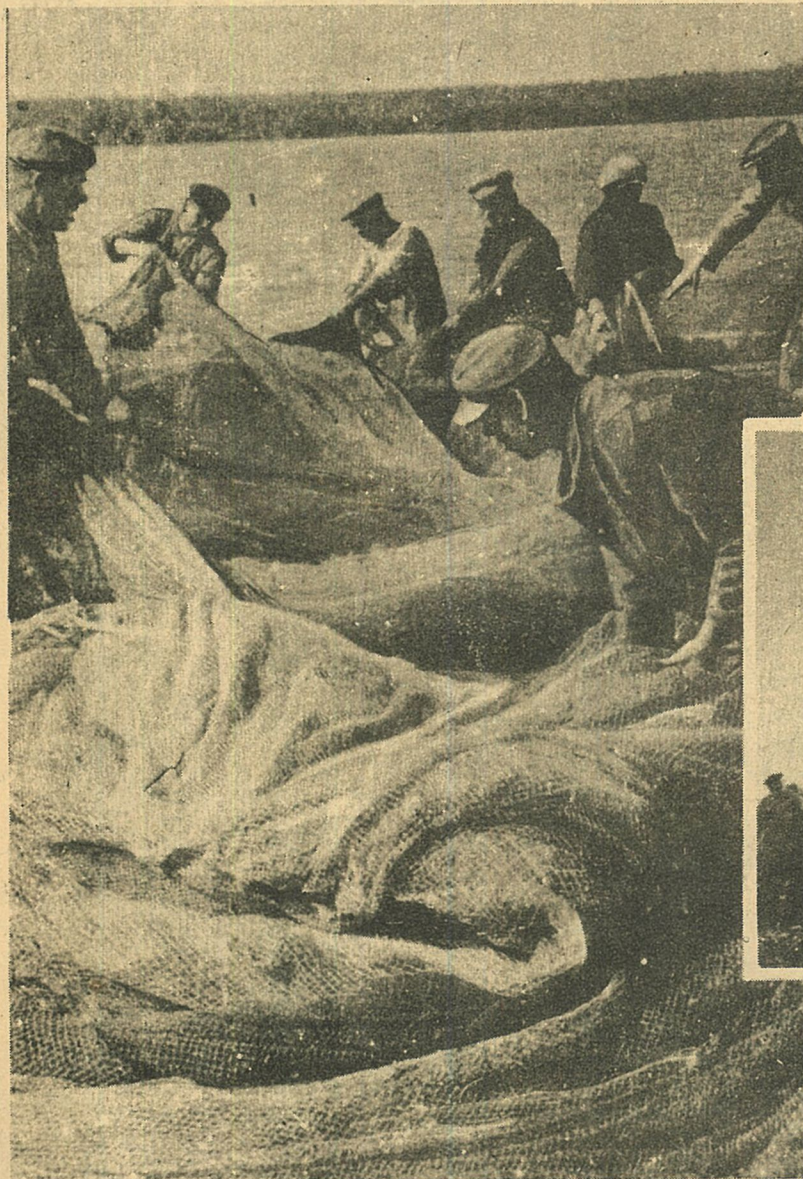

Фото і обкладинка Я. Паволоцького.

Всі добре знають на Прірві **БРИГАДУ ТАЛЬЯННИКІВ**. Їх десятеро. Іван Балан, Яків Чорний, Осип Бурко, Петро Ковальов, Грицько Унгурян, Терешко Кабанов, Максим Черниженко, Зінько Бакуменко, Антін Костенко, Степан Оболонський. Їхні портрети ідуть на цій сторінці в ряд, а Степан Оболонський з веслом у руках (унизу праворуч), бо коли всі зібралися до гурту, Степанові довелося вийхати далеко в море — стерегти сіті від хижого птаства, що хмарами злітається красти рибу.

Третю бригаду тальянників у колгоспі «Путь до комунізму» називають на Прірві ще й «Баланами»: заснував ту бригаду років з двадцять тому Іван Балан, що його портрет — перший ліворуч. Тоді ще були «Балани», звісно, не бригадою колгоспу, а просто собі артілью, бо ловити рибу тальяном, чи, як його ще називають, — ставником, можна лише в доброму гурті. Погляньте-но, які в них сіті.

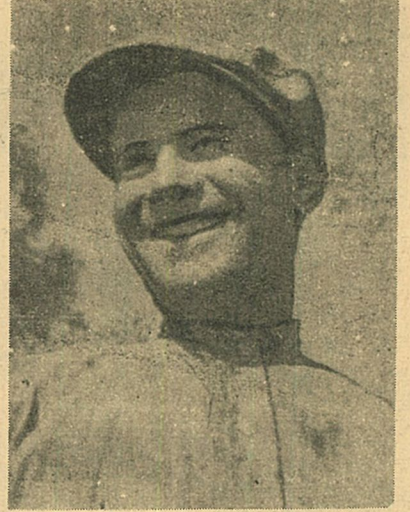
Чоловік сім ледве несуть до човна важку просмолену сіть, а це ж лише — яка десята частина всього ставника, що його тальянники виставляють у морі.

Старий Іван Степанович Балан уже не порядкує в бригаді, відступивши керівництво молодшому Якову Сидоровичу Чорному, що ото його портрет поряд із Баланом. Працюють усі так дружно, що й голосу бригадира майже не чути в час роботи. Кожен знає своє місце, кожен відчуває лікоть товариша і це відчуття не дозволяє лінуватися, бо один із гурту, схибивши десь, зробивши щось не так, може зіпсувати всій бригаді труд кількох днів. Всі ці люди зросли і змужили в тому гурті. В дружнім товаристві пройшло все їхнє життя. Протягом довгих років приходили до бригади ще й інші люди, але ті, хто виявлявся недобрим товаришем, хто ледарював, хто не важив своїм життям за іншого в трудну хвилину, — всі ті пішли собі геть, і про них у бригаді давно забули. Отже товариство, дружба, вірність у важкому ділі — все це в «Баланів» перевірено часом, тяжкою працею, а то й боротьбою проти смертельної небезпеки, яка завжди чигає на рибалку в відкритому морі...

Бригадир Яків Чорний запросив нас вийти разом з ним у море — ставити тальян. Три дні колгоспні рибалки латали й просмолювали свої сіті, обличчя в усіх палають від бризків смоли й від нетерпіння — кожному кортить після триденної перерви знову мерщій вийти в море. Всі поспішають, але ні тіні хапливості немає в руках рибалок. Сіті розложено по траві вздовж Прірвинського рукава Дунаю. В надвечірнім сонці вся трава сяє чорними іскрами рідкої смоли. Сітей у третій бригаді так багато, що розляглись вони по берегу на добрі гони, і перенести їх до великого човна — «магуни 2188» — справа не така проста. Зносять їх частинами і складають у човен в певнім, раз назавжди встановленім порядку. Якби не свіжа смола, над усім гуртом стояв би від сухих сітей летючий солоний

пил. А тепер лише сліди смоли вкривають одіжу, човен, траву, обличчя... Коли все готове, Степан Васильович Оболонський відштовхує човна, й гребці налягають на весла... З води Прірва виглядає ще мальовничіше, так і здається, що ти потрапив в одне з оповідань А. Гріна чи К. Паустовського, в якусь чарівну, вигадану країну.

На піщаних одмілинах повно птаства, здебільша білого, крім хіба чорних бакланів, таких незграбних на землі. Сонце клониться до жовтуватой води. Рибалки гребуть спокійно, хоч їм би вже треба й поспішити. Рибалки орудують поважно, немов би виконуючи якийсь урочистий акт. Обличчя старого Івана Степановича Балана сяє натхненням. Він сидить у човні позаду. Та й усі ці люди не бачать одне одного в лице, але та ж сама посмішка блукає по обличчях: три дні не були коло любимого діла, три дні не виходили в море, і от тепер — нарешті...

Далеко від берега ми бачимо якісь стовпи. Підійшовши ближче, помічаємо й канати, простягнені поміж тими стовпами. Оце і є ставник, до якого прямують рибалки. Ті стовпи поставити — була чимала морока. На великій глибині треба було забити в морське дно кілля, прив'язати до нього канати і до них, уже на поверхні моря, прикріпити стовпи, які височать над водою, десятки стовпів, з яких споруджено хитру пастку для риби. Третя бригада саме й ішла туди, щоб прив'язати поміж тими стовпами та канатами свої шойно просмолені та залатані сіті...

Море бриніло досить спокійно, але це була дуже складна справа спорядити все, як треба. Малий човен, що вийшов слідом на допомогу «магуні 2188», кидало, стукало об стовпи. Доводилось пильнувати, щоб не зачепився хто головою за вірвовки, простягнені понад самою водою, та не злетів з човна в воду. На великому човні треба було теж не ловити гав. Робота йшла моторно і вправно, лиш інколи Яків Чорний гукав щонебудь до Оболонського, який працював із товаришем на меншому човні, чи стиха наказував товаришам посунути магуну вперед, праворуч або ліворуч. Сіті спадали в море, їх чіпляли до стовпів та вірвовок, щоб вони не поринали глибше як треба. Ловко бігали пальці, зав'язуючи рибальські вузли, і приємно було відчувати той добрий ритм у роботі, ту погодженість дій і колективний захват, які приносять людині найкращі наслідки труда й ні з чим незрівняний захват і вдовolenня.

Час минав непомітно. Вітер шарпав розхристані сорочки й мало не збив у море солом'яну тирольку Антона Дмитровича Костенка. Не-забаром уже готовий і «календар», та частина ставника, в якій зо-

середжується спіймана риба, і великий «двір», куди вона заходить насампочаток, і вся величезна споруда, що має завдовжки з кожного боку по сімдесят чотири метри, якщо не лічити внутрішніх перекриттів і зовнішнього «підкрилка», що простягається під прямим кутом від ставника геть у море метрів на двісті...

Коли повертались додому, вже сутеніло. По берегах Прізви рибалки вже лаштувались на ніч, ладнаючи пологи, під якими вони ховались від комарів. Всюди співали терпуги. Гострив свої гаки на завтра й

старий Сидір Овсяніков. Кричало нічне птаство. Люди в човні, повертаючись після тяжкої і приємної роботи, говорили про се, про те — про нитки, яких треба роздобути на рибзаводі, і про плахи, про смолу, яку знов мали привезти до Вилкова за вказівкою Микити Сергійовича Хрущова, про вірówki й про варену олію, про завтрашній ранок і про рибу, яку вони знайдуть — а чи не знайдуть рано-вранці в своєму ставнику...

Увечері, зібравшись у хаті в свого сусіда, в Сидора Овсянікова, третя бригада розповідала нам про озеро Сосик, неподалік від

Прізви, про озеро, що цього літа стало зенацька лиманом, бо прорвався вихід до моря. Ця справа дуже збентежила рибалок, бо в озері Сосик завжди було багато риби, і тепер через той прорив вона вся могла вийти в море. Людей непокоїв державний інтерес, і приємно було слухати розмову цих стомлених, але гордих своєю роботою трудівників. Вони радились — куди б звернутися, до якого начальства: щоб урятувати рибне озеро, треба було всього-навсього збудувати невеличку греблю вартістю якихось там двадцять-тридцять тисяч карбованців...

Мова перейшла згодом до приїзду з Ізмаїла до Вилкова Заступника Голови Ради Народних Комісарів Л. Р. Корнійця, і рибалки пожалкували, що не звернулись із своєю справою до нього... Гаряче поговорили й про переможне закінчення війни з Японією і про ремонт «магуни 2188», про виконання плану в їхньому колгоспі «Путь до комунізму», і про підручники для дітей... До пізньої ночі не розходились рибалки.

А на світанку всі вже були в човні. Море шумувало дужче, як вчора, і рибалки, мірно гребучи веслами, згадували, як недавно один з них у бурхливу погоду вчепився за канат, простягнений над тальяном, а човна хвилею відкинуло геть, і людина повисла на руках над багатометровою пучиною.

Зайшовши човном у «двір» ставника, рибалки почали вибирати сіть, потроху посуваючись до «календаря». В першому календарі не знайшли майже нічого. Зате в другому — було чимало й оселедців, і севрюжат, і камбали, і одне білуженя, і лобани, і кефалі, і сала-силенна всякої дрібноти. Севрюжат і осетрят завважили до кілограма рибалки викидали в море, і в цьому також приємно виявлялась їхня державна хазяйновитість, бо люди ці почували себе тут господарями. Подивились би ви на обличчя Григорія Мефодійовича Унгуряна, коли він, виловлюючи руками недорослу рибу, викидав її за борт човна. Губи його шепотіли щось невиразне. Потім він сказав уголос: — «Хай підростає та в мої ж сіті знов потрапить»... — Він витрушував у море всякий дріб'язок, що застряг у дрібних вічках сіті. Сонце грало в лусці. А сіть, обтикама дрібнеюкою рибою, сріблилась проти вранішнього проміння, немов металева щетина якоїсь потвори...

Здавши рибу на приймальний пункт, рибалки заходились варити добру юшку, щоб погостувати гостей. В казані опинилось білуженя і камбали, і скумбрії, і севрюжка, і лобан. Терешко Кабанов розповідав нам над казаном про звичаї та поведки цих риб, силу білуги, про хитрість кефалі та лобана, а сам чаклував над казаном, як справжній кулінар. Він поклав у юшку чимало помідорів, роздобутих на вгороді в Сидора Овсянікова, поклав цибулі, солі, оцту, перцю, а води майже не доливав.

Коли ми посідали за стіл, я здивувався, що спочатку подали наші господарі на стіл рибу, а не юшку. Та, поївши риби і взявшись до юшки, я зрозумів — чому саме її залишили рибалки на закуску. Нічого смачнішого я ніколи не їв, бо це такі варили люди із знанням діла та й хотіли «Балани» погостувати нас від щирого серця...

ДАЛЕКІ БЕРЕГИ

Лірика

ЛИСТИ З ДУНАЮ

На схилах гір вже почались жнива.
Між виноградників лягли покоси жита.
Лежить земля запліднена, жива,
Боями лютими оновлена й омита.
Така вона од Волги по Дунай
Лежить в плодах і рук робочих просить.
Встає в уяві той завітний край,
Де над Дніпром завітчані покоси.
О, краю наш! За тебе й спокій твій
Прокляли ми до чорних Альп дороги,
Солдатський труд у славі бойовій
Вплітаючи у прапор перемоги.
Ми знали все — і виснагу, і піт,
І кров гарячу, і пекучі рани,
Та в поколіннях всіх прийдешніх літ
Ми встанемо, як слави ветерани.
І скаже так майбутній наш онук:
— Як щедро жито на ланах квітує!
Іржаву зброю візьме він до рук,
Згадає нас і зброю поцілує.

Я до тебе пишу уночі.
Вже заснуло довкола місто.
Лиш зірок журавлині ключі
Й ліхтарів придунайських намисто.
Вранці кину до скриньки листа.
Піде з пошти він польовою,
Через різні держави й міста,
До кімнати твоєї ясної.
Ти притиснеш його до грудей
І стоятимеш так нерухомо.
Я між сотень і тисяч людей
Бачу постать твою знайому.
І, можливо, в цю мить в тишині
Ти, забувши про все буденне,
Бачиш постать мою у вісн
І всміхаєшся ніжно до мене.

Знічев'я вчора в кабаре зайшли.
Під зойки джазу танцювали пари.
Я бачив Київ, Задніпров'я, хмари,
І слави княжої розкопані вали.
І я пішов блукати на Дунай,
Де в одязі тирольському рибалки,
Полки узгір і вітерець із балки,
І за рікою тополиний гай.
І справжні чари справжньої краси —
Нічного птаха викрики в тумані,
Сирени звук, іще якісь незнані,
Нечувані ніколи голоси.
Даремно ждали в кабаре мене,
Стурбовані і злі на мене друзі.
Заночував я в придунайськ
І слухав трав шептання неясне.

Ми їздили сьогодні в Братиславу,
Словаки нас зустріли, як братів,
І пам'ятник співавці Гвяздославу
Нас усміхом, по-дружньому, зустрів.
Струнка і горда дівчина Марія
Нас повела узгір'ями у сад.
І сад, і місто — все було, мов мрія,
Що вийшла з гір, щоб не піти назад.
Багатством не пишаться словаки,
І просторий цей слов'янський край.
Та, мов над Бугом, багрянють макі,
І, мов Дніпро, розлився тут Дунай.
І слово схоже, слово слов'янина,
І в пісні звуки рідні пізнаю.
Благословенна будь ця тепла днина
У теплому і братньому краю!
В старому парку скошена трава
Лугами пахне, вабить відпочити.
А зза Дунаю хмара грозова

Встає над нами, ніби нарочито,
Щоб заховати рідний небокрай,
Де в Чорне море котиться Дунай
Через луги, через пісні завітні.
Його, мов друга, стріли ми у Відні
Тут, на оцих далеких берегах,
Де спека люта зріє на дахах
І обдає нас подихом гарячим,
Де ми траву раз в тиждень тільки бачим
В неділю в парку. Скошена трава
Прив'ялена, завітчана, пахуча.
А зза Дунаю громовиця-туча
Така якраз, як в Києві бува.
Прийшло думати, що хвилі ці плинуть
У рідний край, до синьої безодні,
Що ріки України многоводні
По всіх світах свою проклали путь.
Пляви, Дунаю, тихо за водою,
А ми думками линем за тобою,
Крізь спеки й громовиці літа,
З далеких берегів, з чужого світу
Туди, де просторинь прозора, степова,
Де віще зілля й чарівна трава.

Понад Дунаєм зріє виноград.
І пахнуть медом над Токаєм діни.
Бійці, що захищали Сталінград,
Прийшли сюди від волзької твердині.
Вони ідуть в походах п'ятий рік,
А хто ще з фінської — тому вже сьомий буде.
До гір чужих, до іноземних рік
Прийшли подільські і сибірські люди.
Вони ділили й ділять все навпіл,
Все, що буває на солдатській службі,
Негоду, рани... Між угорських сіл
Рости й міцніти їх незламний дружбі.
Вино янтарне, друже, наливай,
В пробиту кулею й полатану баклагу.
Тут, де бушує серед скель Токай,
Ми вип'ємо за дружбу і звитягу.
Понад Дунаєм зріє виноград,
У Чорне море котять хвилі ріки.
Бійці, що захищали Сталінград,
Довіку друзі і брати навіки!

Любомир ДМИТЕРКО.

Відень—Будапешт.

АБАЙ КУНАНБАЄВ

(Сто років з дня народження)

ПОЕЗІЯ — ЦЕ МОВИ ЗОЛОДАР

Поезія — це мови володар,
З каміння чудо геній викрешає.
Коли у тебе — мови мудрий дар,
Тоді краса розмови слух втішає.

Коли ж співець всю мову заємітив
Словами що чужі людському духу, —
Вже непотрібен світові той спів,
Бо голос неуча — лиш для глухого вуха.

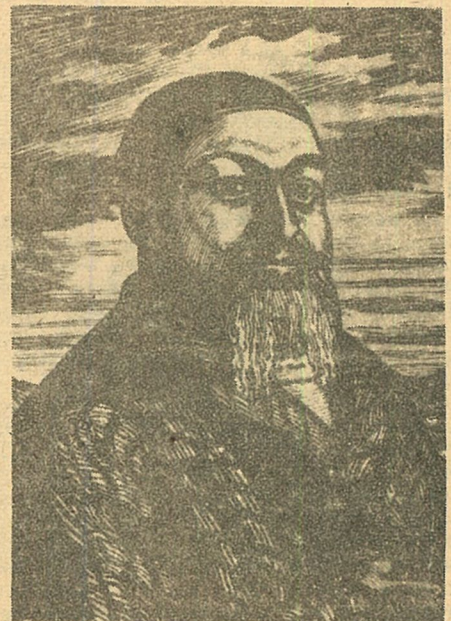
Я подивлюсь на бій на старих:
Прислів'ями всю мову обтяжали.
Таких співців вважаю за дурних —
Із сміття вірші це ж вони складали!

Між натовпу дзвеніла їх домбра, —
Тинялись по дорогах, всіх хвалили,
Жебрачили, жадаючи добра,
Прокляті богом, спів самі ганьбили.

Я, бій старий, прислів'їв не ліплю,
Не бубоню, за гріш продавши душу.
Слова скупі і вірні я люблю,
То ж слухай: я — присяги не порушу.

Я б міг співати про багатіїв,
Красуням дав би я легку забаву,
Бряжчання всіх моїх порожніх слів
Було б в житті, як медяна приправа...

Нажива необхідна шахраям.
А інший хитруном живе помалу.
Почавши бійку, «бий» — кричить, а сам
Поцупить щось і — поминай як звали.

Абай Кунанбаєв — великий казахський поет, який усе своє життя віддав справі освіти рідного народу.

Терпіння, совість, гордість — не в ціні,
І люд — глухий до мудрості і честі,
Не прагнуть знань в сліпій у метушні,
Брехню й чутки прядуть, як нитку з шерсті.

Переклад Олексі НОВИЦЬКОГО.

«Пам'ятай, що головне — навчитися російської науки.
Наука, знання, достаток, мистецтво — все це в росіян.
Для того, щоб уникнути вад і досягти добра, необхідно
знати російську мову й російську культуру.

Росіяни бачать світ. Якщо ти знатимеш їхню мову,
то на світ розкриються і твої очі. Людина, яка вивчила
культуру й мову іншого народу, стає рівноправною з ним
і не житиме ганебно.

Вивчай культуру й мистецтво росіян. Це ключ до жит-
тя. Якщо ти здобудеш його — життя твоє полегшиться. Пізна-
вай у росіян хороше, пізнавай, як працювати й добувати
чесною працею кошти до життя. Якщо ти цього досягнеш,
то навчиш свій народ і захистиш його від пригноблення».

(З думок Абая).

„ОЛЕКСА ДОВБУШ“

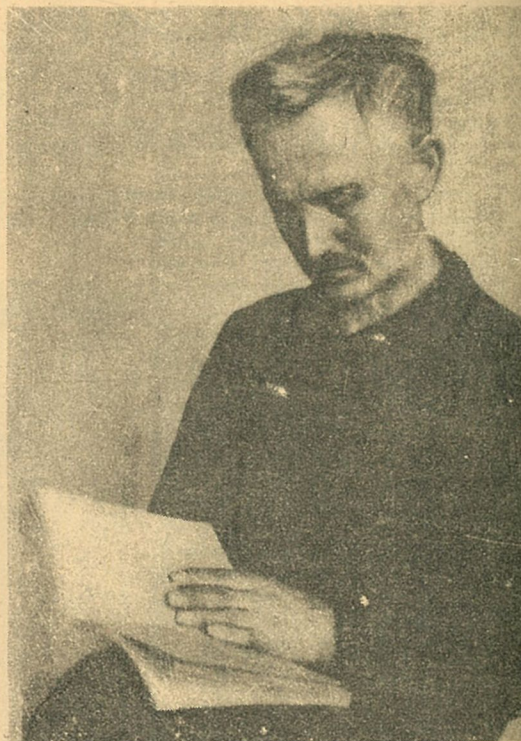
Іван ЄРОФЕЄВ

У серпні цього року минуло двісті літ, як загинув від зрадницького пострілу славетний буковинський ватажок опришків Олекса Довбуш, родом з Печеніжина. Опришки постали з тих покряджених кріпаків, що зазнали найбільших утисків від поміщиків. Не бажаючи далі коритись гнітові, кріпаки організувались по лісах та горах у загони і встали шляхті, нападаючи на панські маєтки, підпалюючи та руйнуючи їх.

Зібравши ватагу мужніх легінів, Довбуш протягом багатьох років діяв у карпатських нетрях Чорногори і ще за свого життя набув собі слави на всю Галичину, Волощину й Угорщину. Народ склав про нього численні пісні, перекази, легенди.

Починаючи з 1738 року, Довбуш сіяв жах серед багатіїв і допомагав бідноті. Влада неспроможна була подолати «злість і зухвальство хлопа Довбушука», як величав його коронний гетьман Йосип Потоцький, видаючи універсал проти опришків. Селяни допомагали хороброму ватажкові в його боротьбі проти шляхти, і Довбуша можна було захопити тільки зрадою. Це й сталося в Космачі двісті років тому.

Ми подаємо тут уривок з повісті Івана Єрофєєва про Довбуша, написаної на підставі історичного й пісенного матеріалу.

В О Р О Ж К А

Усі в околиці Космача добре знали, де живе ворожка-чарівниця Олена Федоришина.

Треба було лише край села звернути праворуч, далі покрученою стежкою через ліс спуститися в яр і повз бистрий ручай пройти трохи, а потім зійти на гору. Отам, по під скелею, і жила Олена Федоришина.

Можна було дістатися й іншою стежкою, та чомусь ні сама ворожка, ні хто інший нею не ходили, і заросла вона колючим терном.

Гарне місце вибрала собі для життя газдиня. Навкруги гори, убрані лісом, наче височенні зелені хвилі. Дивуєшся: невже оце така краса є на світі, а ти нічого й не знаєш про неї?

Усі відали, де саме в лісових нетрях проживає Олена Федоришина, та мало хто тямив, як вона живе і що примусило її податись від людей.

П'ятнадцятий рік пішов, як вибралась між гори Олена незабаром після наглої смерті чоловіка. Не могла залишитися в хаті, де він помирив, скалічений у панському льосі, дивитися на ті ворота, через які його виносили. Спродалась, знялася з нещасливої печеніжинської оселі, попрощалась з Довбушиною та іншими сусідками й перебралась до Космача, в ліс — до сестри, яку теж вважали за знахурку, бо вона збирала зілля й лікувала хворих. Невдовзі сестра померла, й Олена, залишилась на новім місці сама, з малою дочкою. Мало не виплакала очей за чоловіком.

Іван, її небіжчик, був не з тих казкових суджених, що його може зустрінути красуня-гуцулка серед чарівних букових лісів, не легінь у кинтарі, вишитому шовковими квітами, з камінчиками по ньому, не з топірцем, не з пістолями за поясом. Це був закріпачений робітник, хороший тесля, що вмів добре й криничі та льохні копати. На цю роботу й узяв його у двір пан, бодай краще того не сталося. Загинув на тій роботі — придушило землею.

Умирав, казав:

— Тяжко мені кидати тебе, та ще з донею... Що спіткає вас?..

Та все пана-дідича проклинав, що пожалів дубового бруса стелю підперти...

А перед смертю вже насили вимовив:

— Будуть тебе люди жалувати, наші прості люди — хороша ти людина. Була ти найкращою й для мене товаришкою.

Перед тим, як довелось Івана вперше зустріти, снілась Олені тополя, струнка й висока, а перед нещастям снілось їй, що зламало вітром ту тополя.

Минали роки. Люди полюбили Олену — за її хорошу вдачу, за її поміч. Любили дівчата, що ходили до неї гадати про милого, селянські жінки, які радилися з нею про свої хвороби та адидні; любили й опришки — не одному вона гоїла рани, — а ще більше за те, що можна було їй усе розповісти про опришківське поневіряння...

Дошове тоді видалось літо. Мряка, злива мало не щодня. Лиш інколи щастило на годину-другу піти назбирати зілля та коріння.

Одного такого дня, коли шугав полонинами вітер, наганяючи дощові хмари, застудилась Олена.

Вилежала мало не десять днів, а коли підвелась, то довго не могла й ополоника вдержати в руках; тремтіли ноги, морочилася голова. Знов лягала, чогось покійного чоловіка згадувала. Якби не дочка — і померти не боялася б.

Наприкінці липня дощі припинилися, сонце засвітило, весело ітахи розщебеталися. Полегшало й Олені.

Проти неділі заснула вона, а на ранок устала наче зовсім молодою.

Встала й одразу пригадала дивний сон цієї ночі: наче дві тополі коло її хати високо звелися вгору, пишно зеленіючи.

— Що це за сон, до чого він? — питала сама себе Олена. І, як промінь, майнула в голові згадка, коли їй саме таке ж снілося. До чого ж це?

І знов Олені погіршало — знову почало трясти. А почуття підказувало: прийде, прийде хтось.

Вона глянула у вікно. Деревя пишалися обмитою зеленню. Все в лісі гомоніло.

Рипнула хвіртка. Верталася з козами дочка Марина.

— Доню, не замикай хвіртки, сьогодні, мабуть, хтось прийде до нас, — гукнула, вийшовши на ганок, Олена.

— Мамо! Та що це ви робите! Чого встали! Ідіть до хати, бо знов застудитесь...

«Сестра Одарка, викапана сестра, — милуючись, подумала Олена. — Та й гарна ж ти, доню!»

А дівчина й справді була гарна. Та ще ради свята вбралася в нове. Що може бути ліпше святокового вбрання на молодій дівчині! Червона спідниця, червоні з чорним вишивки, чепурна керсетка. Біленькі козенята притупцювали біля дівчини, станом стрункої, з голубими очима, темнорусою, з лагідною веселою усмішкою.

Не один юнак оглядався на неї, зустрівшись на лісовій стежці. Сумно йому ставало, коли вона зникала в нетрях, як завжди стає сумно, коли ми побачимо справжню красу.

— Нічого, доню, — відповіла мати, — мені краще, зовсім добре себе почуваю.

А втім, таки лягла на застелене ліжко.

Дочка наготувала до столу: накраяла хліба, наляляла молока, сиру нарізала.

— Доню, дивний сон мені приснився цієї ночі. Знаєш, отакій саме, як тоді, коли я мала зустріти вперше твого покійного батенька... Високі-високі тополі коло нашої хати звелись, наче до самого неба. Аж дух захопило, коли на них гляділа. Напевне, хтось у нас сьогодні буде...

— Добре, добре, — задріботіла Марина, радіючи, що матері й справді полегшало.

Хоч мати виконувала кожне бажання дочки-одиначки, Марина ніколи не вередувала. Щось тепле завжди зоріло в її очах; до того ж вона була дуже гостинна.

— Нехай прийде, на столі все наготовлено, почастуємо. Та гляньте, мамо, я ненароком і ложку лишню покляла.

За якусь годину, рипнула хвіртка. Двір був довгий-довгий, і од воріт до хати чимало треба було пройти стежкою трохи вгору. Завжди можна було розглянути, хто йде, і встигнути схватись, якщо гість був небажаний.

Огородний чоловік у капелюсі, з пістолями за поясом, спираючись на топірець і ледве помітно шкутильгаючи, наближався до хати.

— Опришок, мамо! — гукнула Олені дочка. Поки стара йшла до дверей, опришок був уже коло ганку.

Глянула Олена й ледве не зомліла, здригнулась, подалась назад: «Іван!» — блискавкою майнуло їй у свідомості. «Ні, не він... Ні він... Що ж це воно?.. Не таке волосся, не такий зріст... Щось невловиме в очах, в усмішці, в усіх рухах. І очі, очі, особливо вони...»

Опришок зупинився, усміхнувшись.

— Ну, чого, газдине, злякалась? Не таким, як ви, страшний опришки.

— Ні, гостю любий, не злякалась, а більше... Заходьте, скажу.

Увійшла Марина.

Олекса глянув на неї і остовпів. Це була та сама незнайома дівчина, що її він якось зустрів у лісі над ручаєм.

— Сідайте в нас, — зашарівшись, сказала Марина.

— Дочка ваша? — спитав опришок. — Яка ж... — і замовк.

— Сідайте! — повторила й Олена. — Випийте молока, сиру покуштуйте.

— Дякую, — промовив опришок. Щось привітне, сімейне відчув він у цій хаті. Хоч і не був голодний, та молока випив. — Гарно ж у вас тут.

— Не кажіть уже, — одмахнулась Олена й додала: — Здалеку ви?

— З Печеніжина.

— А звуть як?

— Олекса.

— Та чи не Довбуш часом? — скрикнула Олена.

— Еге ж, він, — засміявся Олекса. — А як ви догадалися?

— Щоб я та не догадалася! Не один гуцул уже знає, що Олекса Довбуш — родом з Печеніжина... Та що там: я й батьків твоїх добре знала. У вас в Печеніжині я й овдовіла.

— Чекайте, — перепинив Довбуш. — Яке було прізвище вашого чоловіка?

— Федоришин... Іван.

— Заждіть!..

Олекса замислився пригадуючи.

— Щось таке розказувала мати... Чи це не вашого чоловіка прибило землею в панським льосі?

— Еге ж, його, його.

— А вас, може, Оленою звуть?

— Так, я Олена...

— О, тепер я все пригадую, — швидко сказав Олекса. — Гора з горою не сходиться, а людина з людиною...

І Олекса розповів жінці про те, як мати часто згадувала за неї та наказувала відвідати її. Потім спитав:

— То ви кажете, що про мене вже знають тут?

— Атож... Досить у вас роботи, от про все те й знають.

Довбуш махнув рукою.

— А ви думаете, що ми, опришки, гуляємо...

Олена й раніше була з опришками своя людина, не раз їх переховувала від королівських шпигунів. Знали й те опришки, яка добра до них лісова ворожка, «Опришкова мати» часом так її величали, і любили, коли вона взивала їх синами.

— Чули люди, Олексо, на Гуцульщині про опришків, про Плиту, про Білоголового й Головача, що загинули від панів та рандарів, — ці були колись, а тепер про тебе слава росте.

— Не радію я цій славі. Вона змушує до діла. У все доводиться втручатися... От і позавчора тут у вас...

— Що позавчора?

— А не чули хіба, що скоїлося тут на ярмарку?

— Ні.

— Ну, то почуєте, а я не люблю про таке розповідати. Довбушева рука стисла виточений топірець.

— Не знаю. За чим же ти прийшов до мене? — спитала Олена.

Довбуш схилив голову.

— Зопалу до мене прийшов. Такі, як ти, Олексо, не люблять ні багато говорити, ні до ворожок ходити. Он оглянься кругом. Шумлять ліси про горе людське — по далеких полонинах, ріках, озерах, узгір'ях. А заграви од панських маєтків, що ви їх палите, відплачуючи за знущання над людом... Одна в тебе думка — визволити край від панських утисків. Німі йдуть гуцули на підневільну роботу, мовчки гнуть спину під панським ярмом. Доки?

Олекса гримнув топірцем об підлогу, аж шибки задзвеніли.

Олена, немов зрозумівши Довбуша, схвилювано й швидко заговорила далі:

— Ворожка я... зілля даю. Тобі Довбуше, більше личить лікувати, ніж мені. Твій топірець, Олексо, отай, яким ти зараз гримнув — найкраща розрив-трава. І щастя тобі, Олексо, на важкій шляху. На свій ти шлях вийшов...

Олекса, схвилюваний, став прощатись.

ДИТЯЧА МУЗИЧНА ШКОЛА В ЧЕРНІВЦЯХ

В Чернівецькій дитячій музичній школі виховується понад триста обдарованих дітей. В залі філармонії з успіхом пройшов концерт учнів, присвячений річниці визволення Буковини від німецьких загарбників.

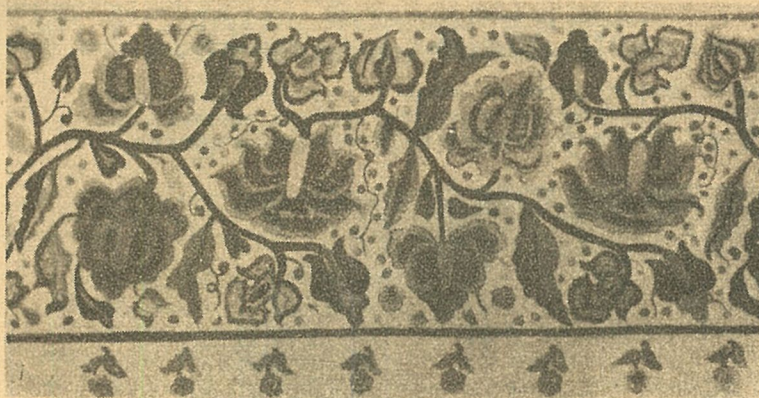
Урок теорії. На фото (зліва направо): перший ряд — Люда Парамоннова, Рут Клір, Валя Біленко; другий ряд — учителька Є. С. Прилуська, Тамара Зеленик і Суламат Фальнер.

Валя Біленко і Рут Клір вивчають нову п'єсу в чотири руки.

Учителька Г. М. Агатштайська проводить черговий урок.

УКРАЇНСЬКА ВИШИВКА

Українська народна вишивка з її теперішніми характерними мистецькими особливостями має багатовікову історію розвитку. Численні згадки про вишивання та вишиті речі є в народних поетичних творах, зокрема в народних ліричних піснях:

Шовком шила, шовком шила,
Шовком вишивала,
Все для того козаченька,
Що вірно кохала.
Уставала дівчинонька
Раненько до сонця,
Вишивала-мережила
Рушничок в віконця.

Вишивка по шовку золотом і сріблом.

В різних місцевостях популярна здебільшого одна якась техніка вишивання. Наприклад, Поділля властива низь, набиравання — поруч з іншими видами вишивання — поширена найбільше на Київщині; у Харківській об-

Вишивка по шовку золотом і сріблом. Кінець XVII ст.

ласті поряд з вирізуванням та мережкою переважає гладь; рушниковий шов поширений, головним чином, в Центральній Україні; вирізування й мережку, хоч і з деякими технічними відмінностями, можна побачити майже по всіх областях УРСР. Найбільш відоме по всій Україні вишивання «хрестиком» — одне з найстаріших.

Українська народна вишивка відзначається високою культурою свого орнаменту й тональної гами кольорів. Геометричний характер орнаменту зумовлений не лише певними традиціями; а передусім самою технікою вишивання. «Низь», «набиравання», «мережка» та інші види допускають лише лінійні форми передачі орнаменту. На Правобережжі ці форми абстрактніші, ніж на Лівобережжі, але в основі їх лежить лінійно-геометрична та симетрична композиція окремих елементів орнаментних форм.

Творча фантазія народу створила безліч варіантів орнаментальних мотивів вишивки — від простих однокольорових ліній до складних комбінацій з різних геометричних фігур та геометризОВАНИХ рослинних багатобарвних елементів. Дивно-прекрасні ці вишивки, в яких за абстрактними, на перший погляд, орнаментними формами завжди можна бачити певний реальний образ, взятий з навколишньої природи. Це видно навіть з назв орнаменту, як от «рожа», «дзвінок», «метелик», «хмелик», «вовчі очі», «чорнобривець» тощо. Кожна з цих назв відповідає реальному образу, більш-менш правильно відбитому в лінійній композиції орнаменту.

Слід відзначити, що лінійна композиція в українському народному орнаменті властива лише певним галузям мистецтва — переважно вишиванню. Вишивка «гладдю» передає вже майже цілком реально рослинні форми орнаменту, як і килимарство та ще більше — малярство. Розпис скринь, дерев'яних мисок, настінний розпис, не зважаючи на деяку умовність передачі, стилізацію, викликає знову к такій декоративним призначенням розпису, має ознаки реалістичного малювання: тут ураховується навіть тримірність об'єму, світлотіні тощо.

Тональна гама вишивки так само різноманітна й багата; як і композиційні варіанти орнаменту.

Кольори червоний, синій, чорний та білий — основні й найстаріші в народній вишивці. З додатком зеленого, коричневого, блакитно-сірого, жовтого вони дають надзвичайно складні комбінації, вражають своєю барвистою грою — лірично-м'якою, притушеною у вишивках Полтавщини, яскраво-контрастною, насиченою — у вишивках Поділля.

Багатство орнаментальних мотивів, напрочуд гарпа, високо мистецька культура кольору, майстерне розв'язання композиційних завдань відповідно до призначення речі, її форми та матеріалу, своєрідна стилізація рослинних елементів — такі характерні особливості не тільки орнаменту народної вишивки, а й українського народного орнаменту взагалі.

Асортимент поширених у народному побуті речей, оздоблюваних вишиваним орнаментом, що їх виробляють художньо-промислові кустарні артілі, дуже широкий. Не тільки традицією освячені, у піснях оспівані рушники, не тільки старовинні жіночі й чоловічі сорочки тощо, але й невідомі побутові старих часів порт'єри, гардини, ширми, деко-

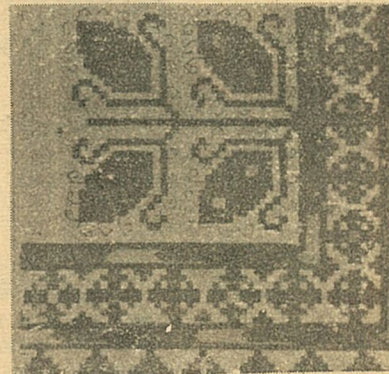
Кілковий рушник XVIII ст. Полтавщина.

Сорочки вишивайте, дунайські дівчата,
Нареченим своїм і братам.
Візерунок шовковий на грудях солдата
Оживе, усміхаючись вам.

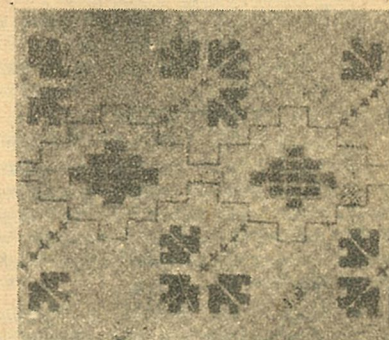
Оживе полотно — у ряду з косарями
Стане воїн в жита золоті,
Аж земля підросте, засміється гаями
У вродисті хвилини оті.

Повесні, кароокі, чекайте солдата!
Стільки буде весілля на землі...
Сорочки вишивайте скоріше, дівчата,
Бо курличуть уже журавлі...

Микола НАГНИБИДА.

Вишивка хрестиком. Буковина.

Вирізування з гладдю. Полтавщина.

ративні подушки, декоративні панно, нарешті, новітні жіночі сукні, блузки, костюми — ось далеко не повний перелік тих речей, які виходять з рук українських вишивальниць і несуть в широкі маси зразки справжнього українського народного мистецтва. Особливо ушавились своєю майстерністю вишивальниці сіл Решетилівки, Великих Сорочинців та Дігтярів на Полтавщині. Барішівки та Сизова на Київщині, Клембівки на Поділлі та інших, виробів яких розходилися по всьому світу.

Під чоботом німецько-фашистських вандалів багато осередків художнього промислу на Україні загинули, а талановитих вишивальниць вивезено до Німеччини на підневільну рабську працю.

Тепер майже всі осередки Центральної України відновили свою роботу. До Укрхупромспілки надходять перші партії прекрасної продукції. Цілий ряд заходів партії і уряду скеровано на відновлення народних промислів України у всій їх різноманітності і насамперед на відродження вишивального промислу — одного з найбільш поширених і цінних з погляду мистецтва.

Лука КАЛЕНИЧЕНКО.

ЯК ОЧИЩЕНО КИЇВ ОД МІН

В зацілілих підвалах спаленого німцями Київського Державного університету мінери-тсоавіахімівці знайшли тисячі невисаджених снарядів.

Знищуючи заводи, фабрики, культурні заклади, житлові будинки, німці застосовували артилерійські снаряди частіше, ніж міни й вибухові речовини. Складені штабелями в нижньому або цокольному поверсі, вони підривались, але не детонували. Зацілілі й деформовані снаряди, безладно розкидані на згарищах, є джерелом постійної небезпеки, постійного чекання катастрофи.

На руїнах університету роботою керував Олексій Кузьмич Шевченко. Йому допомагали робітники «Ленінської кузні» та авторемонтного заводу Демидюк, Сілін, робітниця Туркіна й інші. За загальною інструкцією артилерійські снаряди, мінометні міни, авіабомби, що використовувались для вибухів, висаджувати треба на місці. Однак, у напівзруйнованому будинку, в підвалах, біля деформованих стін, поблизу відбудованих корпусів це загрожувало б новими руїнами, новими пошкодженнями.

Рискуючи життям, бійці-мінери на руках виносили з підвалів усі вибухонебезпечні речі й обережно закопували у землю, висаджували їх.

Небезпека збільшувалася ще тим, що, крім снарядів та мін з толом, траплялися міни й снаряди, начинені мелінітом. Такі боеприпаси, в наслідок хімічного розкладу їх змісту, ставали дуже чутливі до механічного діяння. Робота з ними надзвичайно небезпечна, бо найменше струшення загрожує вибухом.

Довго пам'ятатимуть мінери хутір «Красний». Тут, на території колишнього німецького фронтового складу, поле площею в 3 квадратні кілометри було все усяне мінами, снарядами, авіабомбами, гранатами, детонаторами, яких виявлено 85 тисяч штук. Склали їх у спеціальні ями по 500—2500 штук. Особливо небезпечні снаряди залишали на місці; їх висадили в останню чергу. Після кожного вибуху виникали пожежі. Треба було їх негайно гасити. Але це дуже складна справа: тільки-но починали розкидати сухий хмиз, як вибухали окремі малопомітні капсулі, в лісі знов спалахувала пожежа, а це приводило до нових вибухів.

Робота мінерів-тсоавіахімівців ще не закінчена. Їх раз-по-раз сповіщають про нові «знахідки».

Спостерігаючи, як відроджується наш Київ, згадаймо з щирою подякою скромного мінера-тсоавіахімівця, його небезпечну, героїчну роботу.

Тсоавіахімівці вже знайшли і знешкодили в Києві 175.269 вибухонебезпечних одиниць.

Яків БРИК.

Мінери А. Биченко (ліворуч) і П. Рогальський складають знешкоджені міни на станції Дарниця.

Старший інструктор Київської Ради Тсоавіахіму О. Шевченко знешкоджує авіабомбу. Фото Я. Паволоцького.

Кращий мінер В. Поліщук, яка знешкодила в м. Києві понад 4.000 мін, авіабомб та снарядів.

Робітниця заводу «Електрофонарь» Т. Довгоп'ят, член Тсоавіахіму, бере участь у знешкодженні мін. Фото Я. Паволоцького.

ЛІС НА УКРАЇНІ

«З одного дерева можна зробити мільон сірників. А від одного сірника може загинути мільон дерев. Не кидайте сірників у лісі!»

Цей напис на шматку фанери впав мені в око на лісовій дорозі.

Невже мільон сірників? Я глянула на найближче дерево. Це була крислата сосна. Її верхів'я не можна було побачити за високими деревами. Стовбури сосен, унизу темні, що вище, то більше червоніли і вгорі були зовсім мідні. Не один десяток років стояли у лісі ці дерева, але вони не досягали й нижчих вітів

Модрина.
с. Пруси на Київщині.

старої сосни. Це була справжня лісова мати, і, як мати, велична й спокійна, стояла вона серед дітей. І десь угорі, понад верхів'ям дерев, хитала вона головою.

— Ви не заблукали часом?

Це несподіване запитання почула я від літньої жінки, яка під'їхала до мене верхи. В темній хустинці, підв'язаній під підборіддям, в короткій кохтині, пошитій за старою модою із зборками до гестки й до паска, вона їхала по чоловічому, без сідла, на сірому коні. Незагнузданий кінь потягнувся до трави, і щоразу, коли він нахилив голову, ноги жінки, подряпані в лісовій гушавині, стирчали над його головою.

— Ні... йду в Пухівку... Здрастуйте... Дивлюсь на цей напис. Хтось розумний вигдавав.

— А заїдки йдете?

Я відповіла. Жінка нахилилась до мене і з несміливою надією в голосі запитала:

— Як там?.. Не вертають ще з фронту?

— Вертають...

— Ой?! — вона швидко зіскочила з коня й почала розпитувати.

Невеличке місто десь за Дрезденом. Хоч би знати, де воно — те місто? На карті в підручнику дочки-школярки його нема.

— Воно є на інших, докладніших картах. Хто їх бачив, може знайти й на школярській. Вона стала просити мене зайти до хати й показати на карті. Живе вона тут таки, в лісі. Ще свекор, а потім і чоловік, був лісником. З 1941 року Марія Пилипівна заступила чоловіка й доглядає ліс — 730 гектарів.

Жінка вела коня, а я йшла поруч і збоку поглядала на неї. Пригадувався кремезний лісник з оповідання Тургенєва «Бирюк». А тут літня жінка доглядає сімсот тридцять гектарів лісу, — 730 гектарів!

За густим чагарником з дороги зовсім не видно було галявини. І, якби не півень, що озвався десь поблизу, важко було б подумати, ще тут, серед лісу, є обжите людиною місце. Біленька хатина, господарські будівлі, добре виплеканий город. А перед вікнами — пишні рожі.

Назустріч нам вибігло маленьке дівча, але, вгледівши незнайому людину, зникло десь за хатою. Друга дівчина, вже, мабуть, років шістнадцяти, підійшла з відрами на коромислі й привіталась.

За хати вийшов, попереджений онукою, сивий дід у білій довгій сорочці й у валіанках. Це був свекор Марії Пилипівни, старий лісник Софрон Гнатович, що весь свій вік прожив у лісі.

Ми довго розглядали школярську карту й знайшли маленьке місто, де зараз була людина, що теж любила ліси України.

Я почала розпитувати про ліс. Марія Пилипівна стала поратись по господарству, а її свекор, упереч загальній думці про мовчазність людей, які довго живуть у лісі, охоче розповідав.

— Кажете, висока сосна? Так. Вона й справді висока, але є ще вищі... Під Корцем за Городицею я бачив дерева на 42 метри заввишки. Удвох ми брались за руки й не могли їх охопити.

— Сосни?

— Ні... Модрика сибірська. Корисне дерево. Не гірше за дуб. І на корабельні шогли цілком придатна, і на будівництво — добре стоїть, не гние... У Сибіру, в місті Кіренськ, понад 300 років стоїть церква, збудована з модрики. Під

Біла тополя на Житомирщині.

Корцем модрину насадили сто п'ятдесят років тому. Добре прийнялось дерево.

— А лишилось хоч одне з тих?

— А хто його знає. Я давно там не був... Якщо не зрубали, то стоїть... Дерево може довго жити. Стоять же під Шепетівкою, Славутою, Ізяславом дуби, яким понад двісті років. Там у борах багато є старих дубів. Уряд наказав берегти їх, як пам'ятник природи.

— Ви їх бачили?

— А як же! Що сам бачив, а що й прочитав. Ось зачав... Тетяно! — гукнув дід. Старша онука принесла невелику зелену скриньку. В скриньці було чимало давніх журналів і книжок. Десь часто вони бували в руках, бо старий відразу витяг потрібний журнал, ще минулого століття.

— Ось тут написано про старий дуб.

Я стала читати. Професор Акіф'єв у щоденнику, який він вів під час своєї подорожі 1893 року по басейну річок Сури й Томаківки, Катеринославського повіту, розповідає, що в селі Ново-Покровському він бачив дуб, який мав 5 аршин в обхваті. Шатро цього дуба вкривало 65 квадратних сажнів навкруги.

— Хіба ж у степу є такі старі дерева?

— А чому ні? Вони на Україні всюди є. А під Коломиєю на Станіславщині є дерево тис, яке може стяти понад 4000 років. Ще мій дід колись їздив брати його на зруб у колодязь. Воно не гние, тому його й називають «негниїдерево». Добивались ми саденців звідти, хотіли розвести, та війна перебила. А скажіть... з того міста, де тепер Микола, можна їхати додому через Карпати?

— Можна... А навіщо це вам?

— Та я думаю, що Микола схоче побувати на Карпатах, подивитись на ліс. Люди кажуть, що там ліс дуже хороший та й багато його.

— Це правда. Лісу там багато. Є місця майже незаймані людиною, особливо в горах.

— Це добре! Лісу багато треба. Он Пухівку німці спалили, тепер люди нові хати ставлять.

Та хіба тільки туди!.. На один пароплав, що в океані ходить, потрібно 4000 кубометрів дерева... Без дерева ні до чого й не приступай! Оце приїздив до мене голова колгоспу, привіз наряд з райлісу й просить дерева. Колгосп придбав телят, а загнати нема куди. Звичайно, як не знаєш, то підходяще дерево не скоро знайдеш. А воно багато в роботі важить. Звісно, з сосни обід не зігнеш...

Я слухала старого. На рукав білої сорочки сіла бджола. Він обережно зняв її й посадив на квітку, що росла в вазоні. Дідові було, мабуть, років 70. Він уже забув, що розповідає мені і сам до себе по-старечому промовляв у голос.

Під буркотіння діда я переглянула книжки у скриньці і серед них натрапила на твір письменника Данілевського. Сторінки були перекладені засохлими квітами. Я розкрила й прочитала підкреслене олівцем:

ПОВЕРНУВСЯ!

Ми багато пережили, любий!
Гартувало нам лихо серця.
Твої руки, від пороку грубі,
Знов торкнулись мого лица.

Мов зняли і літа і турботи
І розгладили зморшки між брів.
Місяць знає, для мене хто ти,
Він тобі дальню путь освітив.

Я цілую тебе, мій любий,
В очі ясні, як день, голубі,
У обвітрені теплі губи...
О, як радісно вірно любити!

Я цілую шишел поруділу,
Що прострілена тричі була,
Крицю зброї, що не іржавіла
І бійцю його честь зберігла.

Надія ХОМЕНКО.

— «Антипе, ти знаєш, що були в давньому Єгипті царі фараони, а у нас імператор Петро Великий?

— Про Петра чом не чув, а про фараонів у святих книжках читають.

— Ну от, Антипе, фараони спорудили серед сипких пісків піраміди, а цар Петро збудував на невській трясовині столицю Петербург. За їх наказом тисячі кінних і піших робітників працювали над цим. Ось би нам з тобою... посіяти над Дінцем ліс...

— Нам, пане, і не треба таких великих коштів.

— Як не треба?

— Дайте мені, пане, тільки підвід та випро- сить у пані-матері десяток плугів, і я вам ліс посаю».

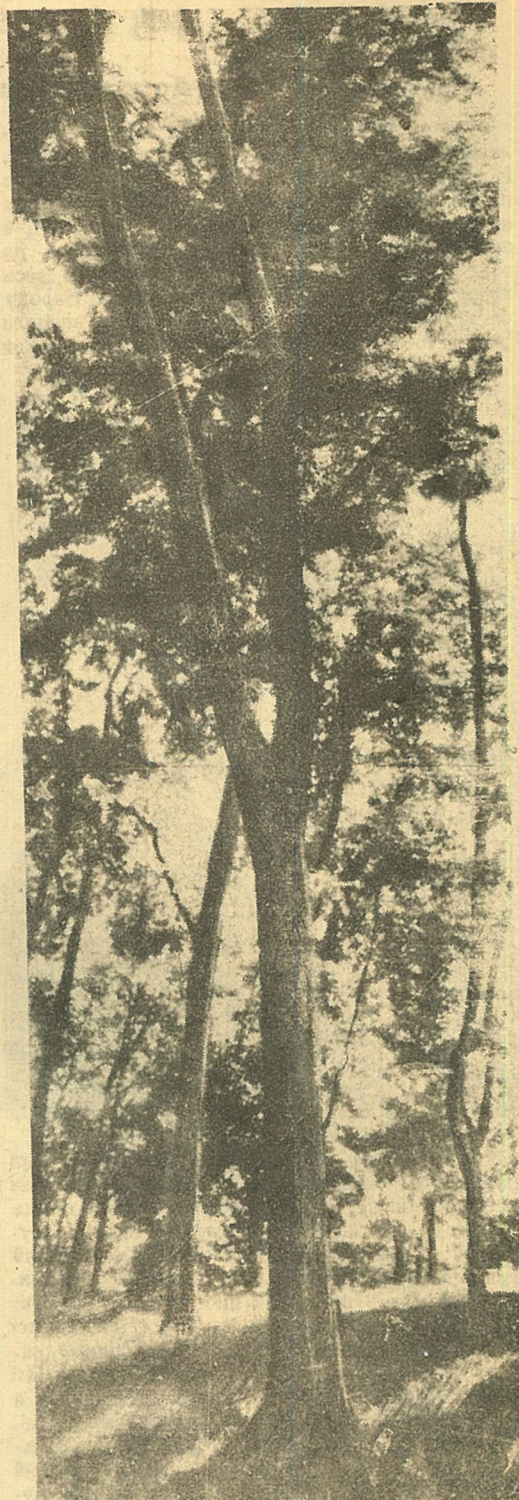
Це — розмова поміщика Данілевського, ді- да письменника, з колишнім запорожцем, що був у нього за єгеря. Антип справді засіяв сосновими шишками 1000 гектарів піску над Дінцем. Виріс чудовий ліс, що став гордістю тодішньої степової Харківщини.

Не випадково Антип так хотів насадити ліс. В степах України люди споконвіку прагнуть мати ліс і знають його користь у господарстві. Ще у XVIII столітті козаки насадили багато лісу на Великому Лузі — в теперішніх Нікопольському й Запорізькому районах. Сі- чова управа заохочувала лісонасадження, ви- давала на це спеціальні ордери. На дніпров- ських островах — Монастирському, Хортиці, Демковському лісові масиви створені руками людей. Славетні дніпровські плавневі ліси з осо- кора, білої тополі і верб насаджені козаками. А на початку XIX століття під Маріуполем, у районі безводної балки Каплагач, поблизу теперішньої залізничної станції Велико-Ана- дольська засаджено деревом майже 2000 гек- тарів. Велико-Анадольське лісництво, де ясен, берест і дуб ростуть так само, як і на півночі України, тепер є основним державним розсадником лісу в степовій смузі.

Зберігає народна пам'ять і ім'я запорізького осавула Лазаря Глоби, який наприкінці XVIII століття насаджував ліс. Осавул насадив у степу біля Половиці так багато лісу, що той ліс був основним масивом, від якого пізніше відокремились міський, технічний і потьомкін- ський сади Катеринослава (тепер Дніпропет- ровська).

Довго ще гомонів Софрон Гнатович. Розпо- відав, що останніх років перед війною скрізь насаджувано ліс, і дуже радів з цього, бо саме тепер нам дуже потрібно дерево на відбудову. Промисловість таж потребує багато дерева, бо справді, як сказав Софрон Гнатович, — без дерева ні до чого не приступай.

Попрощавшись з родиною лісника, я пішла далі в Пухівку, а повернувшись у місто, вирі-

Дуби в Вінницькій області.

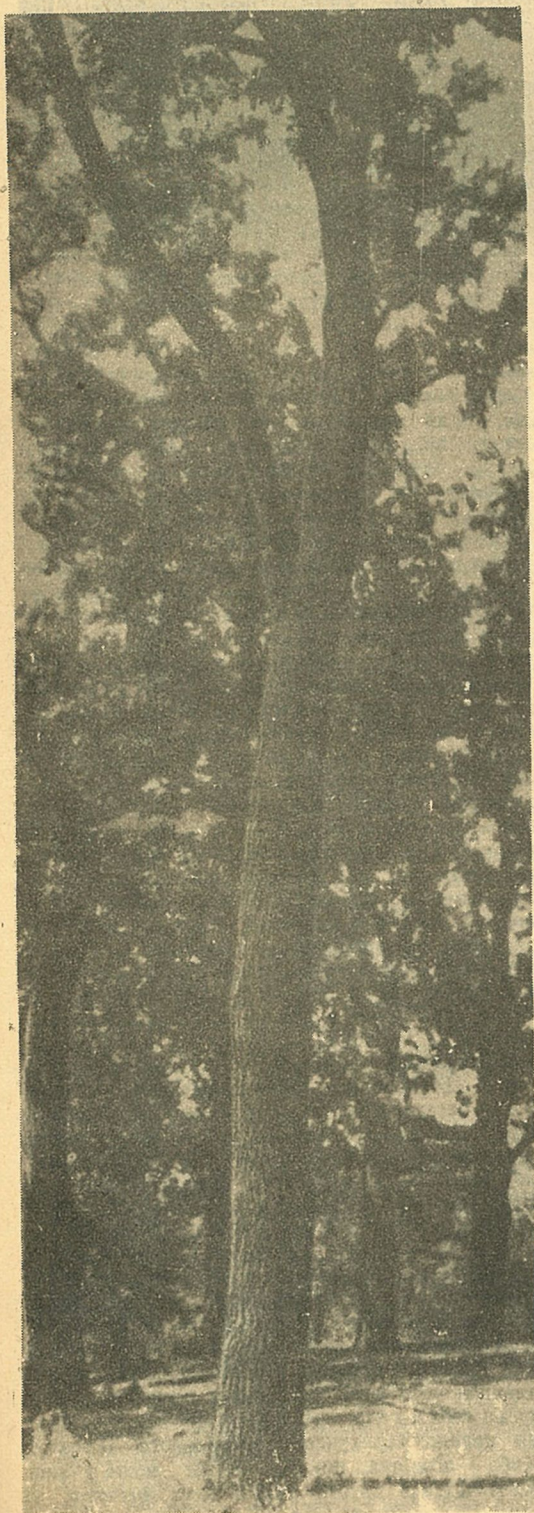
шила докладніше обізнатися з лісівництвом на Україні. І з'ясувалось, що ми маємо лісу близько 6 000 000 гектарів. Шість мільонів гектарів самого лісу! Це майже стільки, скільки займає уся територія Бельгії і Голлан- дії разом.

І якого лісу! Найцінніші породи дерева: дуб, сосна, смерека, бук, граб та багато інших утворюють суцільні величезні масиви. До то- го ж, увесь час лісонасадження триває. Тільки 1940 року насаджено на Україні 59 800 гек- тарів лісу по 10 000 дерев на кожному гекта- рі, тобто 598 мільонів дерев за один рік!

За 10 літ (починаючи з 1936 року) засад- жено лісом 350 000 гектарів. А коли б війна не припинила роботу, що тоді? Мені перехо- пило дух. Грандіозна картина постала перед моїми очима — картина величезного будів- ництва, що його можна розгорнути, маючи стільки лісу.

А. РОЙТМАН.

Фото Я. Паволоцького.

Ясен і клен під Києвом.

ЖИТТЯ ІВАНА ТОБІЛЕВИЧА

До сторіччя з дня народження

Моя зустріч і перша розмова з Іваном Тобілевичем сталась в досить незвичайних умовах. Новоутворений театр Михайла Старицького прийняв мене до свого гурту як хористку, бо я мала голос. Одного дня, після репетиції, в ресторані, де обідали артисти, зібралось на обід усе товариство — старші і менші і весь хоролий ансамбль — хлопці й дівчата. Народу багато. Коли я, зацікавившись трохи, ввійшла до ресторану, то всі місця біля столу були

зайняті. Я вже хотіла вернутись назад, коли наш новий товариш Іван Тобілевич уступив мені своє місце, а сам пересів на другий кінець столу, де хтось зробив йому ту саму послугу. Тут з усіх боків полився на мене цілий град докорів, різних насмішуватих, глумливих вигуків з реготом і викриками хористів: «А! Панночка! З'явилась таки!», «Пані на всі сани, а слід босий!», «А де ж ваші пишіні палати, що ви прийшли до нашої мужицької хати?» І багато таких прикрих слів, що й згадувати важко, бо не в перший раз мені діставалось за те, що мої батьки були з польського роду. Та вони не знали, що рідний дядько моєї матері Северин Сіраковський мучився в заслання разом з Тарасом Шевченком довгі роки і що вся наша родина вихована на революційних народницьких ідеалах. Я слухала мовчки те глузування, слухала, а врешті як заплачу!

Тоді піднявся Іван Тобілевич і сказав рішуче схвильованим голосом:

— Годі, хлопці, досить! Чого ви причепились до дівчини! Що вона вам винна! Чого знущаетесь! Ви ж не спитали її, від якого добра вона тікала в нашу хату! Може ті палати стали їй замість ката! Може в неї шматка хліба не було? Це одно, а друге те, що висміювати якунебудь національність — руську, польську чи єврейську — не пристало ідейній культурній людині! Бо треба вам знати, що немає недостойних національностей, а єсть недостойні і злі люди, з якими треба боротись! А тому я протестую проти вашого ганебного поведіння.

Він замовк і всі замовкли — всім стало ніяково, бо ще ніколи не бачили свого старшого товариша таким схвильованим, не чули такого обурення в його словах.

Я слухала — і моє серце сповнилося почуттям глибокої вдячності до цієї благородної

людини. Не тямлячи сама, що я роблю, полетіла я на другий кінець стола, кинулась на шию моему захисникові і з словами: «Спасибі, мій голубчику, рідненький!» — почала його цілувати. Я не знала, як інакше йому дякувати за його доброту, я тільки знала, що в ньому я знайшла батька, матір, рідню і весь світ! Отак ми і познайомились. А після цього не буде дивним, що коли через рік трапилось з ним знову тяжке нещастя, коли його вислали у Новочеркаськ, коли він мусив попрощатися з усім, що йому було так любе і рідне серцю — з братами, з театром українським, то я сама тоді нав'язала йому свою поміч і, ні з ким не радившись, добровільно пішла з ним у заслання.

Коли театр взагалі можна назвати школою, то тоді він був справжньою святинею, храмом краси, добра і любові. Хто раз один побував на тих виставах, не забуде до смерті того враження. Ні радість, ні горе не зітре його в серці людей. Загальна шаноба і любов усього суспільства до українського театру робили кожного актора гордим з своєї праці, оповивали його ореолом слави, ба навіть і героїзму. Всі українські артисти були завжди бажаними гостями в найкультурніших верствах громадянства українського, що нишком провадило свою просвітню працю, і загальноросійського, що співчувало самій ідеї народного театру.

В Одесі, пам'ятаю, грали тоді в театрі, що стояв недалеко від моря. А чи то шум хвиль морських розлягається навколо? А чи з ним разом лунають тисячі людських голосів криками «браво!» і «слава!», що зливаються в один загальний, дужий гомін морського прибою, або грізної бурі?.. То тисячі рук здіймаються в гучних оплесках, то гучні овації стрічають і проводжають кожну появу улюблених артистів. Інших на руках несе молодь додому, у інших одривають на спомин якийсь клаптик одежі... тих обсіпають квітками... Таких овацій, дарма що вік прожила, я ніколи вже не чула. Як театральні стіни витримували ці бурхливі, потужні вигуків тисяч голосів — як вони не завалились — не тямлю, знаю, що не раз ставало аж страшно, щоб це не трапилось.

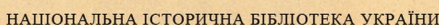
Прийнятий радо товаришами і братами, щиро привітаний оплесками молоді, Іван Тобілевич за довгі роки мук тяжких і гризот тут уперше почув себе, як птіця, якій розв'язали

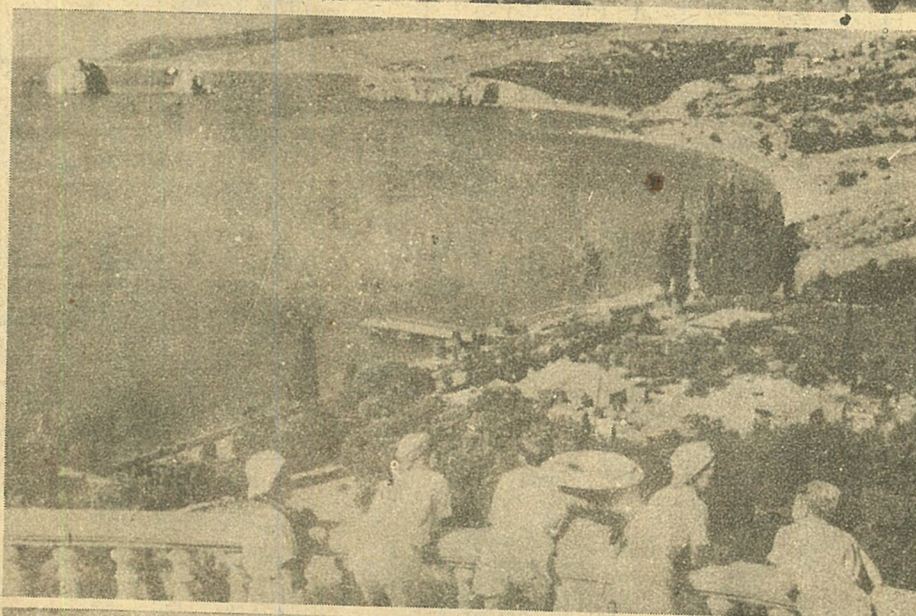
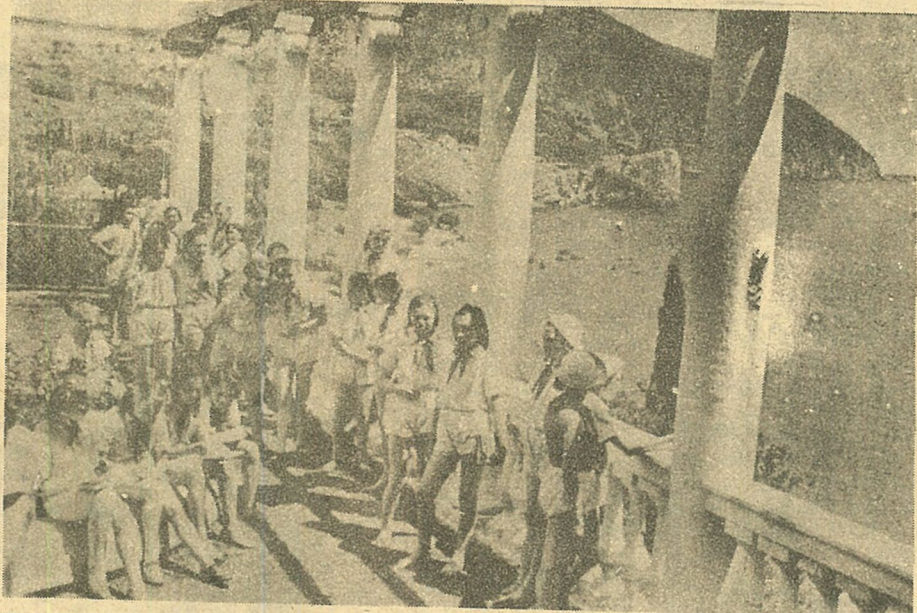

На фото М. Садовський, І. Карпенко-Карий, П. Саксаганський.

крила, як риба, що її вернули в чисту воду. Серед темряви, бруду і базару світової комедії, після лихоліття в своєму особистому житті, він дійшов нарешті давньої бажаної мети — служити справі рідного мистецтва. Люблячи так народ свій і село, він не зміг би бути артистом салонів і великого світу. Його власне, радувало і вабило тут оте — хоч і театральне, але сільське оточення. Оці хатки, села, гаї і садки збуджували ілюзію справжнього селянського життя, чарували незрівнянними мелодіями українських пісень! Працювати на користь свого люду, відтворити на кону живий образ душі селянина з його радощами і сумом, збудити в слухачеві не усмішку погорди, не глум і презирство, а любов і шанобу — ось у чім була давня мета його бажань. І тепер свої погляди, свої мрії, давня виношені в серці, він втілював у живу дійсність, у живі образи. Коли сторож із «По ревізії» був у виконанні інших артистів огидливим пятаком, у Карпенка-Карого він був натуральним простаком і цільною людиною. Коли пан Возний у розумінні багатьох мусив бути смішною карикатурою людини, у Карого він виходив поважним, гордовитим, хоч трохи й смішним. Коли Прокіп у «Сватанні» вискакував, як Пилип з конопель, і був страхоттям якимсь на горобців, — Прокіп у Тобілевича був звичайний собі чоловік, що любив випити і т. д. Це особливе трактування ролі з'єднало йому багато прихильників серед акторського гурту, що захоплювались його натуральним методом гри, а також і ворогів придбало немало, яких не вдовольняло таке ставлення до типів, що мали головним завданням смішити аудиторію, навіть коли б це було на шкоду правді. Але Карий, як його почали звати в театрі, був твердий у своїх переконаннях і стояв уперто на своєму, «що не годиться, граючи балаганним способом комічні ролі, передражнювати мужика». Це дало потім привід для багатьох прикрих непорозумінь між ним і деякими акторами, що воліли краще виставити на сміх і глум простого чоловіка, ніж заради правди зректись театрального ефекту. Хіба і помилка, що від неї не може і досі відзвичаїтись багато українських артистів.

З книжки С. В. Тобілевича. «Життя Івана Тобілевича (Карпенка-Карого)».

У Криму відбудовано Всесоюзний піонерський табір «Артек». Знову почалося радісне, світле життя піонерської молоді. На фото зверху—тераса табору; посередині—вид на верхній табір; внизу—група піонерів на фоні табору Суук-Су. Фото М. Альперта (ТАРС).

ІВАН МАР'ЯНЕНКО

(Пістоліття на українській сцені)

Одну з лекцій перед харківськими студентами викладач літератури почав так:

— Чи знаєте ви «Євгенію Гранде» Оноре де Бальзака?

— Хто ж не читав такого твору! — відповіли студенти.

— Ні, — сказав викладач. — Ви читали, але пізнали не до кінця. Глибину Бальзакового таланту можна пізнати куди більше, коли його образи втілені на сцені...

І він почав розповідати свої враження від спектаклю театру ім. Шевченка — «Євгенія Гранде»...

Народний артист СРСР Іван Олександрович Мар'яненко в цьому спектаклі — справді неперевершений Гранде. Невтолима жага до життя, брехня та лицемірство, лукавство й підлість так нерозривно переплітаються з родинними почуттями, що приковують увагу, хвилюють, розворушують у глядачів величезну гаму думок і почуттів.

Актор сміливо вкомпоновує в образ Гранде, здавалось би, не властиві йому якості. В сцені з ножем, приміром, він так подає свого Гранде, що у вас от-от має зародитись співчуття до нього; але десь через хвилину ви бачите, як у того ж Гранде очі горять уже полиском зажерливості, руки дрижать, скарлючені пальці ладні задушити рідну доньку... І ви вже гніваєтесь на самого себе, що у вас готова була зародитись жалість до страшного Фелікса, ви ще більше ненавидите і Гранде, і весь його світ. До всього того, Гранде у Мар'яненка — справжній француз.

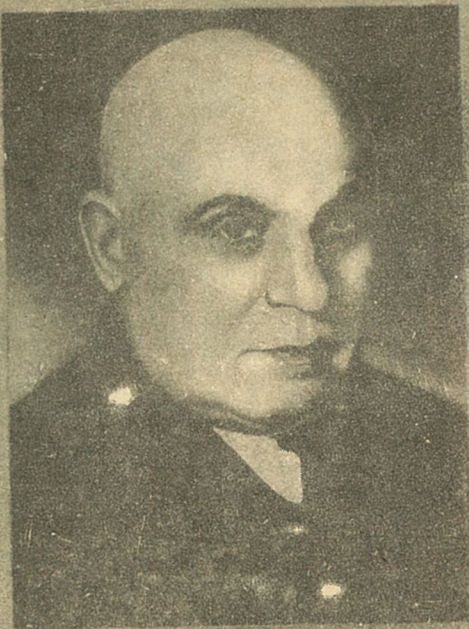
Я бачив Івана Олександровича в трьох образах скриар: Гранде — Бальзака, скупого лицаря — Пушкіна, Фіногена — Карпенка-Карого. І щоразу це був новий образ, породжений певними соціально-економічними умовами й національним ґрунтом. Мелодика мови, ритм, пластичний вираз, ступінь темпераменту, емоції — все було одмінне, типові тільки для свого середовища.

Ті ж високі думки, образність і простота завжди характеризують створені Мар'яненком героїчні і трагедійні образи. І часто скупі літературні тканини ролі він уміло доповнює знайденими і майстерно втіленими, сказати б, «підводними течіями» не поданих в тексті почуттів і думок. Приміром, сцену діалогу в «Загибелі ескадри» між Стрижнем і адміралом Мар'яненко з партнером обернули на тонкий герць двох сил, двох непримирених ворогів. Мало слів, жодних натяків на взаємне погрожування, а проте двобій жорстокий. І ясно чуєш, бачиш, що світ більшовика Стрижня неминуче переможе.

Вершиною створених Іваном Олександровичем трагедійних образів, на мою думку, є Гонта в «Гайдамаках». Сценічно відтворити образ Гонти, художньо-переконливо інтерпретувати вірш — дуже трудне завдання.

Коли слухаєш мову І. О. Мар'яненка в ролі Гонти, здається, що немов (и зникла метричність віршу; це ніби розмовна побудова — і водночас милозвучність, ритм, поетика ніби умножились в живій мові і поетичне слово стало ще привабливішим, простішим та глибшим.

Треба відчувати полум'яний темперамент ватажка, ніжність батька, почути барвисту інтонацію голосу, його оксамитний тембр, і Мар'яненко — народний ватажок Гонти — вас цілком полонить. Образ Гонти в «Гайдамаках» та Богдана Хмельницького в однойменній п'єсі Корнійчука — дорогий і дорогий вклад майстра в нашу радянську мистецьку культуру.

кий світлосорий Омелько Карпенка-Карого у виконанні Мар'яненка. Дивись і не зразу добереш: чи глузує Омелько з свого хазяїна Мартина, чи він трохи недотепний... І от десь у відповідному місці Мар'яненко робить такий різкий жест, подає таку інтона-

цію, такий підтекст вкладає в слово, що глядач овацією зустрічає вияв лукавства наймита Омелька. Той розповідає, як украли хазяїнових коней, і, здається, хоче сказати: «Так тобі, зажеро, й треба!». І одразу ж в образі Омелька бачиш усіх наймитів, низискуваних панами Мартинами, скирами Пузирями та Калитками.

Надзвичайно вміло оперує І. О. Мар'яненко контрастами, а де треба — м'якими переходами у

З народних джерел, з народної поетички, з нашої класичної культурної спадщини черпає І. О. Мар'яненко той самоцвітний гумор, легкість, мудрість, якими пройняті його комедійні образи.

...«Речь их всегда на насмешку похожа», — так писав мандрівник про давніх запорожців. Лагідном'яка, а часто ущиплива усмішка й глибоко оптимістична оцінка буття лежать у естві народу. Та-

І. О. Мар'яненко в ролі Богдана Хмельницького.

„Гайдамаки“. І. О. Мар'яненко в ролі Гонти.

„Васса Железнова“. І. О. Мар'яненко в ролі Прохора Железнова.

„Євгенія Гранде“. І. О. Мар'яненко в ролі Фелікса Гранде.

всіх згаданих образах і в інших, як Фіноген в п'єсі «Хазяїн», Прохор — у «Вассі Железновій», Дикой — у «Грозі». З особливою майстерністю виступає Іван Олександрович в комедійному жанрі (Безштанько в п'єсі Корнійчука «Банкір»).

Якби тільки перелічити ролі, що їх грав Іван Олександрович за 50 років, треба було б написати цілу книгу.

У всіх республіках великого Радянського Союзу, під час гастролей, нам довелося бачити, як сотні учнів І. О. Мар'яненка, що працюють по багатьох театрах, приходять вшанувати свого любимого вчителя. Вже чимало є видатних імен серед тих учнів.

Тисячі глядачів за 50 років бачили Мар'яненка в безлічі вистав і всі вони шлють найгарячіші поздоровлення любимому акторові, педагогові та громадяннові Івану Олександровичу Мар'яненкові.

Андрій МАКАРЕНКО.

ОЛЕНА КУЛЬЧИЦЬКА

Вузька стежка в'ється між похмурими скелями. Можна проїхати десятки кілометрів, не зустрівши нікого. Дивна країна сонячних полонин і темних гір, на яких тіні величезних смерек здаються глибокими, як провалля. Раптом в спеку літнього дня вривається буря. Як пелюстки незанихатих квіток, спалахують на траві сонячні кружальця. Вітер сніжними скалками силе під китар, б'є в груди.

На кручі виростає могутня постать людини. Наче з цієї ж скелі висічений велетень з нелюдською силою піднімає над головою страш-

ну кам'яну брилу і з ненавистю кидає її на голови ворогів. Він — син цих верховин, і все тут допомагає йому: вихор змітає в долину маленьких чорних карликів — його недругів, бистрий ручай, стрибаючи з каменя на камінь, підхоплює їхні тіла, крутить і несе в прірву.

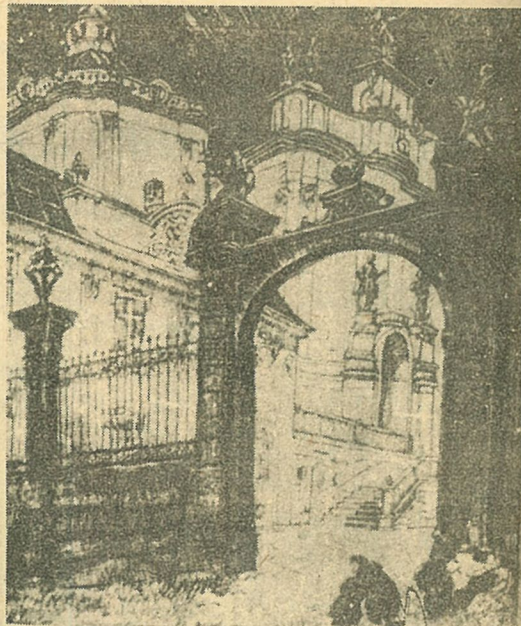
Цей велетень — Головач, народний герой боротьби Прикарпаття з турецькою навалою в XVII столітті.

В деревориті Олени Кульчицької він переростає в символічний образ, де легенда переплітається з дійсністю, а реалістичність подачі розкриває глибоку народність цього образу. Так уся творчість Кульчицької розповідає про славне минуле народу, про його звичаї, красу його землі.

Заслужений діяч мистецтв УРСР О. Л. Кульчицька народилась 1877 р. в маленькому українському містечку Бережанах. Художню освіту здобула у Віденській академії мистецтв по відділу художньої промисловості. Академія давала реалістичний напрям, та європейське мистецтво того часу заперечувало реалізм. Декадентське стилізаторство найрізноманітніших течій лишило глибокий слід на творчості багатьох художників 900-х років. Позначило воно в якійсь мірі і певний етап творчості молоді Кульчицької: спід її різця виходять такі сухі і подекуди навіть формалістичні твори, як «Пори року», «Русалки», картина «Польова Мадонна».

Любов до народного мистецтва рідної Гуцульщини, яке стало основою і джерелом творчості художниці, допомогло О. Л. Кульчицькій вийти на вірний шлях реалізму і не збочувати з нього. Поеднуючи європейську мистецьку культуру з глибоким знанням народу, вона створює роботи, в яких відбилась душа її народу.

З гравюр та картин Олени Львівни постає образ людини її землі, що страждає, бореться і вірить в свою перемогу. До кращих робіт майстра належать такі, як «Довбуш» (гравюра і варіант олією), ряд композицій на борислав-

Брама.

Гравюра на дереві.

„Гніт“.

Офорт.

О. Л. Кульчицька.

Автопортрет.

Головач з Прикарпаття.

Гравюра на дереві.

Олекса Довбуш.

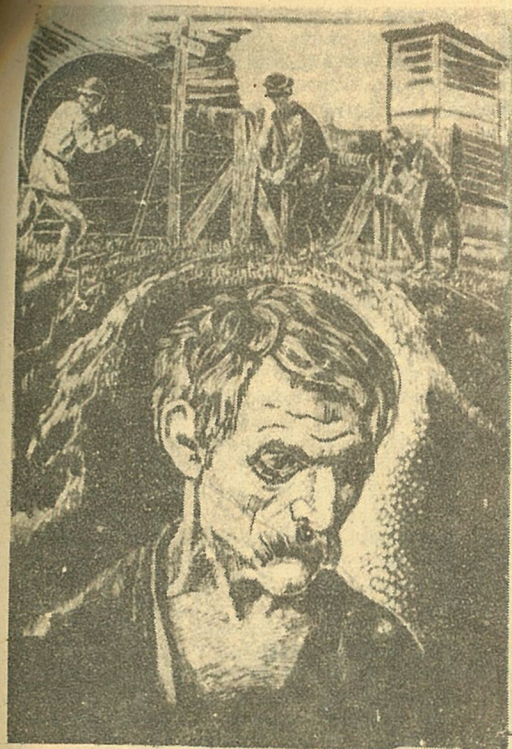
Гравюра на дереві.

ські сюжети, «З війни», «Ніоба», «Жінки в полі» та безліч інших.

Традиційну для західноукраїнського мистецтва тему Довбуша О. Л. Кульчицька трактує своєрідно — скоріше в ліричному, ніж у героїчному плані. Молодий легінь стоїть, спершись на вівчарський ціпок; перед ним — казкова земля, залита сонцем, сповнена шовкового шуму смерек — країна, за яку він віддасть життя. Задумливо дивляться в далечинь два хлопчиків-вівчариків, що сидять біля нього на траві. Надзвичайна простота і лаконічність графічної мови допомагають розкрити внутрішній світ людини, яка уміла споглядати красу своєї землі, боротись і вмерти за неї.

Щоб досягти найбільшої виразності й узагальненості образів (дереворит — «Борислав за часів Ів. Франка»), майстер застосовує цікавий композиційний прийом: дія розвивається в двох, перспективно не зв'язаних, планах. На другому, який неначе становить тло, силуетно намічаються постаті робітників, що викачують нафту. На передньому — великим планом дано погруддя робітника. Вся сила виразності сконцентрована саме на цій похнюплений постаті, на тонкому обличчі з болісно зведеними бровами і сумовитим поглядом. Майстерність виконання цього аркуша незрівнянна.

Сповнені трагізму картини з життя Гуцульщини: «Ніоба» — цей український варіант драматичного грецького міфу і гравюри «З війни».

„Борислав за часів Ів. Франка“

Дереворит.

Цікаві гравюри і з іншою тематикою — триптих «Гуцульська забава», кольорова літографія «Гуцул танцює», «На Спас», акварельні ескізи гумористичних гральних карт; особливо вдалі картини народного танцю: живі, ритмічні, напрочуд легкі рухи танцюристів, задержувата веселість музик.

З гоголівським чи шолом-алейхемівським трактуванням підходить художник до теми «В маленькому містечку» у кращих своїх офортах і меццотінто — «Гнат», «Зоряна ніч», «Яблуні цвітуть». Фантастичний світ чужаїстрів і мавок показує вона в народній легенді і казці: дивні ліси, де химерні дерева переплелись

гіллям, крізь яке не пробивається солячний промінь, і тільки місяць стеле свою срібну сіль, де прокидаються і стають до танцю тунани, мертве каміння та засохлі буки.

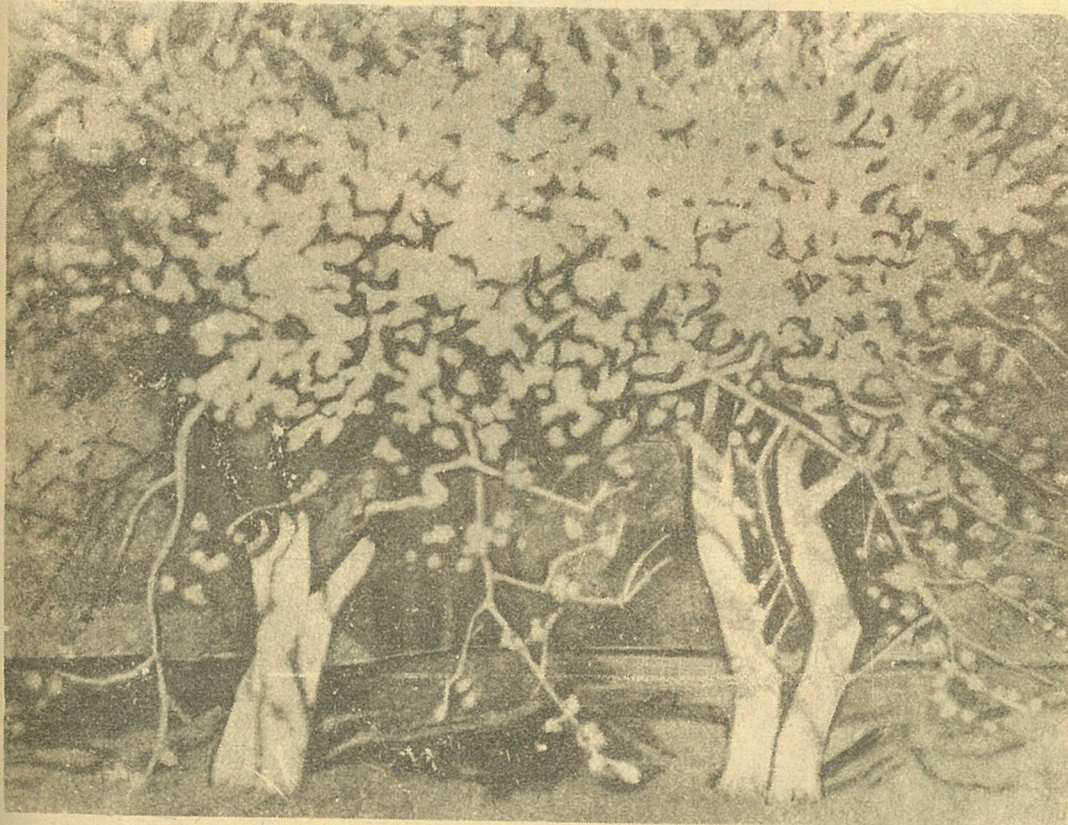
Це серія «Гуцульська міфологія» — «Легенда гір», «Відгомін», «Буревій» тощо. Тут експресивність подекуди переходить у своєрідний шарж, комічне існує поруч з потворним, химерне з курйозним. Глибоко реалістичні роботи художниці на історичні теми — «Хмельницький під Львовом», «Кривоніс здобуває Львів» та ін. Ілюстрації до «Слова про Ігорів похід», до «Мойсея» Франка, дитячих книжок, широко відомі малюнки до «Тіней забутих предків» Коцюбинського, «Дороги» Стефаника — декоративні і своєрідно символічні. Це зразок вдалого поєднання вмілої, цілком у тоні твору, стилізації із справжньою дійовістю, стислою і напруженою композицією.

Графічною основою в мистецтві О. Л. Кульчицької, як і в старовинній українській гравюрі, є сильна, звучна лінія, якою художниця вміє так ясно виявити і рух, і фактуру, і навіть внутрішнє життя зображуваного. Це яскраво виявляється і в її гравюрах-пейзажах, цьому кайскладнішому жанрі графічного мистецтва: вони живі, сповнені настрою, здається, що в них струмує повітря.

Простота й економність образних засобів, строгий і гострий рисунок надають невеликим роботам художниці глибокої виразності і монументальності. Її творчість відроджує забуту неперевершену майстерність стародавньої гравюри; черпаючи силу в народному мистецтві, О. Л. Кульчицька відтворює величні постаті народних героїв, розкриває світ, в якому вони живуть, борються і перемагають.

Роботи Олени Львівни не раз демонструвались на європейських виставках — у Кракові, Варшаві, Відні, Познані, Брюсселі, в Фінляндії, а також і в Північній Америці. 1940 р. деякі роботи художниці були виставлені в Москві. Її персональна виставка в Києві здобула високу оцінку найвидатніших діячів української культури.

Лариса ВОРОНЕЦЬ.

Яблуні.

Офорт.

ГАЛИЧАНКА

Партизанська пісня

Іхав хлопець через річку
До села,
На кашкеті маком стрічка
Розцвіла.

За плечима кріс-гвинтівка
Бойова,
Та при боці ріг, табівка
Пругова,

На ремені тримбічарка
Золота,
На камені галичанка
Молода.

— Куди їдеш, козаченьку,
Куди їдеш?
Чого в село, через річеньку
Бредеш?

— Я везу вам ясну зброю
На село,
Щоби німцєві спокою
Не було.

Буду хлопців до загону
Залучать,
Буду рідних із полону
Виручать.

— Хто ж то визволить з неволі
Та мій рід?
Я одна, як лист у полі,
На весь світ.

І немає в мене брата
Юнака,
І немає в мене свата
Козака.

Візьми мене, званий брате,
У похід,
Буду з вами визволяти
Я свій рід.

Усміхнувся партизанський
Ватажок.
Тихо свиснув галичанський
Батіжок.

Кінь ударив копитами
По землі,
Тільки пил пішов житами
По ріллі.

Їде полем, їде лугом
Навпрямець.
Їде Збручем, їде Бугом
Молодець.

На ремені тримбічарка
Золота,
На стремені галичанка
Молода.

Платон ВОРОНЬКО.

РОЗКРИТТЯ САРКОФАГА ЯРОСЛАВА МУДРОГО

У Київському культурно-історичному заповіднику (колишньому Софіївському соборі) стоїть великий, прекрасної роботи, мармуровий саркофаг, в якому, за переказом, був похований київський князь Ярослав I Володимирович. Цей саркофаг — видатна, варта уваги пам'ятка стародавнього художнього різьбарства раних часів феодалізму.

Саркофаг висічено з білого мармуру з голубувато-димчастими прожилками. Такого мармуру, як встановлено геологічними розвідками останнього часу, на Україні нема. Га-

складні архітектурні деталі і різні скульптурні прикраси для декорування будівель (церков та палаців). 1939 року у тайнику Десятинної церкви знайдено багато уламків мармуру; серед них виявились орнаментовані фрагменти, мотиви яких мають спільне з орнаментациєю саркофага Ярослава Мудрого.

В мініатюрах Сильвестрового літопису є малюнки, що виображають перенесення мощей Бориса і Гліба. Гробниця, яка стоїть там на саях, нагадує саркофаг Ярослава Мудрого у Софіївському соборі.

Крім того, тепер видно, що на східному боці саркофага, оберненому раніше до стіни абсиди, внизу є круглий отвір діаметром в 14 см. Цей отвір вказує на прадавню традицію, якої довго додержувалося в нашій країні. За словами відомого українського дослідника Ф. К. Вовка, «в Галичині, в одній із стінок труни прорізають маленьке віконце для душі, яка іноді відвідує тіло в могилі». (Ф. Вовк, Український народ в его прошлом и настоящем, 1916, Спб., стор. 641).

25 січня 1936 року спеціальна комісія розкрила саркофаг — відсунула віко на 0,9 м. Що ж в ньому виявлено?

На дні лежали хаотично розкидані кістки двох кістяків — чоловічого і жіночого. Обидва черепи були в західній частині саркофага, вони лежали поверх стенових кісток. Нижня щелепа одного з черепів лежала посередині саркофага, акупи з перемішаними іншими кістками. Крім того, там були тім'яна та потилична кістки дитячого черепа. Кістки вкриті пороком. У західній частині саркофага лежали три невеликі шматки дерева і два уламки квадратної цегли XI століття. Шматки дерева, яке ще не струхло, можливо, правили за підкладки під час розкривання саркофага в порівняно недавні часи.

Комісія констатувала факт пограбування похованого в саркофагу.

Хто ж і коли його пограбував і коли та хто його раніш одкривав — ми не знаємо. Як відомо, Київ у давнину, під час ворожих нападів, зазнав немало руйнацій і грабіжництва.

Чи ж ці пограбовані кістяки?

За літописними даними, київського князя Ярослава 1054 року «положиша в раці мраморяне в церкви святых Софін», фундатором якої і був Ярослав Володимирович. А за свідченням німецького посла Еріха Лясоти, який перебував у Києві 1594 року, кияни оповідали, що у мармуровій гробниці поховано князя Ярослава Мудрого разом з його дружиною.

Коли ж і як опинилися в цьому саркофагу жіночий кістяк та рештки дитячого черепа і кому вони належать — невідомо.

Є підстави припускати, що чоловічий кістяк справді міг належати Ярославу Володимировичу. На це вказує антропологічне дослідження чоловічого кістяка.

Треба пригадати, що Ярослав, за словами літопису, був «хромоног» «хромець». Людина, що її кістяк виявлено в саркофагу, безперечно, була крива на праву ногу. Крім того, кістяк належить старій людині, а Ярослав помер на 76 році свого життя, — це також підтверджує припущення, що кістяк у саркофагу — саме Ярославів.

Наукові дослідження, проведені в Ленінграді, стверджують думку про те, що чоловічий кістяк належав Ярославу Мудрому.

Археолог-скульптор М. М. Герасімов зробив спробу «реконструювати» фізичне обличчя Ярослава і виготовив його постать з порцеляни. Ця скульптура зараз зберігається в Києві — в тому ж заповіднику, де і саркофаг.

Кістяки у саркофагу залишено в такому самому стані, в якому їх знайдено. Зроблено фотографічні знімки кістяків і розкритого саркофага на новому місці.

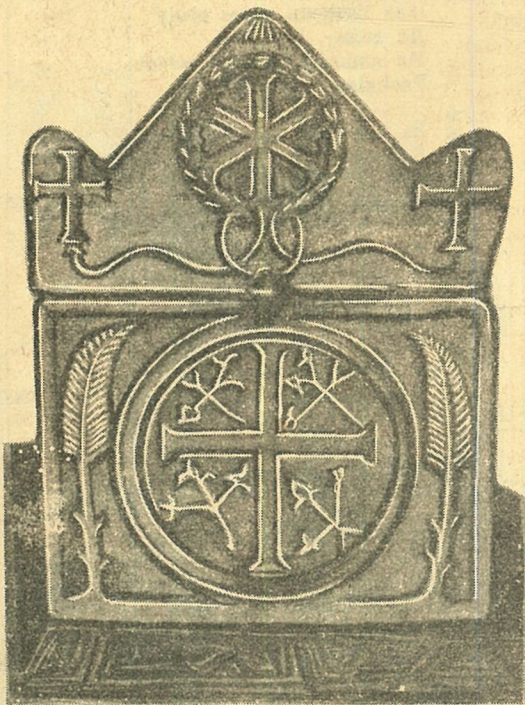
Після дослідження всіх моментів поховання саркофаг знову закрито — віко пересунуто на місце, і щільно на стик його замазано цементно-вапняним розчином. У саркофагу залишено в скляній трубі акт, який склала комісія під час розкриття. Крім того, на південній стінці всередині саркофага учасником розкриття його (автором цих рядків), для відома на майбутні часи, зроблено вугіллям коротенький напис про час і наслідки розкриття 1936 року.

Гробниця Ярослава Мудрого відома і на Заході.

Дочка Ярослава Анна була одружена з французьким королем Генріхом I. Вона є родоначальницею французької династії Бурбонів. Після французької революції вигнані з Франції Бурбони знайшли собі притулок в Іспанії. Під час коронації Олександра III один з нащадків цієї династії граф Монпасье приїжджає до петербурзького царського двору на коронацію, як представник династії Бурбонів. Після коронації цей нащадок королівської династії потрапляє до Києва, з'являється в Софіївський собор і перед саркофагом Ярослава Мудрого демонструє своє родство з великим київським князем Ярославом Мудрим. Граф Монпасье — католик, але він замовив православному духовництву панахиду і, стоячи навколішки перед саркофагом Ярослава Мудрого — «Карла Великого земли русской», прослухав панахиду незрозумілою йому церковнослов'янською мовою.

Тепер з перетворенням Софіївського собору на заповідник, є цілком можливістю провести дослідження цього пам'ятника культури світового значення.

Ілля САМОЙЛОВСЬКИЙ.

Східний бік саркофага.

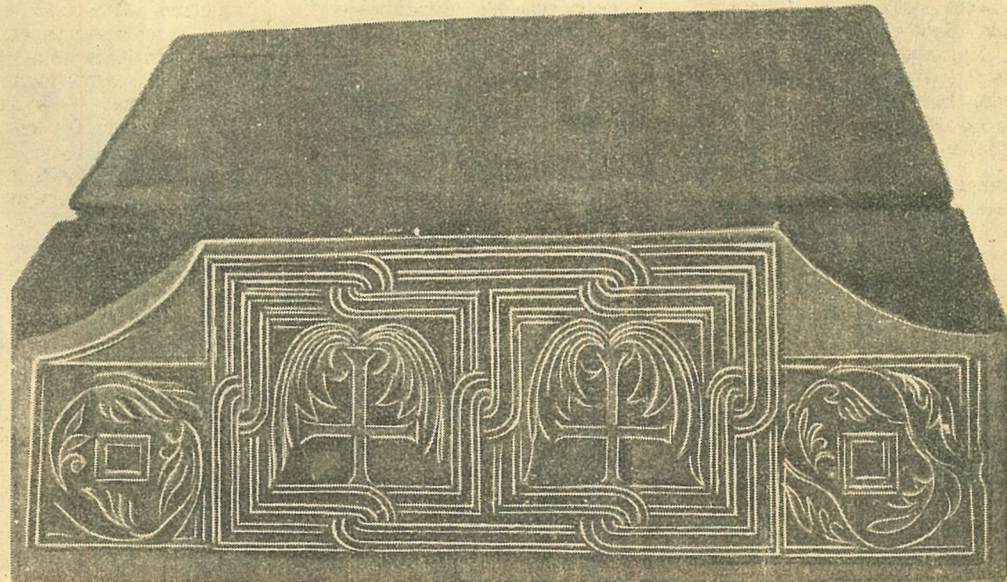
дають, що саркофаг виготовлено з кавказького або проконського мармуру.

Складається саркофаг з двох масивних частин: нижньої — чотирикутної призми і двоскатного віка над нею. Кожна з цих частин висічена з цілої великої брили. Важить саркофаг приблизно 4 тонни. Він з усіх боків вкритий художнім опуклим різьбленим орнаментом, на кожному боці відмінним (хрести, риби, птахи, дерева, лаври). На віку саркофага є скорочені написи грецькою мовою і дрібно вирізані, мало помітні, слов'янські письмена, польські імена та рідкісні рунічні написи. На жаль, ці написи ще не досліджено.

До розкриття саркофаг стояв у куті, що створюється південною і східною стінами Володимирської абсиди; нижня частина його містилась на 30 см нижче рівня підлоги (тема смужка нижньої частини саркофага показує, як глибоко він був опущений в землю до 1936 р.).

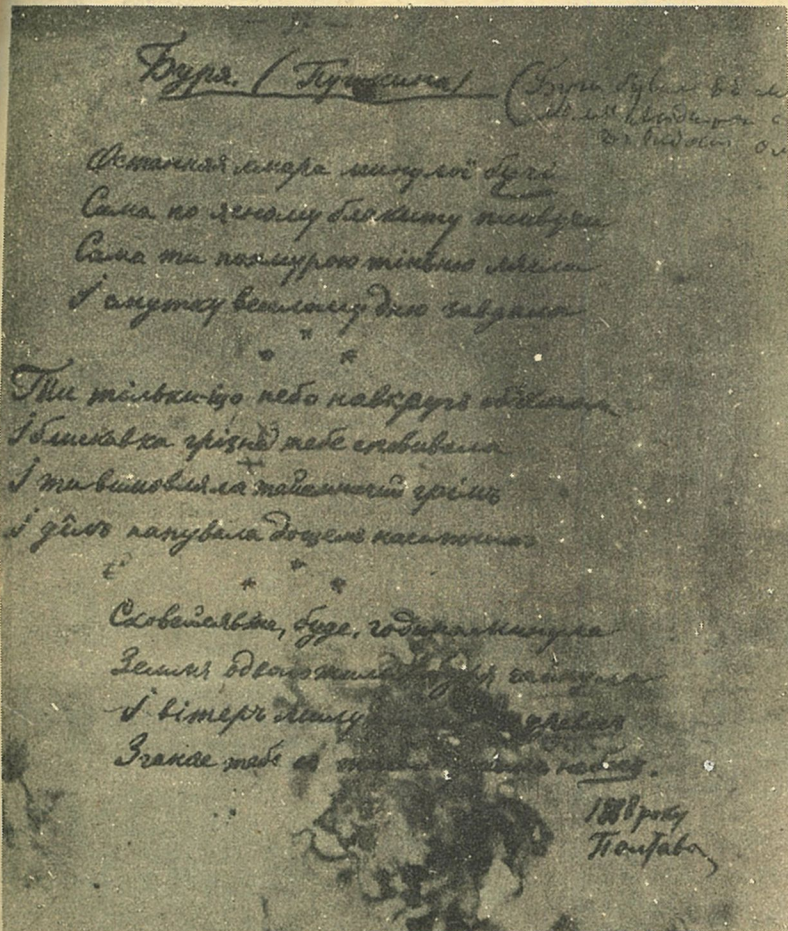
У січні 1936 р., перед розкриттям, саркофаг пересунуто на середину Володимирської абсиди на підготовлену нову базу; після того його стало добре видно з усіх боків. Тепер виявилось, що в нижній частині саркофага, опущеній раніше в землю, є теж (як продовження) різьблений орнамент. Стало також помітно, що на тім боці саркофага, який був обернений до південної, закритої, стіни, орнаментацию тільки підготовлено, але не закінчено; цей бік і не відполіровано, як інші. Чому? Може через смерть Ярослава?

У всякому разі це підриває думку, що саркофаг зроблено в Візантії і привезено до Києва готовим. Його могли зробити і в Києві. Таке припущення підтверджується тим, що при розкопках у старій частині Києва, біля Десятинної церкви, виявлено майстерні по обробці мармуру, де могли виготовлятися

Південний бік саркофага.

ДОСІ НЕВІДОМІ ПЕРЕКЛАДИ В. САМІЙЛЕНКА

В літературній спадщині Володимира Самійленка його переклади займають значне й почесне місце. Перекладати він почав дуже рано (ще в старших класах полтавської гімназії) — спочатку російських письменників, а потім і інших. «В 8 класі... я розпочав перекладати з грецької мови «Іліаду» Гомера і переклав гексаметром 3 пісні, — розповідає він в «Матеріалах» до своєї біографії.

З роками коло перекладів Самійленка розширилось і тепер відомі (хоч вони й не всі були надруковані) його переклади з французької мови — Мольєра, Бомарше, Барб'є, Ляшамбоді, Бєранжє, Верхарна, Анатолія Франса та ін.; з італійської — Данте, Бокаччіо, Ади Негрі; з іспанської — Бласко Ібаньєса, Х. Ечегарая, Сальвадора, М. Грансе — та ін.

На жаль, переклади Самійленка з російської мови, на яких він учився і вперше пробував свій перекладницький хист, лишаються найменш відомими. Вже в 90-х роках в Чернігові він переклав половину «Ревізора» М. Гоголя, «але рукопис діти порвали»; ще пізніше він зробив переклад з «Царя Федора» Ол. Толстого, бо, як сам він каже, «просто захопився цією чудовою річчю». Готуючи (за кілька місяців перед смертю) план видання своїх «Вибраних поезій», Самійленко вніс до нього й свої колишні переклади з Нікітіна. У цей же час, вже на схилі життя, в цитованих тут «Матеріалах» до біографії Самійленко з теплим почуттям при-

гадує, як «в 7 класі гімназії цілком стихійно почав писати українські вірші, перекладати на українську мову вірші Ол. Пушкіна, В. Жуковського». Далі він з пам'яті наводить перші рядки своїх перекладів «Утопленика» Пушкіна і «Епископа Гаттона» Жуковського. «Окрім того, — продовжує він, — я тоді ж переклав В. Жуковського «Море» і О. Пушкіна «Последняя туча рассеянной бури», але зараз їх не пам'ятаю».

Щасливий випадок зберіг для нас переклад зойно згаданої пушкінської поезії, якого вже не зберегла пам'ять постарілого поета. Недавно Інститут української літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР придбав поживний зшиток 80-х років з кількома юнацькими перекладами Самійленка. Тут є перша пісня «Іліади» з написом: «Сорочинці, 1884 року, іюля 30-го» і з численними виправленнями синім та червоним олівцем рукою В. Александрова; далі йдуть дві коротенькі поезії Пушкіна і «Епископа Гаттона» Жуковського. Пушкінські поезії — це зовсім невідомий в літературі про Самійленка переклад «З Анакреона (по Пушкіну)», що починається рядками:

Чом же дно сухе в конівці?
Жвавий хлопче! наливай!..
і згаданий вище переклад поезії «Туча» («Последняя туча рассеянной бури»), який подається тут на фото; поправки в тексті зроблено рукою В. Александрова.

Олександр НАЗАРЕВСЬКИЙ.

ВУЛИЦЯ ГОВАРДА

Від вокзалу, вниз до Дніпра, іде широка мальовнича вулиця, перерізуючи веселе приморське місто.

Тут живуть залізничники, портові робітники, студенти, рибалки.

Кілька поколінь місцевих жителів пам'ятають майдан, який перетинає ця вулиця, і на ньому сірий кам'яний пам'ятник. Це була висока піраміда, на вершині якої стояв великий сонячний годинник. Тінь від його шпиля падала на бронзовий циферблат, і люди визначали час і перевіряли годинники по цій тіні. Внизу, біля підніжжя піраміди, був бронзовий барельєф із зображенням літньої людини з довгим волоссям і високим лобом. Підпис під барельєфом говорив, що тут лежить тіло англійця Джона Говарда, померлого і похованого в Херсоні 1789 року.

Ім'я англійця, який помер так давно, знали тут усі — кожен підліток-школяр і кожн дідусь.

Джон Говард — людина з великим серцем — жив в XVIII столітті в Англії. Своє життя він присвятив допомозі бідним людям. Він збудував власним коштом багато лікарень, притулків для дітей і для старих. Це була людина глибоко принципіальна, яка не боялася сказати суспільству, що діється в тюрмах, госпіталах і містах, де лютували епідемії. Він не обмежувався самими балачками, а вимагав від влади людяності.

У Лондоні Говард жив мало. Все своє життя він мандрував, обслідуючи тюрми, притулки й лікарні в Англії та інших країнах.

В Англії він виступав у парламенті і був ініціатором тюремної реформи, у Відні був присутній на обіді в австрійської імператриці Марії-Терезії і відверто засудив те, що він бачив у віденських тюрмах. Коли в Петербурзі його запросили на обід Катерина II, він відмовився прийти, заявивши, що приїхав у Росію, щоб відвідати тюрми, а не палаци.

В цей час лютувала чума. У Херсоні епідемія була особливо сильною. Основним засобом боротьби з нею був карантин: хворих ізолювали від здорових, і вони або видужували або вмирали. Херсон — великий торговельний порт — вів торгівлю з Англією, Францією, Туреччиною і Скандинавією. Була небезпека, що епідемія пошириться по всій Європі.

Приїхавши в Херсон, Говард боровся з чумою, не шкодуючи сил. Майже половина жителів померла. Говард разом з російськими лікарями намагався врятувати решту. Він лікував, організовував госпіталі, дбав про ліки та їжу для хворих. Заразившись чумою, Джон Говард захворів і за кілька днів помер.

Він заповів поховати його і забути про нього.

Але таку людину забути не могли. Говарда поховали в центрі міста, на тій самій вулиці, де він жив. Закінчилась епідемія, знов заселилися будинки, знов зазеле-

Джон Говард

ніли тополі й акації на вулицях, задзвенів дитячий сміх з відчинених вікон будиночків. Пам'ять про англійця, що допомагав нашому народові в біді, не вмерла. Вулицю назвали його ім'ям і на його могилі поставили пам'ятник з сонячним годинником і бронзовим барельєфом. З весни до самої осені на його могилі лежали квіти.

Мало не два століття стояла ця могила на зеленій вулиці Говарда в Херсоні, аж поки почалась війна.

В місті були німці. Настала весна, але вулиця Говарда мала сумний вигляд. Не чути веселих молодих голосів, будинки спорожніли, як і в той страшний рік, коли лютувала чума. Знов тисячі людей переселилися на кладовища.

В цей тяжкий час ще сильніше спалахнула пам'ять про людину, яка віддала своє життя боротьбі з народним лихом. Німці помітили, що на старому пам'ятнику часто з'являються квіти.

Німці зацікавилися могилою. Англієць — ворог. Вшанування його могили означає протест. Мертвий Джон Говард — проти німців. А тому треба зруйнувати й пам'ятник.

Приїшли на майдан солдати з комендатури, зірвали й розбили барельєф, зламали сонячний годинник, зруйнували пам'ятник.

Проте, і на розбитому камінні пам'ятника з'являлися квіти. Хто й коли клав їх туди — невідомо, але щоразу зів'ялі квіти замінялися свіжими. Так наш народ протестував проти іноземних загарбників і шанував іноземного друга.

Тепер у Херсоні знов радісне літо і вулиця Говарда цвіте.

Матроси англійських і американських кораблів, гуляючи по місту, купують білі групи робітників, які відбудовують старий пам'ятник. Навколо нього розчищено майданчик, встановлено огорожу. Знову стоїть на піраміді годинник, а навколо могили цвітуть квіти.

— Хто тут похований? — питають моряки, скидаючи шапки.

— Наш друг, англійський лікар Говард, — відповідають робітники.

Федір КАНДИБА.

СЛОВНИК СИНОНІМІВ

Полтавський учений А. Є. Багмет 25 років працює над складанням великого синонімічного словника української мови.

Синонімом зветься слово, що відрізняється від іншого звуковою формою, але має з ним однакове або майже однакове значення. Наприклад, слово *говорити* має в українській мові такі синоніми: казати, балакати, розмовляти, гомоніти, гуторити й багато інших.

Синонімічного словника на Україні досі ще не було. Тим часом, він дуже потрібен, бо допоможе нам ширше використовувати багатства рідної мови.

Тут ми подаємо лише уривки з одного розділу, присвяченого синонімам слова **БИТИ**.

Робота Андрія Багмета охоплюватиме понад 2000 сторінок друкованого тексту.

Бахнути — ударити один раз. — Як ускочити у хату, бах, трах по столу, давай, каже, мое зароблене. — *Фольклорні матеріали Полтавщини. Багмет.*

Вживаються ще інколи й форми балдабахнути, калдабахнути, бабахнути, бабахнути, баснути, бацнути. — *ФМПБ.*

Бичувати — бити палицею (бичем). Бич — товста палиця, переважно дубова, іноді грубша на кінці. Бич — також частина ціпа, яким молотять на токах скошений хліб. — Ляхи приказували їх (людей) бичувати й поганяти. — *Куліш. «Чорна рада».*

Блиць (блись) — ударити один раз чітко. — Вона тільки блиць його. — *Смолич. «Вісімнадцятилітні».*

Блиснути — значення попереднє. — Отак блиснув, аж каганці засвітилися йому в очах. — *ФМПБ.*

Брязнути — сильно один раз ударити когось, щось об землю. — Байда, стетерілий від несподіванки, брязнув ним об землю. — *Панч. «Облога ночі».*

Бухнути — ударити сильно. — Чабан прокинувся — аж перед ним гадюка, він києм бух! — і витяглась зміюка. — *Глібов. «Чабан і Гадюка».* — Так бухнув межі плечі, аж загуло. — *ФМПБ.*

Буцнути — один раз ударити, переважно лобом (про тварин, іноді й про людей). — Ні з сього, ні з того — буц того хлопчика в лице, так сердешне мазкою й умилося. — *ФМПБ.* — Під час гри діти б'ються лобами: Баран-баран-буц! — І баран буцне, як зачепиш. — *Номис. «Приказки».* — Вуцнулись так, що аж в обидвох гулі на лобах понабігали. — *Словник Грінченка.*

Гамселити (гамцелити) — багато разів сильно бити ломакою, кулаками. — Як почне тебе істиком гамселити, то будеш знати, як дратувати. — *Словник Грінченка.*

Гатити — бити палицею, кулаками. — Як глянув господар — зо зла аж посніїв, вхопив рубель та й ну гатить по спині сердешного осла. — *Глібов. «Осел і Хазяїн».*

Гепнути — вдарити сильно палицею, кулаком. — Геп герлиго по горобенятах. — *Мирний. «Хіба ревуть воли...».* — Гепнуло мов довбнею. *Номис. «Приказки».* — А Прокіп з серця аж люльку об землю гепнув. — *Марко Вовчок. «Інститутка».*

Гилити — бити палицею, кулаком. Можлива часто вживана форма з приставкою «за». — Він усіх гилить, нікому не змиряє. — *Словник Грінченка.* — Він розмахнувся і загилів Вальці в потилицю. — *Смолич. «Дитинство».*

Голомшити — сильно бити палицею, кулаками. — Уляна... з злістю хватає за чуб Андрійка, давай його голомшити. — *Кошубинський. «Андрій Соловейко».*

Гримнути — один раз сильно вдарити. — Курочка гримнув Федора в лице та так, що його обіляля кров і він впав. — *Стефаник. «Палій».*

Громити — нищівно бити. Можливі форми з приставками «по», «роз». — Громити ворогів (німоту) пішов батько з сином. — *ФМПБ.*

Гуп(нути) — вдарити. — Гуп його кулаком у спину. — *Словник Грінченка.* — Так і гупнула його кулаком по спині. — *Словник Грінченка.*

Дерти — бити батою, прутком, палицею, ремнем. Можлива часто вживана форма з приставкою «від» («од»). — Огненним пруттям оддирали кругом на спину і живіт. — *Котляревський. «Енеїда».*

Дубарити — бити палицею, прутком, батою. — Щодня дубарить (хлопця), а воно знову за своє. — *ФМПБ.* — Дубасити — значення попереднє. — Тим тільки й служать, що своїх іноді братів та батьків дубасять. — *Мирний. «Хіба ревуть воли...».*

Духопелити — бити, переважно кулаками. — Зустріли якийсь на самоті отого панського підлизу та й давай його духопелити, духу дослухаючись. — *ФМПБ.*

Жарити — бити дошкулюю палицею, різками, батою. Можливі форми з приставками: «у», «від» («од»). — Узяли його лакеї на стайню та так оджарили, що ні лягти, ні сісти. — *Мирний. «Хіба ревуть воли...».*

Жахнути — один раз сильно вдарити. — Як жахнув ковзкою по голові, так гуля й набігла. — *ФМПБ.*

Затопити — один раз ударити кулаком, переважно в лице. — Найшовсь такий один козак із міліона свинопасів, що царство все оголосив: сатрапа в морду затопив. — *Шевченко. «Юродивий».*

Захмилити — вдарити. — І я його раз захмилів — нехай і наших знає. — *Глібов. «Лис і Осел».*

Зацідити — сильно вдарити. — Піп... вола... в лоб обухом зацідив. — *Котляревський. «Енеїда».*

Клезнути — вдарити. — Клезнув раз, в в обох баньках засвітилось. — *Народні приказки.*

Кулачити — бити кулаками. — Нічого перше він не бачив, а послі, як прозрів, кулачив рутулян і других врагів. — *Котляревський. «Енеїда».*

Мигнути — один раз сильно вдарити. — Чіпка як почув про діло, мов хто його обухом мигнув по голові. — *Мирний. «Хіба ревуть воли...».*

Лигнути — значення попереднє. — Ларченка як хто по потилиці лигнув. — *Мирний. «Хіба ревуть воли...».*

Локшити — сильно бити, смертельно. — Хто чим попав, то тим локшив. — *Котляревський. «Енеїда».*

Лупити — бити багато разів кулаком, палицею, батою, прутком. Вживається з приставками: «від» («од»), «лопо». — На коні сидів пан Бжозовський і лупив коня батою. — *Нечуй-Левицький. «Микола Джеря».*

Лупцювати — бити кулаками, палицею. Хворостоною лупцює по плечах та по голові. — *Словник Грінченка.* Бурлаки... кинулись на осаулу й почали його лупцювати кулаками. — *Нечуй-Левицький. «Микола Джеря».*

Луснути — один раз сильно вдарити чимсь важким або кулаком. Вживається ще й коротка форма — лусь. — Лусь його по голові ломакою. — *ФМПБ.*

Ляп(нути) — вдарити, переважно в лице, по щоці. — Дивився, дивився та тоді ляп його по виду аж виляски пішли. — *ФМПБ.*

Ляснути — (лясь) — один раз ударити в лице, по щоці долонею, батою. — Лясь по щоці, лясь по другій, ото, каже, зноси на здоров'я та й не хвалися нікому. — *ФМПБ.*

Місити — бити сильно, нищівно. Можлива форма з преф. «по». — А дрібнота уже за порогом як кинеться по улицах, та й давай місити недобитків православних. — *Шевченко. «Сон».*

Маніжити — бити, переважно батою, прутком. — Часто й густо батько його (Максима) маніжив за це. — *Мирний. «Хіба ревуть воли...».*

Можчити — бити нищівно (на мозок, на гамуз). Можчили голови і спини. *Котляревський. «Енеїда».*

Молотити — багато разів бити кулаками, палицею. Можлива форма з приставкою «за». — Шкода, що мені нельзя більше братися за кий, а то я б молотив його, поки б увесь цебер меду випив. — *Куліш. «Чорна рада».*

Обамбурити — вдарити чимсь важким — товстою палицею, дрючком тощо. — Часом засяде хтонебудь та зза дуба булавою як обамбурить по спині, то й пролежить якийсь час. — *Словник Грінченка.*

Огріти — значення попереднє. — Слідом за цим перший огрів ковзкою Максима, що стояв біля ганку. — *Панч. «Вовки».*

Оперезати — вдарити один раз, переважно батою, палицею. — За що ти його (коня), Якиме, оперезав так? — *Мирний. «Серед степів».*

Ошморужити — вдарити батою, лозиною. — Ошморужив так холудиною п'явка так і вкипіла (п'явка — смуга). — *ФМПБ.*

Опалубити — сильно вдарити чимсь важким. — Вихопив кілок з тину та як опалубить його (злодія) по спині. — *ФМПБ.*

Перішити — сильно бити палицею, батою. Можлива форма з приставкою: «о». — Бжозовський кинувся до Миколи й почав перішити його батою. — *Нечуй-Левицький. «Микола Джеря».*

Пороти — зити довго батою, різками, палицею, ремнем. — Пан тікав через поле поров нагаєм по ребрах коня. — *ФМПБ.* Можливі більш уживані форми з приставками «ви», «од» («від»), «о», «пере», «с». — На всі боки випоров. — *Номис. «Приказки».* — Чоловік як опоре його кийком. *Словник Грінченка.* — А поміщик, як у п'ятому році, козаків покліче. Хіба не було? Було ж у нас: півсела перепороли. — *Шиян. «Гроза».*

Плескати — бити багато разів. — Драбиною її плещи та добре, — кричала Кайдашиха. — *Нечуй-Левицький. «Кайдашева сім'я».*

Полосити — бити багато разів батою, дубцем, шаблем. Можлива часто вживана форма — одполосувати. — Цок-цок — і іскри полетіли; один другого полосають. — *Котляревський. «Енеїда».*

Потрошити — сильно, нищівно бити. — Еней тут добре колобродив і всіх на чудо потрошив. — *Котляревський. «Енеїда».*

Потягти (потягати) — бити палицею, прутком. — Кіт скочив із печі під під, наче його хто потяг дубцем. — *Нечуй-Левицький. «Дві московки».*

М. М. БОТВІННІК

Абсолютний чемпіон Радянського Союзу гросмейстер Михайло Ботвінник народився у Ленінграді 1911 року.

Ознайомившись з шахами в дитинстві, Ботвінник, проте, до вступу в школу грав рідко. Серйозно захопився він шахами в школі, граючи з своїми товаришами. Тут уперше Ботвінник взяв участь у турнірах і матчах. Швидко вдосконалюючись, він незабаром досяг сили I категорії. Цікаво відзначити, що 1925 року, коли до Ленінграда приїхав Капабланка, Ботвінник був єдиним переможцем чемпіона світу в сеансі одноразової гри. Через 13 років, в Амстердамському міжнародному турнірі, Ботвінник вже гросмейстер в єдиноборстві з Капабланкою, знову здобув блискучу перемогу.

1927 року в Москві відбувався черговий турнір на першість СРСР. Як виняток, в це першокласне змагання був допущений Ботвінник, який ще не мав великих успіхів.

Він блискуче виправдав своє запрошення в чемпіонат, поділивши з Макогоновим 5—6 місця. За такий наслідок 16-річному юнакові було присвоєно звання майстра.

Відтоді Ботвінник швидко пішов уперед. 1931 року він вперше завойовує почесне звання найкращого шахіста країни, випередивши всіх сильніших майстрів СРСР. Те саме повторюється 1933 року, коли він зводить в нічию матч з кандидатом на чемпіона світу гросмейстером Флором і фактично стає гросмейстером. Офіційно це високе звання присвоюється йому 1935 року, коли він, разом з Флором, виходить переможцем у міжнародному турнірі в Москві. Граючи з великим піднесенням, Ботвінник у цьому турнірі дав ряд неперевершених шедеврів шахової майстерності і випередив таких

відомих корифеїв, як колишні чемпіони світу Капабланка і Ласкер.

1936 року Ботвінник займає 2 місце в міжнародному турнірі в Москві, а восени досягає триумфу в Ноттінгемі, де відбувся найсильніший турнір XX століття. Не програвши жодної партії, Ботвінник поділив з Капабланкою перші два місця, випередивши чемпіона світу Ейве, экс-чемпіонів світу Альохіна і Ласкера, гросмейстрів Файна, Решевського, Флора, Відмара, Тартаковера, Боголюбова та інших.

1938 року, в Амстердамі, Ботвінник займає 3 місце, пропустивши вперед Кереса і Файна. За Ботвінником опинились Альохін, Капабланка, Решевський, Ейве, Флор.

У змаганнях на першість СРСР Ботвінник щоразу доводить свою перевагу над усіма шахістами країни Рад і 1939, 1941, 1944 і 1945 років виграв звання чемпіона.

Ботвінник тепер у розквіті своїх творчих сил. Він, разом з американцями Файном і Решевським, є головним претендентом на звання чемпіона світу, і, очевидно, су-

часному чемпіонові Альохіну не вдасться надовго зберегти свій титул. Запорукою цьому — неперевершений реєстр перемог чемпіона СРСР.

У творчості Ботвінника щасливо поєднується глибокий позиційний хист і велика комбінаційна обдарованість, що робить його небезпечним противником для кожного гросмейстера світу.

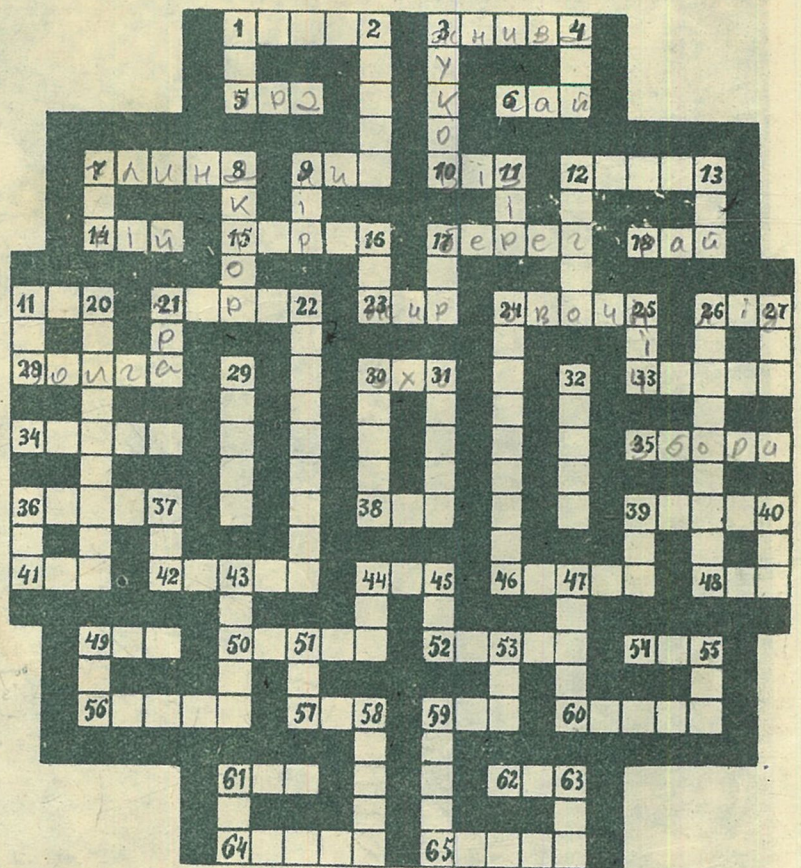
Подіємо тут партію Ботвінника з останнього чемпіонату СРСР (Москва, 1945 р.).

Б. Р.

КРОСВОРД

По горизонталі: 1. Член Уряду Великобританії. 3. Збирання хліба. 5. Вигук. 6. Ліс. 7. Будівний матеріал. 9. Крик пуги. 10. Підвода. 12. Представник держави. 14. Сім'я бджіл. 15. Жорстокість. 17. Земля край води. 18. Сикоміт щасливого життя. 19. Один. 21. Місто в Манчжурії. 23. Масло. 24. Капуста. 26. Змінена вода. 28. Річка в СРСР. 30. Вигук мисливця. 33. Береговий птах. 34. Збірка колекцій. 35. Присутність багатьох людей. 36. Сяйво. 38. Російський поет. 39. Радянський дослідник Заполяр'я. 41. Жіноче ім'я. 42. Харчові продукти. 44. Річка на півдні СРСР. 46. Художнє різблення на камені. 48. Огорожа. 49. Комаха. 50. Будівний матеріал. 52. Король Румунії. 54. Страва. 56. Велика площа води. 57. Устрій. 59. Солодкість. 60. Ім'я героїні Шевченкової поеми. 61. Низка. 62. Чорт. 64. Східна країна. 65. Балет на тему твору Шевченка.

По вертикалі: 1. Породи струсів. 2. Річка поблизу Москви. 3. Маршал Радянського Союзу. 4. Міра землі. 7. Владар. 8. Працівник театру. 9. Дитяча хвороба. 11. Погляд. 12. Нічний птах. 13. Жир. 16. Зернова культура. 17. Житель Південної Африки. 19. Канава. 20. Вид транспорту. 21. Забава. 22. Село, де народився Іван Франко. 24. Український драматург. 25. Частина доби. 26. Член політичної партії в Англії. 27. Число.

29. Майдан. 30. Видатний український діяч часів громадянської війни. 37. Вчений, ім'ям якого названа бактерія. 39. Частина тіла. 40. Відтінок звуку. 43. Буйок з звуковою сигналізацією. 44. Бік діжки. 45. Місто на

Алясці. 47. Речі. 49. Частина організму. 51. Місце для сну. 53. Прохід. 55. Колишня благодійна американська організація. 58. Річка в Європі. 59. Похідне з руди. 61. Міра часу. 63. Харчова культура.

Розв'язання кросворду, вміщеного в № 7-8

ПО ГОРИЗОНТАЛІ: 1. Сінгапур. 5. Пастка. 10. Лаконія. 11. Гармата. 12. Агрус. 13. Авторитет. 14. Огли. 15. Гіра. 17. Ігор. 20. Квас. 21. Гайда. 25. Пролісок. 28. Затон. 30. Цилія. 31. Каламар. 32. Ягдташ. 33. Авангард.

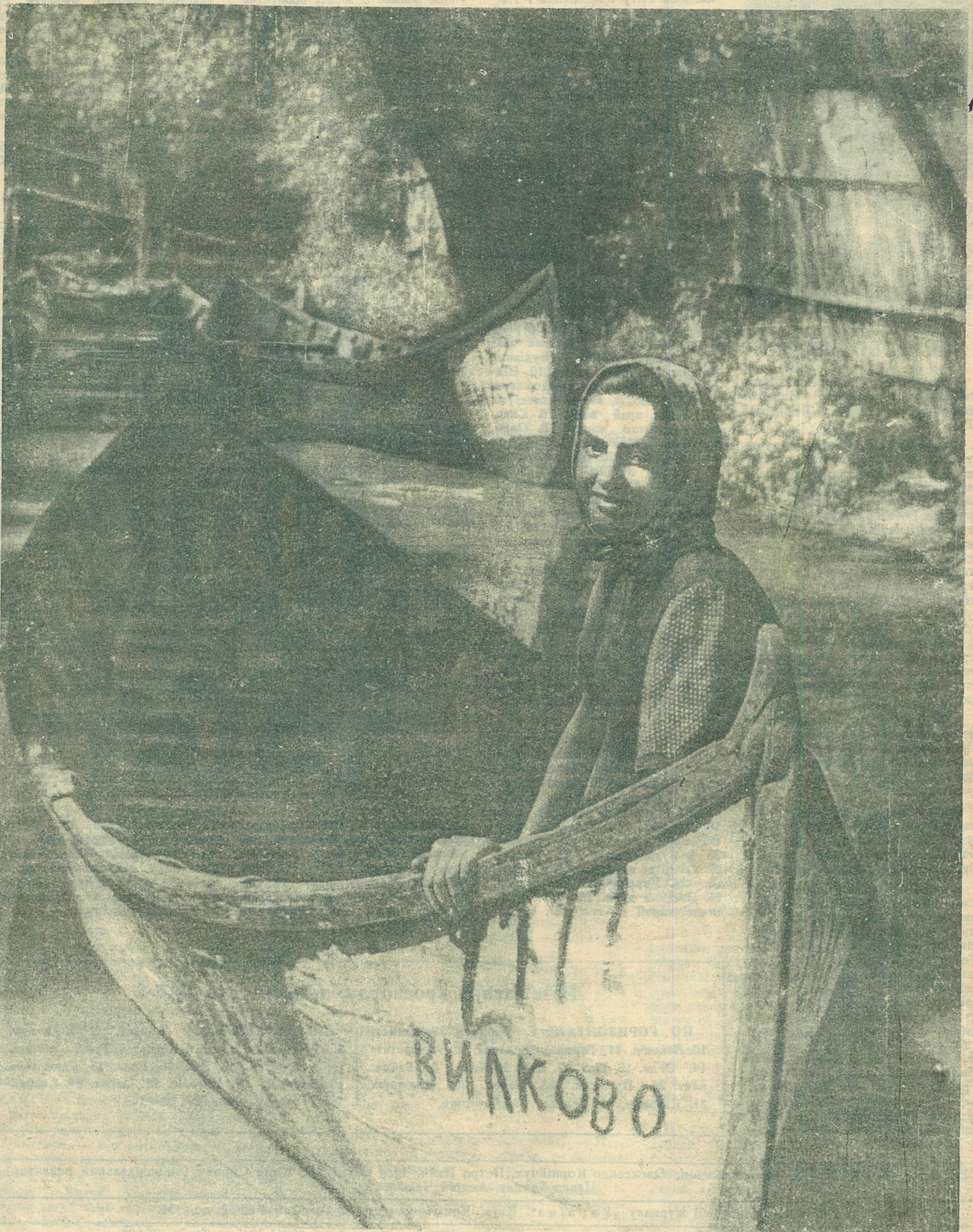
ПО ВЕРТИКАЛІ: 1. Солдат. 2. Нікарагуа. 3. Агностик. 4. Уляна. 6. Аврора. 7. Тракт. 8. Авантюра. 9. Агат. 15. Гра. 16. Рада. 18. Гекатомба. 19. Окупація. 22. Мозолі. 23. Сієра. 24. Сваряд. 26. Огляд. 27. Одяг. 29. Шків.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Василь Касіян, Олександр Корнійчук, Петро Панч, Іван Сенченко, Юрій Смолич (відповідальний редактор), Павло Тичина, Андрій Чеканюк.

Адреса редакції журналу „Україна”: Київ, Коцюбинського, 7. Телефон 4-02-69, дод. 54.

БФ 2441. Зам. 1620. 5 доук. арк. В друк. арк. 58.000 зн. Підписано до друку 23/XI 1945 р. Тираж 35.000.

Друкарня „Радянська Україна”. Київ, Прозорівська, 59.

Вилків. Див. нарис «Тихо-тихо Дунай воду несе».

Фото Я. Паволоцького.